

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД

за результатами вивчення практики розгляду
Верховним Судом справ щодо корпоративних
спорів, корпоративних прав та цінних паперів

Рішення, внесені до ЄДРСР за 2020 рік

Зміст	
Перелік уживаних скорочень	5
Вступ	6
Розділ I. Процесуальні особливості розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав	8
1. Юрисдикційність корпоративних спорів	8
1.1. Розмежування корпоративних та трудових правовідносин	11
1.2. Суб'єктна юрисдикція	15
1.3. Предметна і суб'єктна юрисдикція	20
2. Належний та ефективний спосіб захисту корпоративних прав	31
2.1. Витребування із незаконного володіння частки у статутному капіталі	32
2.2. Визначення розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток учасників товариства	34
2.3. Скасування державної реєстрації припинення юридичної особи	36
2.4. Розірвання договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ	37
3. Похідні вимоги у корпоративному спорі	38
4. Забезпечення позову в корпоративному спорі	40
4.1. Відмова у задоволенні заяви про забезпечення позову	45
4.2. Задоволення заяви про забезпечення позову	51
5. Докази у корпоративному спорі	58
6. Інші процесуальні аспекти, що виникають під час розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав	60
Розділ II. Захист окремих видів корпоративних прав	68
1. Позовна давність у корпоративних спорах	68
2. Захист права учасника (акціонера, члена) на участь в управлінні юридичною особою. Оскарження рішень органів управління юридичної особи	73
2.1 Сторони у спорі про визнання недійсним рішення загальних зборів юридичної особи	78
2.2. Повідомлення про скликання загальних зборів	81
2.3. Кворум загальних зборів	88
2.4. Обрахунок голосів учасників, які мають заборгованість перед ТОВ	91
2.5 Окремі аспекти визнання недійсними рішень органів управління АТ	92

2.6. Прохідні вимоги у спорах про визнання недійсним рішення загальних зборів	93
3. Спори, що виникають під час збільшення статутного капіталу ТОВ	94
3.1. Право загальних зборів учасників ТОВ приймати рішення про встановлення нових строків внесення додаткових вкладів до статутного капіталу	95
3.2. Захист порушених прав учасників під час збільшення статутного капіталу ТОВ	96
4. Спори, пов'язані із захистом права учасника (акціонера) товариства на отримання частини прибутку товариства (дивідендів)	97
5. Спори, пов'язані з проведенням аудиторської перевірки діяльності юридичної особи	98
6. Захист права на отримання інформації про діяльність юридичної особи	99
7. Спори, що виникають з правочинів щодо акцій, часток, паїв, інших корпоративних прав в юридичній особі	102
7.1. Переважне право купівлі частки у статутному капіталі ТОВ	108
8. Оскарження правочинів, укладених виконавчим органом юридичної особи з третіми особами	108
8.1. Спори про визнання недійсними правочинів, укладених директором товариства, за позовом цього товариства	108
8.2. Спори про визнання недійсними правочинів, укладених директором товариства, за позовом учасника цього товариства	109
8.3. Прийняття директором ТОВ одноосібного рішення про відчуження корпоративних прав	112
8.4. Схвалення правочину, вчиненого представником ТОВ з перевищенням повноважень	113
8.5. Спир про визнання недійсним значного правочину АТ	113
8.6. Укладення правочину з перевищенням повноважень уповноваженою особою ПрАТ	114
8.7. Оскарження договору про відчуження майна фермерського господарства як цілісного майнового комплексу	115
9. Спори між юридичною особою та її посадовою особою (у тому числі посадовою особою, повноваження якої припинені) про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) такої посадової особи, за позовом власника (учасника, акціонера) такої юридичної особи, поданим в її інтересах	115

10. Спори, що виникають у процесі реалізації процедури squeeze-out	118
11. Спори, пов'язані з виходом (виключенням) учасника (члена) зі складу юридичної особи	120
11.1. Вихід учасника з ТОВ	120
11.2. Виключення учасника з ТОВ	123
11.3. Розрахунки при виході (виключенні) учасника з ТОВ	127
12. Спори щодо корпоративних прав як спільного майна подружжя	131
Розділ III. Практика розгляду спорів щодо цінних паперів	134
1. Підвідомчість	134
2. Належний спосіб захисту в спорах про цінні папери	137
3. Визнання недійсним договору купівлі-продажу цінних паперів	140
4. Про зобов'язання вчинити певні дії щодо виконання умов договору з купівлі-продажу цінних паперів	142
5. Щодо визначення сторін у спорі про тлумачення договору дарування акцій, зокрема належного відповідача	144
6. Про розірвання договору купівлі-продажу пакета акцій під час приватизації	147
7. Вексель	149
8. Облігації	152

Перелік уживаних скорочень

Адвокатське об'єднання – АО
Акціонерне товариство – АТ
Велика Палата Верховного Суду – ВП ВС
Верховний Суд – ВС
Верховний Суд України – ВСУ
Вищий господарський суд України – ВГСУ
Господарський кодекс України – ГК України
Господарський процесуальний кодекс України – ГПК України
Дочірнє підприємство – ДП
Державне акціонерне товариство – ДАТ
Житлово-будівельний кооператив – ЖБК
Європейський суд з прав людини – ЄСПЛ
Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб–підприємців та громадських формувань – ЄДР
Закрите акціонерне товариство – ЗАТ
Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду – КААС ВС
Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду – КГС ВС
Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду – КЦС ВС
Кодекс законів про працю України – КЗпПУ
Колективне мале підприємство – КМП
Міністерство юстиції України – Мін'юст
Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку України – НКЦПФРУ
Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку – ОСББ
Обслуговуючий кооператив – ОК
Приватне акціонерне товариство – ПрАТ
Приватне підприємство – ПП
Публічне акціонерне товариство – ПАТ
Товариство з додатковою відповідальністю – ТДВ
Товариство з обмеженою відповідальністю – ТОВ
Цивільний кодекс України – ЦК України

Вступ

За останні роки в Україні здійснено важливі заходи з реформування корпоративного законодавства з метою його адаптації до європейського законодавства та сучасних умов ведення бізнесу, що є необхідним для ефективного розвитку національної економіки і покращення інвестиційного клімату країни в цілому.

Саме норми корпоративного законодавства регулюють відносини, які виникають між юридичними особами корпоративного типу та їхніми учасниками, визначають правовий статус учасників корпоративних відносин, встановлюють мету і завдання діяльності юридичних осіб, умови членства, порядок формування і компетенцію органів управління, специфіку санкцій і засади взаємодії з державою тощо.

Перехід до ринкової економіки, створення сучасної кредитної системи, поява підприємств різних форм власності також залежать від рівня становлення та розвитку ринку цінних паперів, адже корпоративні структури використовують механізми фондового ринку як для отримання додаткових фінансових ресурсів, такі для створення нових підприємств.

Як і в будь-яких інших правовідносинах, де є матеріальний інтерес, між учасниками корпоративних відносин, а також у процесі обігу цінних паперів часто виникають конфліктні ситуації, які не завжди вдається вирішити шляхом досягнення взаємної згоди. Спори, які не вдалося вирішити у досудовому порядку, передаються на розгляд господарського суду.

Саме суд стає лакмусовим папером ефективності законодавчого регулювання корпоративних відносин, а також правовідносин на ринку цінних паперів. У процесі вирішення корпоративного спору в суді виявляються недосконалості та прогалини законодавчого регулювання зазначених відносин. За таких умов судові рішення здатні захистити порушені корпоративні права, що в результаті й впливає на розвиток економіки у державі. Тож велике значення має своєчасність, якість та прогнозованість судового рішення.

На ВС законодавчо покладено обов'язок формувати правові позиції у вирішенні спорів, зокрема корпоративних і у сфері обігу цінних паперів. Саме тому з метою виявлення у судовій практиці складних і неоднозначних питань вирішення спорів, у тому числі неоднакового застосування господарськими судами норм матеріального та процесуального права, аналізу причин скасування судових рішень під час їх апеляційного і касаційного перегляду, а також на виконання пункту 2.8 розділу 2 Плану роботи КГС ВС на 2020 рік робочою групою у складі: в. о. секретаря судової

палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів, судді Володимира Студенця – керівника робочої групи, начальника управління забезпечення роботи названої судової палати Дмитра Умрихіна, начальника відділу забезпечення роботи секретаря та суддів судової палати управління забезпечення роботи цієї палати Олесі Лукомської, головного спеціаліста зазначеного управління Інни Криштак – здійснено вивчення і узагальнення судової практики розгляду господарськими судами справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів.

Одержані в результаті такого аналізу висновки сприятимуть виправленню помилок, допущених під час розгляду зазначених справ, правильному й однаковому застосуванню господарськими судами норм чинного законодавства України, подальшому вдосконаленню діяльності судів, дотриманню вимог Конституції і норм чинного законодавства України тощо.

Розділ I. Процесуальні особливості розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав

1. Юрисдикційність корпоративних спорів

Згідно з пунктом 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожен має право на справедливий розгляд його справи судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру.

Поняття «суд, встановлений законом» містить в собі, зокрема, таку складову як дотримання усіх правил юрисдикції та підсудності.

ЄСПЛ у своїй практиці акцентував увагу на тому, що кожен має право на суд, встановлений законом, тобто відповідний орган повинен мати повноваження вирішувати питання, що належать до його компетенції, на основі принципу верховенства права (рішення ЄСПЛ від 29.04.1988 у справі «Беліос проти Швейцарії»); юрисдикцію суду має визначати закон (доповідь Європейської комісії від 12.10.1978 у справі «Занд проти Австрії»).

Судова юрисдикція – це інститут права, покликаний розмежувати компетенцію як різних ланок судової системи, так і різних видів судочинства – цивільного, кримінального, господарського та адміністративного.

Постанова ВП ВС від 15.01.2020 у справі
№ 761/4147/15-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87393398>

Постанова ВП ВС від 19.02.2020 у справі
№ 629/4590/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88138142>

Постанова ВП ВС від 13.10.2020 у справі
№ 369/10789/14-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92747345>

ВП ВС неодноразово у своїх постановах наводила критерії розмежування судової юрисдикції. Такими критеріями є передбачені законом умови, за яких певна справа підлягає розгляду за правилами того чи іншого виду судочинства, як-то: суб'єктний склад правовідносин, предмет спору та характер спірних матеріальних правовідносин. Крім того, таким критерієм може бути пряма вказівка у законі на вид судочинства, в якому розглядається визначена категорія справ.

Постанова ВП ВС від 22.09.2020 у справі
№ 127/18934/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91901368>

Постанова ВП ВС від 30.06.2020 у справі
№ 235/445/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90458941>

Постанова ВП ВС від 05.05.2020 у справі
№ 161/6253/15-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89316420>

Постанова ВП ВС від 07.04.2020 у справі
№ 473/1433/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88739757>

Питання юрисдикційності корпоративних спорів було врегульоване на законодавчому рівні 29.12.2006 з набуттям чинності Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів".

До кінця 2006 року ця категорія спорів, залежно від складу сторін, розглядалася загальними або господарськими судами. У разі коли всі учасники спору були юридичними особами, корпоративний спір розглядався господарськими судами. Якщо хоча б одним учасником спору була фізична особа – судами цивільної юрисдикції. Така ситуація породжувала не лише різну практику застосування законодавства під час вирішення таких спорів, але і спричиняла конкуренцію судових рішень.

Зазначеним Законом доповнено частину першу статті 12 ГПК України, якою визначалося коло спорів, підвідомчих господарським судам, пунктом 4 такого змісту: "справи, що виникають з корпоративних відносин у спорах між господарським товариством та його учасником (засновником, акціонером), у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами) господарських товариств, що пов'язані із створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності цього товариства, крім трудових спорів".

Проте така редакція пункту 4 частини першої статті 12 ГПК України обмежувала коло суб'єктів корпоративних правовідносин, які могли бути сторонами у корпоративних спорах, залишаючи поза суб'єктним складом учасників інших корпоративних підприємств, крім господарських товариств.

28.03.2014 набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання діяльності юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців». Згідно з підпунктом 1 пункту 3 цього Закону пункт 4 частини першої статті 12 ГПК України викладено в новій

редакції, відповідно до якої господарським судам підвідомчі справи, що виникають з корпоративних відносин у спорах між юридичною особою та її учасниками (засновниками, акціонерами, членами), у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи, пов'язаними із створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності такої особи, крім трудових спорів (близький за змістом припис передбачено пунктом 3 частини першої статті 20 чинної редакції ГПК України).

Отже, з 28.03.2014 процесуальний закон визначає юрисдикцію господарського суду щодо розгляду справ, які виникають з корпоративних відносин у спорах між юридичною особою, а не винятково господарським товариством, та її учасниками (засновниками, членами), у тому числі учасником, який вибув, пов'язаними із створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності такої особи.

На описаний розвиток законодавства та значення такої еволюції у вирішенні питання юрисдикційності корпоративних спорів звертає увагу і ВП ВС.

Постанова ВП ВС від 26.02.2020 у справі
№ 750/3192/14
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88168781>

Тож розгляд корпоративних спорів належить до юрисдикції господарських судів з огляду на пряму вказівку у законі на вид судочинства, в якому розглядається ця категорія спорів.

ВП ВС неодноразово наголошувала на тому, що під час визначення предметної та/або суб'єктної юрисдикції справ суди повинні виходити із суті права та/або інтересу, за захистом якого звернулася особа, заявлених вимог, характеру спірних правовідносин, змісту та юридичної природи обставин у справі.

Постанова ВП ВС від 30.06.2020 у справі
№ 727/2878/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90458966>

Постанова ВП ВС від 23.06.2020 у справі
№ 689/1220/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90458943>

Постанова ВП ВС від 19.02.2020 у справі
№ 629/4590/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88138142>

Аналіз постанов ВС, ухвалених за результатами перегляду судових справ з огляду на порушення судами правил суб'єктної чи предметної юрисдикції, засвідчує, що підставами такого оскарження є не підвідомчість корпоративного спору тому чи іншому суду, а неправильна оцінка однією із сторін чи судами нижчих інстанцій суті права та/або інтересу, за захистом якого звертаються, заявлених вимог, характеру спірних правовідносин, змісту та юридичної природи обставин у справі.

1.1. Розмежування корпоративних та трудових правовідносин

У справі № 910/12217/19 з позовом про стягнення збитків, заподіяних юридичній особі діями її посадової особи, звернулося АТ "ДАТ "Чорноморнафтогаз" в інтересах юридичної особи – ДП "Чорноморнафтогазінвест" ПАТ "ДАТ "Чорноморнафтогаз" до директора ДП "Чорноморнафтогазінвест" ПАТ "ДАТ "Чорноморнафтогаз" (далі – Особа-1), повноваження якого припинені.

Господарський суд ухвалою, залишеною без змін постановою апеляційного господарського суду, на підставі пункту 1 частини першої статті 175 ГПК України відмовив у відкритті провадження, оскільки позов не підлягає розгляду за правилами господарського судочинства. Цією ж ухвалою роз'яснено позивачу про те, що спір віднесено до вирішення судами загальної юрисдикції.

Судові рішення мотивовані тим, що цей спір відповідно до пункту 12 частини першої статті 20 ГПК України не належить вирішенню господарським судом, оскільки виник саме з трудових відносин сторін щодо їх оформлення, табелювання робочого часу, правильності та обґрунтованості нарахування заробітної плати посадовим особам ДП "Чорноморнафтогазінвест" за виконання ними трудових обов'язків на посадах за сумісництвом під час виконання ними ж своїх посадових обов'язків за основним місцем роботи.

Як зазначила ВП ВС, суди не звернули уваги на те, що АТ "ДАТ "Чорноморнафтогаз", діючи в інтересах ДП "Чорноморнафтогазінвест" як його учасник, звертається до Особа-1 як до керівника підприємства з вимогами про стягнення збитків, а не як роботодавець з позовом до працівника про стягнення безпідставно набутої заробітної плати.

Аналіз змісту та підстав позову, поданого ДП "Чорноморнафтогазінвест" (в особі АТ "ДАТ "Чорноморнафтогаз"), свідчить про те, що спір між сторонами виник щодо завданих юридичній особі збитків діями її посадової особи, повноваження якої припинені.

Можливість подання відповідного позову власника (учасника, акціонера) юридичної особи до її посадової особи про відшкодування збитків прямо передбачена пунктом 12 частини першої статті 20, частиною першою статті 54 ГПК України.

Отже, позивач, звертаючись до господарського суду, обґрунтовано визначив належність спору до господарської юрисдикції.

Постанова ВП ВС від 14.04.2020 у справі
№ 910/12217/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88815574>

У справі № 915/540/16 також неправильно подано оцінку корпоративним відносинам як трудовим. У своїй постанові від 04.02.2020 ВП ВС виклала чіткі критерії для розмежування цих категорій спорів.

Особа-2 (учасник ТОВ; директор, якого звільнено) звернулася з позовом до ТОВ про визнання недійсним рішення загальних зборів учасників товариства, оформленого протоколом № 16/04-1 від 26.04.2016, яким позивача звільнено з посади директора ТОВ та призначено директором цього товариства Особу-3.

Обґрунтовуючи позовні вимоги, позивач послався на те, що збори проведені за його відсутності, без його повідомлення про їх проведення, а протокол зборів підписаний від імені позивача невідомою особою.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, позов задоволено повністю.

Особа-1 звернулася до ВС з касаційною скаргою про скасування судових рішень попередніх інстанцій та передачу справи на новий розгляд до місцевого господарського суду. Мотивуючи скаргу, скаржник, зокрема, послався на порушення судами попередніх інстанцій правил предметної та суб'єктної юрисдикції. Він вважає, що спір у цій справі фактично є трудовим спором, пов'язаним з поновленням Особи-2 на посаді директора та звільненням Особи-3 з цієї посади. При цьому, наполягаючи на тому, що цей спір підлягає розгляду за правилами цивільного судочинства, позивач наголосив, що він є трудовим, а не корпоративним.

ВП ВС дійшла висновку, що суди попередніх інстанцій правильно вирішили цей спір порядку господарського судочинства як такий, що виник з корпоративних відносин, з огляду на таке.

За приписом частини четвертої статті 13 Конституції України держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання. Корпоративні права учасників товариства є об'єктом такого захисту, зокрема у спосіб, передбачений частиною третьою статті 99 ЦК України, згідно з якою повноваження члена виконавчого органу можуть бути у будь-який час припинені або він може бути тимчасово відсторонений від виконання своїх повноважень.

Оскільки припинення повноважень члена виконавчого органу товариства за своєю правовою природою, предметом регулювання правовідносин і правовими наслідками відрізняється від звільнення працівника з роботи (розірвання з ним трудового

договору) на підставі положень КЗпПУ, можливість уповноваженого органу товариства припинити повноваження члена виконавчого органу передбачена не приписами КЗпПУ, а статтею 99 ЦК України, тобто не є предметом регулювання нормами трудового права.

Реалізація учасниками товариства корпоративних прав на участь у його управлінні шляхом прийняття компетентним органом рішень про обрання (призначення), усунення, відсторонення, звільнення, відкликання членів виконавчого органу стосується також наділення або позбавлення їх повноважень на управління товариством. Хоча такі рішення уповноваженого на це органу можуть мати наслідки в межах трудових правовідносин, проте визначальними за таких обставин є корпоративні правовідносини.

У зв'язку з цим припинення повноважень члена виконавчого органу товариства відповідно до частини третьої статті 99 ЦК України є дією уповноваженого органу товариства, спрямованою на унеможливлення здійснення членом його виконавчого органу управлінської діяльності. Необхідність такої норми зумовлена специфічним статусом члена виконавчого органу, який отримав від уповноваженого органу товариства право на управління. За природою корпоративних відносин учасникам товариства має бути надано можливість у будь-який час оперативно відреагувати на дії особи, яка здійснює представницькі функції, завдаючи шкоди (чи можливої шкоди) інтересам товариства, шляхом позбавлення її відповідних повноважень.

Отже, за змістом частини третьої статті 99 ЦК України компетентному (уповноваженому) органу товариства надано право припинити повноваження члена виконавчого органу у будь-який час, на свій розсуд, з будь-яких підстав.

Така форма захисту є специфічною дією носіїв корпоративних прав у відносинах особою, якій вони довірили здійснювати управління товариством, і не може розглядатися в площині трудового права.

Постанова ВП ВС від 04.02.2020 у справі
№ 915/540/16

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87454071>

Критерії розмежування корпоративних та трудових правовідносин викладено також у постанові ВП ВС від 15.09.2020 у справі № 205/4196/18.

Постанова ВП ВС від 15.09.2020 у справі
№ 205/4196/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92270735>

У цій справі директор ДП, якого звільнили, звернувся з позовом до Міністерства економічного розвитку та торгівлі України і ДП з вимогами визнати незаконним скасувати наказ про його звільнення, поновити на посаді та стягнути середній заробіток за час вимушеного прогулу. Позивач працював за контрактом на посаді

директора ДП. За порушення умов контракту Міністерство звільнило позивача із займаної посади під час тимчасової непрацездатності.

Суд першої інстанції позов задовольнив. Апеляційний суд скасував це рішення та відмовив у задоволенні позову, вважаючи, що на позивача, з яким трудовий договір припинений з підстав, передбачених у контракті, не поширюється гарантія неможливості звільнення працівника у період тимчасової непрацездатності.

Позивач подав касаційну скаргу. Перед ВП ВС постало, зокрема, питання про те, за правилами якого судочинства розглядати такий спір. Надаючи відповідь на це питання, ВП ВС виходила з такого.

01.06.2014 набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів», відповідно до підпункту 1 пункту 1 якого частину першу статті 41 КЗпПУ доповнено пунктом 5 такого змісту «5) припинення повноважень посадових осіб». Згідно з пояснювальною запискою до проекту зазначеного Закону встановлення такої підстави як розірвання трудового договору забезпечить «можливість розірвання трудового договору без наведення підстав при припиненні повноважень посадових осіб», а компенсацією для захисту їх інтересів є мінімальний розмір вихідної допомоги у розмірі середньої заробітної плати за шість місяців.

З огляду на викладене під час розгляду спору щодо розірвання трудового договору (контракту) за пунктом 5 частини першої статті 41 КЗпПУ матиме значення не наявність підстав для припинення повноважень (звільнення) посадової особи, а дотримання органом управління (загальними зборами, наглядовою радою) передбаченої цивільним законодавством та установчими документами юридичної особи процедури ухвалення рішення про таке припинення. Тому ВП ВС звертає увагу на те, що для визначення юрисдикції суду для розгляду ініційованого звільненим посади керівником юридичної особи (її виконавчого органу) спору з цією юридичною особою, її власником (органом, уповноваженим здійснювати від імені власника управління такою особою) про законність звільнення цього керівника (припинення його повноважень або усунення від посади) варто враховувати таке.

За правилами цивільного судочинства треба розглядати спори, в яких позивач оскаржує законність розірвання з ним трудового договору з підстав, передбачених КЗпПУ, крім такого розірвання за пунктом 5 частини першої статті 41 КЗпПУ (припинення повноважень за частиною третьою статті 99 ЦК України).

До юрисдикції господарського суду належать спори, в яких позивач, повноваження якого як керівника юридичної особи (її виконавчого органу) припинені за частиною третьою статті 99 ЦК України, пунктом 5 частини першої статті 41 КЗпПУ, оскаржує законність дій органу управління юридичної особи (загальних зборів, наглядової ради) з такого припинення повноважень (звільнення). До 28.03.2014, коли відповідно до підпункту 1 пункту 3 Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих

актів України щодо вдосконалення правового регулювання діяльності юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» набрала чинності нова редакція пункту 4 частини першої статті 12 ГПК України, юрисдикція господарського суду поширювалася на зазначені спори за участю господарських товариств, а з 28.03.2014 – за участю будь-яких юридичних осіб.

З огляду на те, що позивач оскаржує його звільнення з посади директора за пунктом 8 частини першої статті 36 КЗпПУ, а не за пунктом 5 частини 1 статті 41 цього кодексу, спір належить розглядати за правилами цивільного судочинства.

1.2. Суб'єктна юрисдикція

Коллективне мале підприємство

У справі № 924/641/17 ОСОБА_1 (спадкоємець померлого учасника КМП) звернулася з позовом до КМП про визнання недійсним та скасування рішення ради КМП, оформленого протоколом від 06.09.2016 № 3.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що засідання ради КМП проходило за відсутності кворуму, необхідного для проведення такого засідання, оскільки ОСОБА_1 та ОСОБА_2 успадкували частки в майні підприємства в рівних частинах та мали б бути безпосередньо присутні на засіданні ради. До того ж, усі члени трудового колективу, які зазначені в оскаржуваному протоколі, вже давно звільнені з підприємства, що підтверджується відомостями з реєстраційної справи КМП, тому згідно з вимогами частини четвертої статті 98 ГК України вони припинили своє членство в цьому підприємстві. Крім того, позивач вказує на те, що засідання ради проходило без належного повідомлення позивача, тобто з порушенням порядку проведення засідання, а оскаржуваний протокол був підроблений з метою вчинення подальших реєстраційних дій у ЄДР, що підтверджується висновком експерта від 20.02.2017.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, позов задоволено повністю. КГС ВС передав цю справу разом із касаційною скаргою на розгляд ВП ВС з огляду на те, що підставою оскарження судових рішень є порушення судами правил суб'єктної юрисдикції.

Висновки ВП ВС щодо юрисдикційності цього спору ґрунтуються на такому.

Обґрунтовуючи касаційну скаргу, ОСОБА_3 зазначила, що спір у цій справі не є спором між учасником та товариством, оскільки позивач не набув і не мав статусу учасника КМП, що надавало б йому право звернутися до господарського суду як учаснику корпоративних відносин.

Критеріями відмежування справ цивільної юрисдикції від інших є, по-перше, наявність спору щодо захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів у будь-яких правовідносинах, крім випадків, коли такий спір слід вирішувати за правилами іншого судочинства, а по-друге, спеціальний суб'єктний склад цього

спору, в якому однією зі сторін є, як правило, фізична особа – учасник приватноправових відносин.

Отже, в порядку цивільного судочинства можуть розглядатися будь-які справи, у яких хоча б одна зі сторін є фізичною особою, якщо їх вирішення не віднесено до інших видів судочинства, а предмет позову становлять цивільні права, які, на думку позивача, вважаються порушеними, оспореними чи невизнаними.

Юрисдикція господарських судів визначена пунктом 4 частини першої статті 12 ГПК України (у редакції, чинній на дату подання позовної заяви), пунктом 3 частини першої статті 20 ГПК України (в редакції, чинній на час розгляду справи ВП ВС).

Визначення юрисдикції цієї справи залежить від змісту права, на захист якого позивач подав позов у зв'язку з порушенням порядку скликання та проведення засідання ради КМП, що призвело до порушення прав позивача на участь підприємстві, в управлінні підприємством та в засіданні ради. Отже, слід з'ясувати, чи виник цей спір з корпоративних відносин, зокрема, чи пов'язаний він зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності відповідної юридичної особи.

Як встановлено судами, МП перереєстровано в КМП розпорядженням Хмельницької міської Ради народних депутатів від 08.04.1993 № 751, про що зроблено відповідну відмітку на статуті КМП у новій редакції. Статтею 2 Закону України «Про підприємства в Україні» (в редакції, чинній на момент створення КМП) встановлено, що відповідно до форми власності можуть діяти, зокрема, колективні підприємства, засновані на власності трудового колективу підприємства.

Право колективної власності юридичної особи, створеної на базі майна її членів (учасників), полягає у використанні належних їй засобів виробництва на власний розсуд і в інтересах її членів (учасників).

Закон України «Про підприємства в Україні» втратив чинність 01.01.2004 з набранням чинності ГК України. Частиною першою статті 62 ГК України визначено, що підприємство – самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому цим Кодексом та іншими законами.

Відповідно до статті 63 ГК України залежно від форм власності в Україні може діяти, зокрема, підприємство на основі колективної власності (підприємство колективної власності).

Корпоративне підприємство утворюється, як правило, двома або більше

засновниками за їх спільним рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства. Корпоративними є кооперативні підприємства, підприємства, що створюються у формі господарського товариства, а також інші підприємства, в тому числі засновані на приватній власності двох або більше осіб (частина п'ята статті 63 ГК України).

За способом утворення (заснування) та формування статутного капіталу стаття 63 ГК України зараховує колективні підприємства до корпоративних, а за формою власності – до підприємств колективної власності. Підприємство колективної власності є однією з організаційно-правових форм підприємств, кваліфікуючою ознакою якої є визначена форма власності, на якій засноване і діє таке підприємство. Згідно з правовим висновком ВП ВС співвласники колективного підприємства незалежно від напряму його діяльності є носіями корпоративних прав, а відносини між ними та цим підприємством щодо його створення, діяльності, управління або припинення діяльності вважаються корпоративними (пункт 34 постанови від 13.11.2019 у справі № 146/616/15-ц).

Судами першої та апеляційної інстанцій встановлено, що КМП утворене членами трудового колективу за їх спільним рішенням, діє на основі об'єднання майна та трудової діяльності учасників підприємства, їх спільного управління справами.

Також ВП ВС вважає, що КМП за способом утворення є корпоративним підприємством, яке характеризується тим, що утворене засновниками за їх спільним рішенням, діє на основі об'єднання майна та трудової діяльності засновників(учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються.

Оскільки КМП є корпоративним підприємством, то і його учасники мають відповідні корпоративні права, зокрема, учасники підприємства мають право на участь в управлінні ним й інші правомочності, передбачені законом і статутом.

Звертаючись з позовом, ОСОБА_1 фактично зазначила про порушення її корпоративних прав як учасника КМП.

Якщо учасник юридичної особи обґрунтовує позовні вимоги порушенням своїх корпоративних прав, то такий спір є спором про право управління юридичною особою, має ознаки корпоративного і належить до юрисдикції господарських судів (подібний правовий висновок викладено в постановках ВП ВС від 09.04.2019 у справі № 916/1295/18 та від 17.12.2019 у справі № 927/97/19).

Отже, з огляду на суб'єктний склад учасників спору, предмет і підставу позову,

характер спірних правовідносин ВП ВС вважає, що суди попередніх інстанцій правильно розглянули цю справу в порядку господарського судочинства.

Постанова ВП ВС від 28.01.2020 у справі
№ 924/641/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87902764>

Адвокатське об'єднання

У справі № 750/3192/14 Засновник і член АО без боргу зі сплати членських внесків) звернувся з позовною заявою до АО, в якій просив визнати незаконними та скасувати рішення: президії адвокатського об'єднання від 06.02.2014, згідно з яким позивача виключили зі складу членів цього об'єднання; рішення загальних зборів адвокатського об'єднання, оформлене протоколом від 27.02.2014, про припинення діяльності зазначеного об'єднання та безкоштовне передання його майна і всіх активів ГО «Чернігівське обласне об'єднання адвокатів».

Рішенням районного суду позов задоволено частково. Постановою апеляційного суду рішення змінено в частині розподілу судових витрат. ВС у складі колегії суддів Першої судової палати КЦС ухвалою передав справу на розгляд ВП ВС, обґрунтувавши це тим, що вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права, викладеного в раніше ухваленій постанові ВСУ від 19.10.2016 у справі № 6-1002цс16.

Як зазначив ВСУ, серед установлених статтею 16 ЦК України способів захисту цивільних прав та інтересів немає такого способу захисту як оскарження дій, рішень повноважень кооперативу, вчинення, прийняття та виконання яких відповідно до закону і статуту об'єднання громадян належать до його внутрішньої компетенції. Тому оскарження таких дій не може відбуватися у судовому порядку.

КЦС ВС зауважив, що закриття проваджень у справах про оскарження дій і рішень громадських об'єднань через непідвідомчість таких спорів судам суперечить приписам статей 55, 64 і 124 Конституції України, оскільки юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі, а виключення з підвідомчості судів таких категорій справ обмежує право громадян на судовий захист своїх прав.

Перевіривши наявність підстав для відступу від висновків, сформульованих у постанові ВСУ від 19.10.2016 у справі № 752/12003/13-ц, ВП ВС вважає, що такі підстави відсутні, оскільки у справі № 750/3192/14 інші, ніж у справі № 752/12003/13-ц, обставини, які характеризують зміст правовідносин учасників спору та впливають на застосування норм права, а також інше правове регулювання таких правовідносин. Зокрема, ВП ВС зазначила, що у справі № 750/3192/14 спір стосується оскарження членом АО, якого виключили зі складу членів АО, відповідного рішення президії цього об'єднання та рішення його загальних зборів про припинення

АО і передання всього майна громадській організації. На спірні правовідносини приписи Закону України «Про кооперацію» не поширюються, оскільки АО не є різновидом кооперативу. Відсутність належного регулювання таких правовідносин у статуті АО та наявність умов, визначених частиною першою статті 8 ЦК України, може зумовлювати застосування до відносин в АО регулювання, передбаченого для ТОВ.

Переглядаючи рішення у цій справі, ВП ВС надала висновки щодо юрисдикційності спору за позовом учасника АО до цього об'єднання.

Визначаючи наявність юрисдикції господарського суду на підставі пункту 4 частини першої статті 12 ГПК України (у редакції, чинній з 28.03.2014 до 15.12.2017), або пункту 3 частини першої статті 20 ГПК України (у редакції, чинній з 15.12.2017), слід враховувати, чи пов'язаний цей спір з корпоративними відносинами. Зазначені відносини характеризуються, зокрема, тим, що особа, яка є учасником (засновником, акціонером, членом) юридичної особи, має право на участь в управлінні нею та інші правоможності, передбачені законом і статутом (див., для прикладу, постанови ВП ВС від 24.04.2019 у справі № 509/577/18, від 01.10.2019 у справі № 910/7554/18 (пункт 5.31), від 13.11.2019 у справі № 146/616/15-ц (пункти 32 – 33)).

Згідно з пунктом 2.1 статуту відповідача АО є добровільним професійним некомерційним об'єднанням адвокатів, які отримали свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, має статус юридичної особи, печатку, штамп зі своїм найменуванням, самостійний баланс, поточні та інші рахунки в установах банків, у тому числі валютні.

Члени АО, крім прав адвоката, передбачених законодавством, мають право обирати та бути обраними до органів управління АО (пункт 12.1 статуту).

З огляду на викладене ВП ВС вважає, що позивач є носієм корпоративних прав, а відносини між ним і відповідачем щодо членства в АО, його діяльності та припинення є корпоративними.

АО є юридичною особою, а спір стосується, зокрема, членства у ньому та пов'язаних з членством прав позивача, який оскаржив управлінські рішення загальних зборів і президії цього об'єднання. Отже, ці вимоги пов'язані зі здійсненням позивачем корпоративних прав й оцінкою діяльності органів управління адвокатського об'єднання. Вирішення спору за такими вимогами належить до юрисдикції господарського суду згідно з пунктом 4 частини першої статті 12 ГПК України (у редакції, чинній на час звернення з позовом до суду).

Вимоги позивача зобов'язати відповідача повернути робоче місце і відшкодувати матеріальну та моральну шкоду є похідними від вирішення корпоративного спору, а тому такі вимоги теж треба розглядати за правилами господарського судочинства.

Постанова ВП ВС від 26.02.2020 у справі
№ 750/3192/14
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88168781>

Позов до Міністерства юстиції України

Позивач звернувся до господарського суду з позовом про скасування наказу Мін'юсту від 27.02.2019 № 606/5 «Про скасування реєстраційної дії в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» та зобов'язання Мін'юсту вчинити дії щодо поновлення в ЄДР запису від 14.12.2018 проведеного приватним нотаріусом, який був скасований на підставі наказу Мін'юсту від 27.02.2019 № 606/5.

Оскільки звернення до суду із цим позовом зумовлене необхідністю захисту корпоративних та майнових прав позивача, а не прав у сфері публічно-правових відносин, то наведене виключає розгляд цієї справи в порядку адміністративного судочинства і справа має вирішуватися в порядку господарського судочинства (аналогічна правова позиція викладена у постанові ВП ВС від 04.06.2019 у справі № 826/4204/18).

Ураховуючи зазначене, а також те, що ухвалою Окружного адміністративного суду було відмовлено позивачеві у відкритті провадження у справі № 640/5031/19 за його позовом до Мін'юсту про скасування наказу від 27.02.2019 № 606/5 та зобов'язання вчинити дії, ця справа правомірно була розглянута господарським судом.

Постанова КГС ВС від 10.06.2020 у справі
№ 910/11688/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89868789>

1.3. Предметна і суб'єктна юрисдикція

У справі № 913/274/19 Особа_1 (учасник ТОВ, з володіння якого вибула частка) звернулася з позовом до Особа_2 (у володінні якої знаходиться частка Особи-1) про витребування з незаконного володіння частки у статутному капіталі ТОВ.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, позов задоволено повністю. Доводи касаційної скарги ТОВ зводилися до того, що суди попередніх інстанцій не врахували, що спір у цій справі за своєю правовою природою не підпадає під ознаки корпоративного, а є спором про захист права власності, який згідно з положеннями статті 19 ЦПК України підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

Колегія суддів КГС ВС відхилила наведені доводи з огляду на таке. Позивач вказує на те, що через незаконне переоформлення частки у статутному капіталі товариства та

призначення незаконного керівника він втратив свою частку та, відповідно, корпоративні права, які з неї випливають. Правильне визначення юрисдикційності спору в цій справі за участю фізичних осіб, які не набули статусу суб'єктів підприємницької діяльності, в межах доводів та вимог касаційної скарги залежить від установлення наявності чи відсутності господарських (у тому числі корпоративних) відносин між сторонами у цій справі та (або) наявності в законі норми, що передбачала б вирішення спору господарським судом, чи відсутності в законі норми, що передбачала б вирішення такого спору судом іншої, зокрема, цивільної юрисдикції.

Як встановили суди попередніх інстанцій, позивач звернувся до господарського суду з вимогами щодо витребування з незаконного володіння відповідача частки у статутному капіталі ТОВ з метою відновлення повного комплексу корпоративних прав позивача у цьому товаристві. Оскільки розглядом по суті цього спору вирішується питання щодо належного учасника товариства, який є володільцем корпоративних прав, то колегія судів погоджується з висновками судів попередніх інстанцій, що відносини, які виникли між позивачем та відповідачем, за своєю правовою природою є корпоративними, а отже, справа підлягає розгляду за правилами господарської юрисдикції.

Постанова КГС ВС від 06.02.2020 у справі
№ 913/274/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87478006>

Аналогічний спір виник і у справі № 442/5130/17, у якій Особа_1 (учасник ТОВ, з володіння якого вибула частка) звернулася з позовом до Особа_2 (у володінні якої знаходиться частка Особи-1) з позовом про витребування із чужого незаконного володіння на його користь частки у статутному капіталі ТОВ у розмірі 75,97 %, яка вибула з його володіння не з його волі. Позивач послався на те, що він був власником цієї частки, що підтверджується нотаріально посвідченими заявами 25 колишніх учасників товариства про вихід зі складу учасників цього товариства і передачу йому (позивачу) належних їм часток та рішеннями загальних зборів учасників ТОВ від 30.06.2007, від 05.05.2008, які є чинними та не визнані недійсними у судовому порядку.

Рішенням міськрайонного суду позов задоволено. Постановою апеляційного суду рішення міськрайонного суду скасовано, провадження у справі закрито з підстав, передбачених пунктом 1 частини першої статті 255 ЦПК України, оскільки справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства. КГС ВС передав справу разом з касаційною скаргою на розгляд ВП ВС, оскільки постанова суду апеляційної інстанції оскаржується з підстав порушення правил предметної юрисдикції.

Переглядаючи рішення судів попередніх інстанцій, ВП ВС зазначила таке. У цій справі спір виник між фізичною особою, яка вважає себе учасником ТОВ з часткою статутному капіталі товариства у розмірі 75,97 %, і фізичною особою, яка на момент звернення з позовом до суду володіла цією часткою відповідно до даних ЄДР.

Вирішення такого спору впливає на можливість особи здійснювати свої корпоративні права, що засвідчуються спірною часткою, на склад учасників товариства, а тому спір є корпоративним.

Ураховуючи викладене, ВП ВС вважає, що цей спір відповідно до приписів чинного на час відкриття провадження у справі процесуального законодавства підлягає вирішенню в порядку господарського судочинства. Тому апеляційний суд правильно скасував рішення суду першої інстанції та закриття провадження у цій справі.

Постанова ВП ВС від 04.03.2020 у справі
№ 442/5130/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89083214>

У справі № 904/3657/18 Особа_1 (учасник ТОВ, з володіння якого вибула частка) звернулася з позовом до державного реєстратора та сільської ради про визнання протиправним та скасування рішення державного реєстратора, визнання недійсним іпотечного договору, скасування запису про іпотеку та про обтяження. Позовні вимоги обґрунтовані тим, що Особа_1 просить захистити її корпоративні права, які порушені оскаржуваними рішеннями державного реєстратора та нотаріуса, оскільки в результаті протиправних дій відповідачів Особа_1 втратила право на частину майна, пропорційну частці у статутному капіталі ТОВ (50 % від загального розміру статутного капіталу).

Рішенням господарського суду в задоволенні позовних вимог відмовлено. Постановою апеляційного господарського суду рішення господарського суду скасовано. Позовні вимоги задоволено частково. З огляду на те, що Особа_2 оскаржує постанову апеляційного господарського суду з підстав порушення судами правил предметної та суб'єктної юрисдикції справу передано на розгляд ВП ВС.

Ухвалюючи постанову в цій справі ВП ВС зазначила таке. Юрисдикція господарських судів встановлена статтею 20 ГПК України. положення якої передбачають визначення юрисдикції господарських судів у справі як за суб'єктивним, так і за предметним критерієм. Отже, визначення юрисдикції цієї справи залежить від змісту права, на захист якого позивач подав позов як учасник господарського товариства у зв'язку із втратою (на думку позивача) права на частину майна товариства.

Корпоративним вважається спір щодо створення, діяльності, управління та припинення юридичної особи, якщо стороною у справі є учасник (засновник, акціонер, член) такої юридичної особи.

За змістом положень статті 4, частини першої статті 20 ГПК України та статті 167 ГК

України сторонами корпоративного спору є або юридична особа та її учасник (засновник, акціонер, член), або учасники юридичної особи, які володіють корпоративними правами, у тому числі учасник, який вибув.

Звертаючись до суду з позовом, Особа_1 зазначила про порушення її корпоративних прав як учасника товариства, оскільки нерухоме майно незаконно вибуло з володіння ТОВ до іншої особи – учасника цієї юридичної особи.

Суд апеляційної інстанції встановив, що Особа_1 є учасником ТОВ та має частку в статутному капіталі цієї юридичної особи. Якщо учасник юридичної особи обґрунтовує позовні вимоги порушенням своїх корпоративних прав, то такий спірним спором про право управління юридичною особою, має ознаки корпоративного і належить до юрисдикції господарських судів (подібний правовий висновок викладено в постановках ВП ВС від 09.04.2019 у справі № 916/1295/18 та від 17.12.2019 у справі № 927/97/19).

Крім того, суд апеляційної інстанції зазначив, що Особа_2, за якою на підставі реєстраційних дій реєстратора зареєстровано право власності на належне ТОВ спірне нерухоме майно, також є учасником цієї ж юридичної особи.

Отже, з огляду на суб'єктний склад учасників спору, предмет і підставу позову, характер спірних правовідносин ВП ВС вважає, що заявлені позовні вимоги підлягають розгляду за правилами господарського судочинства, оскільки цей спір має ознаки корпоративного.

Постанова ВП ВС від 07.04.2020 у справі
№ 904/3657/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89819806>

У справі № 922/88/20 ОСОБА_1 звернулася з позовом до ТОВ, ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_2, у якому просила суд: - визнати недійсним договір купівлі-продажу 100 % частки в статутному капіталі ТОВ від 26.07.2018, укладений між ОСОБА_6 та ОСОБА_3; - визнати недійсним договір купівлі-продажу 100 % частки в статутному капіталі ТОВ від 14.05.2019, укладений між ОСОБА_3 та ОСОБА_4; - визнати недійсним правочин щодо відчуження 100% частки в статутному капіталі ТОВ, укладений між ОСОБА_4 та ОСОБА_2; - визнати недійсним рішення загальних зборів учасників ТОВ від 26.07.2018 про зміни у складі засновників (учасників) товариства та затвердження нової редакції статуту ТОВ та всі наступні рішення загальних зборів учасників ТОВ; - скасувати відповідні записи в ЄДР.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що договір купівлі-продажу корпоративних прав 100% частки в статутному капіталі ТОВ від 26.07.2018 укладено на порушення статей 203, 215 ЦКУ, а саме щодо наявності вільного волевиявлення учасника правочину і відповідності його внутрішній волі ОСОБА_6. Протиправне, на думку позивачки, відчуження корпоративних прав померлого ОСОБА_6 у ТОВ за оспорюваним

договором безпосередньо впливає на обсяг спадкової маси, а отже, заявниця та її малолітній син як спадкоємці мають охоронюваний законом інтерес, що підлягає судовому захисту. Так само заявниця має охоронюваний законом інтерес щодо визнання недійсними правочинів між ОСОБА_3 та Бушекіром Дж., між Бушекіром Дж. та ОСОБА_2, предметом яких були корпоративні права у ТОВ, що належали померлому ОСОБА_6.

КГС ВС передав цю справу на розгляд ВП ВС з огляду на те, що підставою оскарження судових рішень є порушення судами правил предметної юрисдикції.

Направляючи справу до місцевого господарського суду для продовження розгляду, ВП ВС зазначила таке.

Заявляючи позовні вимоги про визнання недійсним договору щодо відчуження (продажу) ОСОБА_6 100 % частки в статутному капіталі ТОВ на користь ОСОБА_3, усіх наступних правочинів щодо цієї частки, визнання недійсним рішення загальних зборів учасників ТОВ, а також про скасування записів в ЄДРЮОФОПГФ, позивачка прагне змінити розподіл часток у статутному капіталі ТОВ для відновлення становища, яке існувало до виконання спірних договорів. Звідси у цій справі існує спір, що виник з правочинів щодо часток у ТОВ.

ВП ВС звертає увагу на те, що між сторонами оспорюваних правочинів - ОСОБА_6 і ОСОБА_3, ОСОБА_3 і ОСОБА_4, ОСОБА_4 та ОСОБА_2 відповідно не існувало сімейних чи спадкових правовідносин. Отже, як оскаржуваний договір, укладений ОСОБА_6 з ОСОБА_3, так і наступні договори щодо подальшого відчуження частки в статутному капіталі ТОВ, не є правочинами у сімейних чи спадкових правовідносинах.

Тому, зважаючи на характер правовідносин у цій справі, ВП ВС дійшла висновку, що позовні вимоги про визнання недійсними правочинів щодо часток у товаристві, визнання недійсними рішення загальних зборів учасників ТОВ, а також про скасування записів в ЄДРЮОФОПГФ згідно з пунктом 4 частини першої статті 20 ГПКУ мають розглядатися господарським судом.

Постанова ВП ВС від 03.11.2020 у справі
№ 922/88/20
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93217980>

У постанові від 08.12.2020 у справі № 922/392/20 КГС ВС зазначив, що якщо учасник (акціонер) господарського товариства обґрунтовує позовні вимоги про визнання недійсним договору про відчуження майна цього товариства порушенням останнім в ході статутної діяльності корпоративних прав такого учасника (акціонера), то цей спір підвідомчий господарським судам незалежно від того, чи є іншим відповідачем у справі (разом з таким товариством) фізична особа - сторона оспорюваного договору.

Розкриваючи тему юрисдикційності спору, не можна залишити поза увагою питання підсудності спору – просторової компетенції однорідних судів. Конституційний Суд України у Рішенні від 22.06.2004 № 13-рп/2004 у справі за конституційним поданням 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини другої статті 16 Дисциплінарного статуту прокуратури України, затвердженого Постановою Верховної Ради України "Про затвердження Дисциплінарного статуту прокуратури України" (справа про Дисциплінарний статут прокуратури) щодо підсудності зазначив таке.

Відповідно до пункту 14 частини першої статті 92 Конституції України судочинство визначається виключно законом. За своїм змістом судочинство включає в себе, зокрема, підсудність, тобто встановлення повноважень судів системи судів загальної юрисдикції та процесуальних строків, строків звернення, оскарження до суду рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Отже, підсудність справ, а також строки звернення до суду повинні визначатися виключно законом і не можуть встановлюватися іншими актами, у тому числі Постановою Верховної Ради України.

Принагідно варто нагадати, що чинним ГПК України встановлено виключно підсудність щодо корпоративних спорів. Так, частиною шостою статті 30 ГПК України унормовано, що спори, які виникають з корпоративних відносин, в тому числі спори між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи або між юридичною особою та її учасником (засновником, акціонером, членом), у тому числі учасником, який вибув, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи, крім трудових спорів, а також спори, що виникають з правочинів щодо корпоративних прав (крім акцій) в юридичній особі, розглядаються господарським судом за місцезнаходженням юридичної особи. Відповідно до частини сьомої статті 30 ГПК України за місцезнаходженням юридичної особи господарським судом розглядаються також спори між юридичною особою та її посадовою особою (у тому числі посадовою особою, повноваження якої припинені) про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) її посадової особи.

Тією ж статтею ГПК України встановлено виключну підсудність і щодо інших категорій спорів, підвідомчих господарським судам (спори, що виникають з договору перевезення, з приводу нерухомого майна, справи, пов'язані з емісією, розміщенням

або погашенням цінних паперів тощо).

У постанові від 07.07.2020 у справі № 910/10647/18 ВП ВС роз'яснила, як визначається підсудність спору в тому разі, коли виключна підсудність може визначатися за різними частинами статті 30 ГПК України.

У цій справі позивач звернувся до суду з вимогою про визнання недійсним договору купівлі-продажу майнових прав на новозбудоване нерухоме майно, яке споруджене товариством, учасником якого є позивач, та в подальшому зареєстроване на праві власності за третьою особою на підставі спірного договору купівлі-продажу майнових прав.

Предметом договору в цій справі є майнове право на створений об'єкт, якому присвоєно поштову адресу та щодо якого зареєстровано в державних органах готовність до експлуатації та право власності. Переміщення цього об'єкта неможливим без знецінення та зміни його призначення, тобто йому притаманні усі ознаки нерухомого майна.

Оскільки спір у цій справі виник з приводу об'єкта нерухомого майна, розташованого в Тернопільській області, то спір щодо майнових прав на це майно відповідно до вимог частини третьої статті 30 ГПК України мав би розглядатися Господарським судом Тернопільської області.

Водночас у справі, що розглядається, виник спір між позивачем – учасником (засновником) юридичної особи та самою юридичною особою, який пов'язаний з діяльністю цієї юридичної особи, саме вчинення нею правочинів у межах господарської діяльності. Якщо учасник юридичної особи обґрунтовує позовні вимоги порушенням своїх корпоративних прав, то такий спір є спором про право управління юридичною особою, має ознаки корпоративного і належить до юрисдикції господарських судів. Такий правовий висновок у подібних правовідносинах викладено в постановках ВП ВС від 30.10.2018 у справі № 905/2445/17, від 09.04.2019 у справі № 916/1295/18 та від 17.12.2019 у справі № 927/97/19, від 07.05.2020 у справі № 904/3657/18.

Правила виключної підсудності справ у спорах, що виникають з корпоративних відносин, передбачають розгляд спорів між позивачем – учасником (засновником) юридичної особи та юридичною особою господарським судом за місцезнаходженням такої юридичної особи як відповідача.

ВП ВС вважає, що в цьому випадку, коли територіальна підсудність спору може визначатися як за частиною третьою, так і за частиною шостою статті 30 ГПК України, звернення позивача до Господарського суду міста Києва як належного суду за правилами частини шостої статті 30 ГПК України не є порушенням правил виключної підсудності.

Постанова ВП ВС від 07.07.2020 у справі
№ 910/10647/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91161522>

Щодо підвідомчості спорів господарському суду також необхідно звернути увагу на постанови ВП ВС, у яких викладено правову позицію стосовно того, чи усі спірні питання, які можуть виникати у відносинах юридичних осіб, підлягають вирішенню у судовому порядку.

Так, у постанові від 30.06.2020 у справі № 317/2777/17 ВП ВС підкреслила, що на вирішення суду фактично переданий спір між керівником ПАТ та наглядовою радою щодо порядку здійснення господарської діяльності товариства (закупівель) та інших повноважень у сфері управлінської діяльності. Названі рішення наглядової ради стосуються саме ПАТ, адже вирішують питання проведення закупівель та надання документації товариства на вимогу державних органів, а не прав чи обов'язків його генерального директора, який за посадою, зобов'язаний виконувати рішення наглядової ради. При цьому спірні відносини, що стосуються виконання рішення наглядової ради ПАТ його виконавчим органом чи керівником, не є предметом регулювання норм трудового права. Ці відносини належать до сфери регулювання корпоративного права.

Розгляд таких спорів судом буде втручанням у господарську діяльність ПАТ, щоє неприпустимим. Вирішуючи питання про ефективність обраного позивачем способу захисту, суди мають уникати зайвого втручання у внутрішню діяльність товариства, що регулюється виключно рішеннями відповідних органів товариства.

У разі незгоди з рішенням наглядової ради, особа, яка займає посаду генерального директора товариства, не позбавлена можливості припинити свої відносини з ПАТ шляхом звільнення чи ініціювати скликання загальних зборів акціонерів для обговорення проблеми щодо втручання наглядової ради у вирішення питань оперативно-господарської діяльності, тобто в компетенцію виконавчого органу чи генерального директора.

Ураховуючи викладене, ВП ВС вважає, що рішення одного органу управління ПАТ (наглядової ради) не може бути оскаржене в судовому порядку іншим органом товариства або його керівником (генеральним директором), оскільки будь-які спірні питання щодо компетенції, що виникають усередині товариства між його органами процесі управління, підлягають вирішенню відповідно до його статуту у позасудовому порядку.

Постанова ВП ВС від 30.06.2020 у справі
№ 317/2777/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90458903>

Натомість у постанові від 13.10.2020 у справі № 683/351/16-ц ВП ВС відійшла від

правової позиції ВСУ та дійшла висновку, що спір у цій справі підлягає розгляду в судовому порядку.

У справі № 683/351/16-ц Особа_1 звернулася до суду з позовом, у якому просила визнати незаконними та скасувати постанови зборів уповноважених Старокостянтинівського РСТ від 02.02.2016 про припинення її повноважень як голови правління споживчого товариства і звільнення з посади відповідно до пункту п'ять статті 41 КЗпП України та про призначення тимчасовим виконувачем обов'язків голови правління Старокостянтинівського РСТ Особа_2; поновити її на роботі; стягнути з відповідача середній заробіток за час вимушеного прогулу та відшкодування моральної шкоди.

КЦС ВС передав справу на розгляд ВП ВС з огляду на те, що не можна погодитися з висновками судів першої та апеляційної інстанцій, які розглянули справу за правилами цивільного судочинства, зазначивши, що на спірні правовідносини поширюються положення КЗпП України, оскільки, вдавшись до обговорення правомірності рішення загальних зборів споживчого товариства, суди вийшли за межі своєї компетенції. Касаційний суд вважає, що з огляду на постанову ВСУ від 19.10.2016 у справі № 752/2669/17 та статтю 221 КЗпП України зазначений спір не підлягає розгляду в судовому порядку в жодній юрисдикції. Проте у справі № 825/1475/16 в подібних правовідносинах, з подібними підставами позову КАС ВС дійшов висновку, що звернення позивача до суду з таким позовом фактично покликане необхідністю захисту права не у сфері публічно-правових відносин, а корпоративних та майнових прав позивача (про що він сам неодноразово зазначав), що унеможлиблює розгляд цієї справи в порядку адміністративного судочинства; такий спір повинен вирішуватися у порядку господарського судочинства.

КЦС ВС визнав за необхідне відступити від висновку, викладеного в постанові КАС ВС від 06.03.2019 у справі № 825/1475/16, про можливість розгляду спорів щодо дострокового звільнення від виборної платної посади членів громадських та інших об'єднань громадян за рішенням органів, що їх обрали, в судовому порядку.

При розгляді справи ВП ВС має відповісти на питання щодо можливості розгляду в судах зазначеного спору, визначити його предметну юрисдикцію та переглянути рішення судів попередніх інстанцій щодо результатів вирішення спору.

Оскаржуване рішення зборів зачіпає права конкретної особи щодо здійснення діяльності з управління юридичною особою і як членом, і як керівником такої юридичної особи, а також процедуру прийняття такого рішення, що не можна вважати внутрішньостатутною діяльністю кооперативу.

За таких обставин ВП ВС вважає за необхідне відступити від правового висновку ВСУ, висловленого в рішенні від 19.10.2016 у справі № 752/2669/17, щодо непоширення юрисдикції судів на спори про оскарження рішень та дій кооперативу, які віднесені до його внутрішньої компетенції і не підпадають під юрисдикцію суду.

Юрисдикція суду поширюється на спірні відносини, оскільки вони мають ознаки юридичного спору щодо суб'єктивних прав та обов'язків органів управління юридичної особи, адже такі питання не стосуються внутрішньостатутної діяльності.

У цьому випадку позов стосується захисту права позивача на здійснення діяльності органу управління споживчого товариства, здійснення повноважень органу управління споживчого товариства та порядку скликання загальних зборів (зборів уповноважених) та правомочності їх рішення.

Зазначена категорія справ підвідомча господарським судам. На час звернення позивача із цим позовом до суду в ГПК України були передбачені категорії корпоративних спорів, які мали розглядатися за правилами господарського судочинства. До них віднесено і справи за спорами учасників щодо участі в органах управління юридичної особи. Правовідносини, які виникли між сторонами у справі, є корпоративними.

Постанова ВП ВС від 13.10.2020 у справі
№ 683/351/16-ц
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/93217984>

Переглядаючи судові рішення у справі № 695/2665/16-ц, ВП ВС також відступила від правового висновку, викладеного в постанові ВСУ від 19.10.2016 у справі № 752/2669/17 щодо непоширення юрисдикції судів на спори про оскарження рішень та дій кооперативу, що належать до його внутрішньої компетенції і не підпадають під юрисдикцію суду.

У цій справі Особа_1 , Особа _2 , Особа _3 , Особа _4 , Особа _5 звернулися до суду з позовом, у якому просили визнати такими, що не відбулися, загальні збори членів об'єднаного садівничого товариства (ОСТ) 21.09.2013, за результатами яких було складено протокол № 2; визнати недійсним та скасувати протокол ОСТ № 2.

КЦС ВС передав справу на розгляд ВП ВС з огляду на те, що неможливо ухвалити судові рішення у цій справі без відступу від правового висновку, викладеного в постанові ВСУ у справі № 752/2669/17.

Основним питанням під час розгляду зазначеної справи є визначення можливості вирішення такої категорії спорів у судах загальної юрисдикції.

З огляду на аналіз міжнародного та національного законодавства ВП ВС дійшла висновку, що обмеження можливості звернення до суду й отримання судового захисту може свідчити про порушення основоположних прав людини.

У цьому випадку позов стосується захисту права позивачів на участь у

діяльності органу управління садівничого товариства, порядку скликання загальних зборів членів ОСТ та правомочності їх рішення.

Рішення зборів зачіпає як права конкретної особи щодо здійснення діяльності з управління юридичною особою, так і процедуру прийняття такого рішення, що не можна вважати внутрішньостатутною діяльністю кооперативу.

Юрисдикція суду поширюється на зазначені відносини, оскільки вони мають ознаки юридичного спору щодо суб'єктивних прав та обов'язків органів управління юридичної особи, адже такі питання не стосуються внутрішньостатутної діяльності.

Це підтверджується і практикою розгляду справ такої категорії, яка різнонаправлена. Існує необхідність повернутися до питання щодо визначення предметної юрисдикції у спорах між членами кооперативу та кооперативом з приводу визнання недійсним рішення загальних зборів.

Оскільки позивачі і відповідачі вказували таке що правовідносини в ОСТ урегульовано законодавством про кооперацію, та правовідносини за їх участю мають регулюватися відповідно до цього законодавства.

Члени кооперативу незалежно від напряму його діяльності є носіями корпоративних прав, а відносини між його членами та кооперативом, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи, є корпоративними.

Кооперація є одним із різновидів господарської діяльності, здійснюваної у формі кооперативу, правовідносини з питань участі членів кооперативу в управлінні кооперативом та обранні органу управління належать до юрисдикції суду і не є внутрішньою діяльністю кооперативу.

Оскільки спір стосується реалізації прав членів кооперативу на управління кооперативом, тобто корпоративних за змістом правовідносин, а відповідно до пункту 4 статті 12 ГПК України (у редакції на час звернення позивачів до суду) господарським судам підвідомчі справи, що виникають із корпоративних відносин у спорах між юридичною особою та її учасниками (засновниками, акціонерами, членами), у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи, пов'язаними зі створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності такої особи, крім трудових спорів, то він підлягає розгляду в порядку господарського судочинства.

Постанова ВП ВС від 13.10.2020 у справі
№ 695/2665/16-ц
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/93217986>

2. Належний та ефективний спосіб захисту корпоративних прав

Корпоративні права, як і будь-які інші права, мають цінність та значення для особи, яка ними володіє, тоді, коли вони можуть бути захищені як діями самої особи, так і уповноважених державних органів. Захист корпоративних прав здійснюється у передбаченому законом порядку, тобто за допомогою застосування належних форми і способів захисту.

Найбільшого поширення у доктрині, законодавстві та правозастосуванні здобула класифікація форм захисту цивільних прав і охоронюваних інтересів на юрисдикційну та неюрисдикційну. Така термінологічна градація форм захисту має умовний характер, але вона досить зручна для практичного розмежування форм захисту. Цей огляд присвячений саме юрисдикційній формі захисту корпоративних прав.

Реалізація права на захист цивільних прав здійснюється за допомогою способів захисту. Під способом захисту зазвичай розуміють закріплені законом матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких здійснюється поновлення (визнання) порушених прав, оспорюваних чи невизнаних прав, відновлення майнового стану потерпілого та вплив на порушника.

Застосування конкретного способу захисту цивільного права залежить як від змісту права чи інтересу, за захистом якого звернулася особа, так і від характеру його порушення, невизнання або оспорення. Такі право чи інтерес мають бути захищені судом належним способом. Оцінюючи належність обраного позивачем способу захисту та обґрунтовуючи відповідний висновок, судам необхідно виходити з його ефективності. Це означає, що вимога на захист цивільного права має відповідати змісту порушеного права та характеру правопорушення, забезпечити поновлення порушеного права, а у разі неможливості такого поновлення – гарантувати особі можливість отримання нею відповідного відшкодування.

Вирішуючи питання щодо ефективності обраного позивачем способу захисту, суди мають враховувати баланс інтересів усіх учасників і самого товариства, уникати зайвого втручання в питання діяльності товариства, які вирішуються виключно рішенням загальних зборів учасників товариства, надавати оцінку добросовісності інших учасників, права яких у разі задоволення позовних вимог можуть бути порушені.

На цьому неодноразово наголошував ВС у своїх постановвах.

Постанова ВП ВС від 08.10.2019 у справі
№ 916/2084/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/84911545>

Постанова ВП ВС від 22.10.2019 у справі
№ 923/876/16
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/85614604>

Постанова ВП ВС від 03.12.2019 у справі
№ 904/10956/16
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/86333853>

Постанова КГС ВС від 27.05.2020 у справі
№ 927/813/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89518272>

Постанова КГС ВС від 04.08.2020 у справі
№ 910/10764/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90802060>

Постанова КГС ВС від 23.12.2020 у справі
№926/4729/16
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93783781>

Аналіз судової практики ВС дає підстави констатувати, що у судовій практиці сформованість усталених підходів до визначення належних та ефективних способів захисту корпоративних прав. ВП ВС висловила правову позицію, згідно з якою вичерпний перелік способів захисту учасників ТОВ/ТДВ міститься у статті 17 Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань”, норми якого є спеціальними для зазначених товариств.

Постанова ВП ВС від 22.10.2019 у справі
№ 923/876/16
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/85614604>

2.1. Витребування із незаконного володіння частки у статутному капіталі

У справі № 913/274/19 Особа_1 (учасник ТОВ, з володіння якого вибула частка) звернулася з позовом до Особа_2 (у володінні якої знаходиться частка Особи-1) про витребування з незаконного володіння частки у статутному капіталі ТОВ.

Колегія суддів КГС ВС погодилася з висновком судів попередніх інстанцій, що у зв'язку зі встановленням судами факту відсутності волевиявлення та необхідного вираження волі позивача – власника частки у статутному капіталі товариства на відчуження належної йому частки є доведеними факти належності права власності на частку позивачу та вибуття частки з володіння позивача не з його волі.

Суд вважає належним та ефективним обраний позивачем спосіб захисту (витребування з незаконного володіння частки у статутному капіталі ТОВ) з огляду на положення підпункту "е" пункту 3 частини п'ятої статті 17 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань", згідно з яким для державної реєстрації змін до відомостей про розмір статутного капіталу, розміри часток у статутному капіталі чи склад учасників ТОВ подається, зокрема, судові рішення, що набрало законної сили, про стягнення (повернення з володіння) з відповідача частки (частини частки) у статутному капіталі товариства. Отже, в разі витребування на користь позивача 100 % частки статутному капіталі ТОВ на підставі зазначеної норми може бути поновлене право позивача на його частку.

Постанова КГС ВС від 06.02.2020у справі
№ 913/274/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87478006>

У справі № 910/3301/18 спір між сторонами виник у зв'язку з вибуттям майна (корпоративних прав) з володіння позивача. Тобто позивач вважає порушенням праві таке порушення пов'язане з позбавленням позивача володіння майном через ланцюг передач майна за спірними договорами, а його інтерес фактично полягає у поверненні майна. У цьому випадку належним способом захисту є вимога про витребування майна із чужого незаконного володіння відповідно до статті 387 ЦК України.

Постанова КГС ВС від 02.07.2020 у справі
№ 910/3301/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90154805>

У постанові від 23.12.2020 у справі № 910/14516/18 колегія суддів КГС ВС наголосила на тому, що чинним законодавством не передбачено такого способу захисту майнових прав та права власності особи, яка не є учасником (засновником) господарського товариства) як визнання недійсними рішень загальних зборів про утворення господарського товариства, зміну складу учасників товариства.

Захист порушених прав особи, що вважає себе власником майна, яке було протиправно відчужене, можливий шляхом пред'явлення віндикаційного позову до набувача цього майна з підстав, передбачених статтею 387 ЦКУ.

Постанова КГС ВС від 23.12.2020 у справі
№910/14516/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93783641>

2.2. Визначення розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток учасників товариства

У справі № 904/2476/19 Особа_1 звернулася з позовом до Особа_2 про розірвання договору купівлі-продажу частки в статутному капіталі ТОВ; повернення відповідачем позивачеві частки в статутному капіталі ТОВ у розмірі 50 %; стягнення з відповідача компенсації за відчуження частки в статутному капіталі ТОВ на користь позивача; внесення змін до відомостей про ТОВ, які містяться в ЄДР, стосовно складу учасників, а саме виключення відомостей про учасника – відповідача та включення відомостей про учасника – позивача.

Позов мотивований посиланням на порушення відповідачем істотних умов договору щодо здійснення оплати за фактично передану частку в статутному капіталі товариства.

Переглядаючи рішення судів попередніх інстанцій, колегія суддів КГС ВС зазначила таке. У разі, коли позивач прагне відновити склад учасників товариства, який існував до стверджуваного порушення його прав або інтересів, і таке відновлення не може бути здійснене шляхом стягнення (витребування з володіння) з відповідача частки (частини частки) у статутному капіталі товариства, належним способом захистує позов про визначення розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток учасників товариства. Відповідачами за таким позовом є не лише господарське товариство, але й особи – учасники товариства, які внаслідок задоволення позову можуть бути позбавлені своїх часток у статутному капіталі або їх частин у грошовому або відсотковому виразі. Наведена правова позиція підтримана також у постанові ВП ВС від 17.12.2019 у справі № 927/97/19.

Однак суди попередніх інстанцій наведеного не врахували, а тому дійшли помилкового висновку про те, що повернення зазначеної частки в статутному капіталі товариства позивачеві має відбуватися шляхом задоволення позову про внесення відповідних відомостей до ЄДР щодо виключення відомостей про учасника – відповідача та включення відомостей про учасника – позивача. Зазначена позовна вимога не є за своєю суттю визначенням розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток його учасників. Задоволення цієї вимоги не передбачає витребування з володіння відповідача на користь позивача відповідної частки в статутному капіталі товариства, а натомість, передбачає припис внести зміни до відомостей про товариство в ЄДР, тобто вчинити дії, які відповідач – особа, якій пред'явлена позовна вимога, безпосередньо не уповноважений вчиняти. Водночас як жодна особа, уповноважена на вчинення відповідних дій, до участі у справі не залучена.

Крім того, суди не обґрунтували можливість задоволення зазначених позовних вимог без задоволення вимоги про повернення частки у статутному капіталі товариства внаслідок розірвання договору, зважаючи на те, що відповідні позовні вимоги

є взаємопов'язаними.

Постанова КГС ВС від 17.03.2020 у справі
№ 904/2476/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88506932>

У постанові у справі № 906/655/18 колегія суддів КГС ВС вказала на таке. Позов про внесення відповідних відомостей до ЄДР щодо виключення відомостей про учасника-відповідача-2 та включення відомостей про учасника позивача не є за своєю суттю визначенням розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток учасників – товариства. Задоволення зазначеної позовної вимоги не передбачає витребування володіння відповідача-2 на користь позивача відповідної частки в статутному капіталі товариства, а натомість передбачає припис внести зміни до відомостей про товариство в ЄДР, тобто вчинити дії, які відповідачі, яким пред'явлена позовна вимога, безпосередньо не уповноважені вчиняти. Водночас жодна особа, уповноважена на вчинення відповідних дій, до участі в справі не залучена.

Позивачка не позбавлена можливості скористатися правом на відшкодування збитків, за їх наявності, на підставі частини п'ятої статті 653 ЦК України, згідно з якою якщо договір змінений або розірваний у зв'язку з істотним порушенням договору однією із сторін, друга сторона може вимагати відшкодування збитків, завданих зміною або розірванням договору.

Постанова КГС ВС від 29.04.2020 у справі
№ 906/655/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89008726>

У справі № 910/10764/19 ТОВ_1 звернулося з позовними вимогами до ТОВ_2 про визнання наявності у ТОВ_1 прав учасника ТОВ_2; відновлення становища, яке існувало до порушення прав ТОВ_1 шляхом визначення переліку учасників ТОВ_2, у тому числі частки кожного з учасників, даних про розмір статутного капіталу, станом на 05.12.2018 та внесення відповідних даних до ЄДР.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що відповідач не визнає прав позивача як учасника ТОВ, оскільки, позбавивши позивача таких прав, відповідач безпідставно збільшив розмір статутного капіталу до 500 000,00 грн, здійснив перерозподіл частки позивача між іншими учасниками товариства зі зміною розміру статутного капіталу, тобто збільшив розмір часток інших учасників у процентному відношенні і грошовому еквіваленті, а в подальшому без участі позивача провів загальні збори учасників та прийняв рішення, на підставі яких подав відповідні документи для проведення реєстраційних дій.

Колегія суддів КГС ВС дійшла висновку, що з урахуванням підпункту «д» пункту 3 частини п'ятої статті 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» у разі, якщо особа прагне

відновити становище, яке існувало до порушення її прав, зокрема щодо відновлення складу учасників, належним способом захисту є позов про визначення розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток учасників товариства.

Постанова КГС ВС від 04.08.2020 у справі
№ 910/10764/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90802060>

У справах № 5017/1221/2012 та № 907/155/19 позивачі, звертаючись до суду з позовом, та, визначаючи предметом спору визнання недійсними рішень загальних зборів учасників ТОВ і затверджених ними статутів ТОВ, фактично прагнули відновлення становища, яке існувало до порушення їхніх прав (до прийняття зазначених рішень), тобто прагнули відновити первісний склад учасників ТОВ, який існував до прийняття спірних рішень.

Належним способом захисту порушених прав позивача, який прагне відновити становище, що існувало до порушення його прав (зокрема відновити розмір статутного капіталу та/або розміри часток у статутному капіталі та/або склад учасників товариства з обмеженою відповідальністю, які існували до порушення його прав) є позов про визначення розміру статутного капіталу товариства та розмірів часток учасників товариства (підпункт «д» пункту 3 частини 5 статті 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань»). Відповідачами за таким позовом є не тільки господарське товариство, але й особи – учасники товариства, які внаслідок задоволення позову можуть бути позбавлені своїх часток у статутному капіталі або їх частин у грошовому або відсотковому виразі.

Позовні вимоги про визнання недійсними рішень загальних зборів учасників ТОВ, визнання недійсним статуту чи недійсними змін до нього не відповідають належним та ефективним способам захисту, передбаченим законом, оскільки їх задоволення не може бути підставою для внесення змін до ЄДР.

Постанова КГС ВС від 03.12.2020 у справі
№5017/1221/2012
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93373090>

Постанова КГС ВС від 22.12.2020 у справі
№ 907/155/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93872945>

2.3. Скасування державної реєстрації припинення юридичної особи

У справі № 904/1966/19 Особа_1 звернулася з позовною заявою до Особа_2, Особа_3, Особа_4 та міської ради в особі відділу реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб –

підприємців, в якій просить суд: 1) визнати рішення загальних зборів учасників ТОВ від 14.01.2019 недійсним; 2) зобов'язати міську раду в особі відділу реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців скасувати державну реєстрацію змін до установчих документів ТОВ, здійснену 17.01.2019 на підставі рішення загальних зборів учасників товариства від 14.01.2019; реєстраційну дію щодо внесення змін до відомостей про юридичну особу, а саме про зміну керівника ТОВ, здійснену 17.01.2019 на підставі рішення загальних зборів учасників товариства від 14.01.2019; реєстраційну дію щодо внесення рішення учасників ТОВ про припинення юридичної особи в результаті ліквідації, здійснену 21.01.2019 на підставі рішення загальних зборів учасників товариства від 14.01.2019; державну реєстрацію припинення юридичної особи – ТОВ у результаті ліквідації, здійснену 25.03.2019.

Позовні вимоги мотивовані тим, що оскаржуване рішення загальних зборів учасників ТОВ були прийняті з порушенням порядку скликання і проведення загальних зборів, за відсутності визначеного у статуті кворуму для вирішення відповідних питань.

Переглядаючи рішення суддів попередніх інстанцій у справі, колегія суддів КГС ВС дійшла таких висновків. Зі змісту позовної заяви вбачається, що позивач (учасник) прагне відновити становище, що існувало до порушення його прав, а саме скасувати державну реєстрацію припинення юридичної особи, яка відбулася на підставі рішення загальних зборів про ліквідацію товариства, прийнятого за відсутності кворуму для їх проведення. Позовні вимоги про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства не відповідають належним та ефективним способам захисту, оскільки їх задоволення не може бути підставою для внесення змін до ЄДР.

Згідно з пунктом 2 частини першої статті 25 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» судове рішення, що набрало законної сили, про державної реєстрації припинення юридичної особи є підставою для проведення відповідних реєстраційних дій. Тому належному способу захисту прав та інтересів у такому випадку відповідає позовна вимога про відміну державної реєстрації припинення юридичної особи.

Постанова КГС ВС від 11.08.2020 у справі
№ 904/1966/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90936103>

2.4. Розірвання договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ

Якщо покупець отримав товар (частку у статутному капіталі ТОВ), але не здійснив оплати, підлягає застосуванню частина 3 статті 692 ЦК України, відповідно до якої у разі прострочення оплати товару продавець має право вимагати оплати товару та сплати процентів за користування чужими грошовими коштами. Наведений припис не передбачає можливості продавця за своїм вибором вдатися до іншого способу

захисту, зокрема не передбачає можливості розірвання договору в судовому порядку. Якщо порушення права продавця полягає в тому, що він не отримав грошових коштів від продавця, то способу захисту, який належним чином захистить саме це право, відповідає позовна вимога про стягнення неотриманих коштів.

Натомість такий спосіб захисту, як розірвання договору, що вже частково виконаний з боку продавця, який передав товар, і покупця, який прийняв товар, не відповідає суті порушення договору, що полягає в несплаті грошових коштів.

Позовна вимога про розірвання договору купівлі-продажу частки в статутному капіталі не підлягає задоволенню з огляду обрання позивачем неналежного способу захисту свого права.

Постанова ВП ВС від 08.09.2020 у справі
№ 916/667/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92284198>

Постанова КГС ВС від 16.12.2020 у справі
№ 916/2475/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93783427>

3. Похідні вимоги у корпоративному спорі

Справи у спорах, що виникають з корпоративних відносин, в тому числі у спорах між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи або між юридичною особою та її учасником (засновником, акціонером, членом), у тому числі учасником, який вибув, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи, крім трудових спорів, розглядаються у господарських судах (пункт 3 частини першої статті 20 ГПК України). Аналогічно в господарських судах розглядаються і вимоги щодо реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій, визнання недійсними актів, що порушують права на майно (майнові права), якщо такі вимоги є похідними від спору щодо такого майна або майнових прав чи спору, що виник з корпоративних відносин, якщо цей спір підлягає розгляду в господарському суді і переданий на його розгляд разом з такими вимогами (пункт 13 частини першої статті 20 ГПК України).

У постанові від 15.01.2020 у справі № 910/3648/19 КГС ВС констатував, що вимога щодо скасування дії з внесення в ЄДР відомостей, щодо достовірності яких виник корпоративний спір, має похідний характер від корпоративного спору та залежить від наявності самого порушеного права, яке підлягає захисту в ефективний спосіб. Отже, правильним є висновок суду апеляційної інстанції про те, що вимога про скасування реєстраційної дії щодо внесення змін до відомостей про юридичну особу, не пов'язаних зі змінами в установчих документах (зміна керівника юридичної особи,

зміна складу підписантів), є наслідком порушення вимог законодавства зв'язку з прийняттям рішень загальними зборами учасників відповідача, а тому зверненою до відповідача похідною вимогою від вимоги про недійсність зазначених рішень загальних зборів. Така сама правова позиція викладена у постановах ВП ВС від 18.09.2018 у справі № 916/782/17 та від 04.09.2018 у справі № 904/5857/17 (аналогічні висновки наведено і у постанові КГС ВС від 22.01.2020 у справі № 915/99/19).

Постанова КГС ВС від 15.01.2020 у справі
№ 910/3648/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/86962228>

Постанова КГС ВС від 22.01.2020 у справі
№ 915/99/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87086286>

У справі № 906/307/19 колегія суддів КГС ВС не погодилася з висновками судів попередніх інстанцій про відмову в задоволенні позову в частині зобов'язання виконавчого комітету міської ради скасувати державну реєстрацію змін до установчих документів ТОВ щодо змін до установчих документів та зміни складу засновників з огляду на таке.

Відповідно до статті 9 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань" відомості про юридичну особу вносяться до ЄДР на підставі: 1) відповідних заяв про державну реєстрацію; 2) документів, що подаються для проведення інших реєстраційних дій; 3) відомостей, отриманих у результаті інформаційної взаємодії між ЄДР та інформаційними системами державних органів.

Пунктом 2 частини першої статті 25 зазначеного Закону встановлено, що державна реєстрація та інші реєстраційні дії проводяться на підставі, зокрема, судових рішень, що набрали законної сили та тягнуть за собою зміну відомостей в ЄДР, а також надійшли в електронній формі від суду або державної виконавчої служби відповідно до Закону України "Про виконавче провадження" щодо визнання повністю або частково недійсними рішень засновників (учасників) юридичної особи або уповноваженого ними органу, визнання повністю або частково недійсними змін до установчих документів юридичної особи.

Вимога про скасування спірних записів у ЄДР є наслідком порушення вимог законодавства у зв'язку із прийняттям рішень загальними зборами відповідача – ТОВ, а отже, є зверненою до відповідача похідною вимогою від вимоги про недійсність рішення загальних зборів.

Колегія суддів зауважила, що висновки судів попередніх інстанцій в частині відмови у

задоволенні позову про скасування державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи – ТОВ порушують вимоги наведених норм права, і визнала за необхідне вийти за межі доводів і вимог касаційної скарги. Судові рішення в цій частині підлягають скасуванню з прийняттям нового рішення про задоволення зазначених вимог оскільки вони порушують корпоративні права позивача, є похідними від вимоги про недійсність рішення загальних зборів, забезпечать ефективне відновлення і захист порушених прав та інтересів позивача.

Постанова КГС ВС від 06.02.2020 у справі
№ 906/307/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87478002>

У постанові від 12.02.2020 у справі № 910/7685/19 колегія суддів КГС ВС підкреслила, що господарські суди правильно врахували правову позицію, викладену в постанові ВП ВС від 18.09.2018 у справі № 916/782/17 про те, що вимога про скасування спірних записів у ЄДР є наслідком порушення вимог законодавства зв'язку з прийняттям рішень загальними зборами відповідача, а отже, є зверненою до відповідача похідною вимогою від вимоги про недійсність зазначених рішень загальних зборів у відповідній частині.

Зважаючи на викладене, оспорювані рішення загальних зборів членів кооперативу, а також проведені реєстраційні дії державного реєстратора щодо зміни керівника юридичної особи порушили права позивачки як голови та члена кооперативу, у зв'язку з чим суди попередніх інстанцій обґрунтовано задовольнили її вимоги.

Постанова КГС ВС від 12.02.2020 у справі
№ 910/7685/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87601386>

4. Забезпечення позову в корпоративному спорі

Інститут забезпечення позову є одним з механізмів забезпечення ефективного юридичного захисту.

Тобто забезпечення позову за правовою природою є засобом запобігання можливим порушенням майнових прав чи охоронюваних законом інтересів юридичної або фізичної особи, метою якого є запобігання порушенню в майбутньому прав та охоронюваних законом інтересів позивача, а також можливість реального виконання рішення суду та уникнення будь-яких труднощів при виконанні у випадку задоволення позову.

Постанова КГС ВС від 14.05.2020 у справі
№ 922/2277/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89212680>

Забезпечення позову – це, обмеження суб'єктивних прав, свобод та інтересів відповідача з метою реалізації в майбутньому актів правосуддя і задоволених вимог позивача.

Постанова КГС ВС від 13.01.2020 у справі
№ 922/2163/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/86906206>

Статтею 136 ГПК України встановлено, що господарський суд за заявою учасника справи має право вжити передбачених статтею 137 цього Кодексу заходів забезпечення позову. Забезпечення позову допускається як до пред'явлення позову, так і на будь-якій стадії розгляду справи, якщо невжиття таких заходів може істотно ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду або ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких він звернувся або має намір звернутися до суду.

З огляду на наведені норми процесуального законодавства КГС ВС у справі № 913/495/19 відхилив доводи скаржника про неможливість вжиття заходів забезпечення позову на стадії апеляційного розгляду справи. Суд підкреслив, що частина друга статті 136 ГПК України передбачає можливість забезпечення позову на будь-якій стадії розгляду справи, зокрема, і на стадії апеляційного провадження, а не лише під час розгляду справи у суді першої інстанції, як помилково стверджує відповідач.

Постанова КГС ВС від 13.04.2020 у справі
№ 913/495/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88728738>

Аналіз постанов КГС ВС, пов'язаних із забезпеченням позову в корпоративних спорах, виявив, що суди нижчих інстанцій часом розширено тлумачать норми про забезпечення позову. Так, у справі № 20з-20 колегія суддів наголосила на тому, що відсутність у процесуальному законодавстві конкретної заборони на звернення заявника із заявою про відкликання раніше поданої ним заяви про забезпечення позову не надає судам права розширено тлумачити встановлені законом підстави для повернення заяви про забезпечення позову, в тому числі шляхом застосування аналогії закону.

Постанова КГС ВС від 28.04.2020 у справі
№ 20з-20
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89008439>

Направляючи на новий розгляд справу № 50з-20 до апеляційного господарського суду, КГС ВС підкреслив, що висновок суду апеляційної інстанції про те, що ГПК України не передбачено права повторного звернення із заявою про забезпечення

позову з тих самих підстав, є необґрунтованим, оскільки не містить посилання на відповідну норму процесуального права, якою б це питання регулювалося.

Постанова КГС ВС від 23.04.2020 у справі
№ 50з-20
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91118533>

Вирішуючи питання про вжиття заходів забезпечення позову, господарський суд має оцінити обґрунтованість доводів заявника щодо необхідності вжиття відповідних заходів з урахуванням таких умов: розумності, обґрунтованості і адекватності вимог заявника щодо забезпечення позову; забезпечення збалансованості інтересів сторін, а також інших учасників судового процесу; наявності зв'язку між заявленим заходом щодо забезпечення позову і предметом позовної вимоги; імовірності утруднення виконання або невиконання рішення господарського суду, імовірності ускладнення чи непоновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача у разі невжиття таких заходів; запобігання порушенню у зв'язку із вжиттям таких заходів прав та охоронюваних законом інтересів осіб, що не є учасниками цього судового процесу.

Достатньо обґрунтованим для забезпечення позову є підтверджена доказами наявність фактичних обставин, з якими пов'язується застосування певного виду забезпечення позову. Адекватність заходу щодо забезпечення позову, який застосовується господарським судом, визначається його відповідністю вимогам, на забезпечення яких він вживається. Заходи щодо забезпечення позову повинні бути співмірними із заявленими позивачем вимогами. Співмірність передбачає співвідношення господарським судом негативних наслідків від вжиття заходів щодо забезпечення позову з тими негативними наслідками, які можуть настати в результаті невжиття цих заходів, з урахуванням відповідності права чи законного інтересу, за захистом яких заявник звертається до суду, вартості майна, на яке він заявляє клопотання накласти арешт, чи майнових наслідків заборони відповідачу здійснювати певні дії.

Саме на оцінці цих обставин неодноразово акцентував увагу КГС, переглядаючи рішення судів попередніх інстанцій, пов'язаних із забезпеченням позовів у корпоративних спорах.

Постанова КГС ВС від 23.03.2020 у справі
№ 910/7338/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88386312>

Постанова КГС ВС від 24.06.2020 у справі
№ 902/1051/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90057584>

Постанова КГС ВС від 11.08.2020 у справі
№ 911/3136/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90909978>

Постанова КГС ВС від 26.08.2020 у справі
№ 907/73/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91169913>

Постанова КГС ВС від 19.10.2020 у справі
№ 915/373/20
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92286812>

Наприклад, направляючи на новий розгляд до суду першої інстанції заяви про вжиття заходів щодо забезпечення позову у справі № 910/7596/20, КГС ВС зауважив на таке. Задовольняючи заяву позивача про забезпечення позову та вживаючи відповідних заходів забезпечення позову, суди попередніх інстанцій обмежилися лише наданням оцінки обґрунтованості заявлених заходів забезпечення позову та не дослідили інших умов, необхідних для вжиття відповідних заходів забезпечення позову. Зокрема, суди не дослідили обставин щодо наявності зв'язку між заявленими позивачем заходами забезпечення позову (накладенням арешту на майно та заборонаю органамі суб'єктам, які здійснюють повноваження у сфері державної реєстрації прав, вчиняти дії) і предметом спору, тобто не з'ясували, чи відповідають обрані позивачем заходи забезпечення позову вимогам, на забезпечення яких вони вживаються, залишили поза увагою обставини доцільності вжиття одночасно обох заявлених позивачем заходів забезпечення позову.

Суди не надали належної оцінки обґрунтованості доводів заявника щодо необхідності вжиття відповідних заходів забезпечення позову з урахуванням збалансованості інтересів сторін та інших учасників судового процесу під час вирішення спору, не з'ясували, чи будуть мати вплив заявлені позивачем заходи забезпечення позову (в разі їх вжиття судом) на права та охоронювані інтереси інших учасників справи або осіб, які не є учасниками цього судового процесу, а якщо будуть, то який саме тав якому обсязі, не дослідили співмірності заявлених заходів забезпечення позову із заявленими позивачем вимогами, тобто не оцінили обставин щодо негативних наслідків від вжиття заходів забезпечення позову з тими негативними наслідками, які можуть настати в результаті невжиття цих заходів.

Крім того, не дослідивши обставин співмірності заходів забезпечення позову із заявленими позивачем вимогами, суди залишили поза увагою і висновки ВС щодо

застосування пункту 1 частини першої статті 137 ГПК України, викладені у постановах КГС ВС від 15.01.2019 у справі № 915/870/18, від 05.09.2019 у справі № 911/527/19, від 16.10.2019 у справі № 911/1530/19, від 25.09.2020 у справі № 925/77/20.

Відповідно до цих висновків під час розгляду заяви про застосування такого заходу забезпечення позову як накладення арешту на майно або кошти суд має виходити з того, що цей захід забезпечення обмежує право особи користуватися та розпоряджатися коштами або майном, тому може застосуватися у справі, в якій заявлено майнову вимогу, а спір вирішується про визнання права (інше речове право) на майно, витребування (передачу) майна, коштів або про стягнення коштів. При цьому заарештовані кошти обмежуються розміром позову та можливими судовими витратами, а арешт майна має стосуватися майна, що належить до предмета спору.

З огляду на викладене суди не надали належної оцінки характеру заявлених позовних вимог у цій справі та характеру спору, що виник між сторонами у справі, не дослідчили, що саме є предметом позову, не з'ясували, чи належить майно, на яке позивач просить накласти арешт, до предмета спору.

Постанова КГС ВС від 16.11.2020 у справі
№ 910/7596/20
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92971660>

Якщо спір є немайновим, тобто судове рішення у разі задоволення такого позову не вимагатиме його примусового виконання, та не повинна досліджуватися така підстава вжиття заходів забезпечення позову як достатньо обґрунтоване припущення, що невжиття таких заходів може істотно ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду, а досліджується та оцінюється така підстава вжиття заходів забезпечення позову як достатньо обґрунтоване припущення, що невжиття таких заходів може істотно ускладнити чи унеможливити ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких позивач звернувся до суду. При цьому в таких немайнових спорах має досліджуватися, чи не призведе невжиття заявленого заходу забезпечення позову до порушення вимоги щодо справедливого та ефективного захисту порушених прав, оскільки позивач не зможе їх захистити в межах одного цього судового провадження за його позовом без нових звернень до суду.

Постанова КГС ВС від 12.03.2020 у справі
№ 916/3479/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88171813>

Постанова КГС ВС від 18.03.2020 у справі
№ 904/2641/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88359525>

Постанова КГС ВС від 24.06.2020 у справі
№ 902/1051/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90057584>

Постанова КГС ВС від 07.09.2020 у справі
№ 904/1766/20
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91370918>

Постанова КГС ВС від 09.09.2020 у справі
№ 906/1336/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91465954>

4.1. Відмова у задоволенні заяви про забезпечення позову

У справі № 922/2163/17 учасниця ТОВ (частка якої становить 50 %) звернулася позовом до іншого учасника ТОВ (частка якої становить 50 %) та ТОВ про визнання недійсним рішення загальних зборів і стягнення коштів. Загальними зборами ТОВ прийнято рішення, яким призначено директором товариства та надано згоду на укладення низки договорів. Прийняття цього рішення відбулося за відсутності та без повідомлення позивачки. Інший учасник ТОВ всупереч вимогам закону надав згоду на укладення договорів та контрактів, правочинів, ціна яких перевищує 1000 000,00 грн. Позивачка вважає, що названими діями інший учасник довів підприємство до стану неплатоспроможності, що позбавляє її права на отримання дивідендів від діяльності товариства. Позивачка подала заяву про забезпечення позову шляхом накладення арешту на кошти в межах суми позовних вимог, що належать іншому учаснику.

КГС ВС, скасовуючи рішення судів попередніх інстанцій та відмовляючи у задоволенні заяви про забезпечення позову, зазначив таке.

Саме лише посилання в заяві на потенційну можливість ухилення відповідача від виконання судового рішення без наведення відповідного обґрунтування не є достатньою підставою для задоволення відповідної заяви. Не надано доказів, а судами попередніх інстанцій не встановлено обставин на підтвердження вчинення відповідачем дій, спрямованих на ухилення від виконання зобов'язання після пред'явлення позову до суду, оскільки реалізація майна відповідача, на яке накладено арешт, проведена державним виконавцем. Питання щодо правомірності дій державного виконавця не є предметом розгляду в цій справі.

Доказів вчинення відповідачем дій, спрямованих на реалізацію майна, щодо якого встановлена заборона його відчуження, не надано. Тому самі лише твердження позивача про потенційну можливість ухилення відповідача від виконання судового рішення у разі задоволення позову без долучення відповідних доказів та

обґрунтувань не є достатньою підставою для задоволення заяви про забезпечення позову.

Постанова КГС ВС від 13.01.2020 у справі
№ 922/2163/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/86906206>

Переглядаючи рішення судів попередніх інстанцій у справі № 921/629/19, колегія суддів КГС ВС наголосила на такому. Для вирішення питання про наявність правових підстав для задоволення заяви про забезпечення позову та вжиття відповідних заходів має значення правильне визначення предмета спору. Кінцевою метою позову справі є відновлення складу учасників та керівництва, які існували до проведення загальних зборів, що були оформлені оскаржуваними рішеннями загальних зборів учасників ТОВ.

Ужиття заходів забезпечення позову шляхом заборони загальним зборам учасників ТОВ приймати рішення про звернення до суду щодо початку процедури банкрутства та уповноваження особи на подання таких документів; про прийняття рішення про перехід до процедури ліквідації ТОВ та обрання ліквідаційної комісії (ліквідатора); про зміну місцезнаходження товариства, на думку колегії суддів, не узгоджується з приписами пункту 1 частини п'ятої та частини десятої статті 137 ГПК України, оскільки такі рішення загальних зборів прямо не стосуються предмета спору. Крім того, право відповідача на звернення до суду не може бути обмежено судами.

Ужиття заходів забезпечення позову шляхом заборони державним реєстраторам, визначеним Законом України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань" вчиняти/здійснювати/проводити будь-які реєстраційні дії, передбачені цим Законом щодо ТОВ, у тому числі, але не виключно, реєстрацію, перереєстрацію, реорганізацію будь-яким шляхом, реєстрацію припинення діяльності, проводити передачу реєстраційної справи товариства, а також вносити інші зміни до відомостей про юридичну особу, які містяться в ЄДР, саме, але не виключно, про зміну особи, яка уповноважена вчиняти юридичні дії від імені підприємства, зміну органів управління товариства, зміну місцезнаходження ТОВ, про перебування юридичної особи у процесі провадження у справі про банкрутство санації, зокрема відомості про розпорядника майна, санатора, не узгоджується з приписами пункту 4 частини п'ятої та частини 10 статті 137 ГПК України, оскільки такі дії безпосередньо стосуються предмета спору.

Колегія суддів зауважила, що накладення арешту на майно вжито судом без зазначення чіткого переліку майна та ознак, які його ідентифікують, та без дотримання співмірності такого заходу із заявленими позивачем вимогами. Водночас вона звертає увагу на те, що позивач не позбавлений права, в тому числі після зміни предмета позову, звернутися до місцевого господарського суду повторно

із заявою про забезпечення позову шляхом накладення арешту на конкретно визначене майно товариства, з належним обґрунтуванням причин звернення з такою заявою, з урахуванням таких умов: розумності, обґрунтованості і адекватності вимог заявника щодо забезпечення позову; забезпечення збалансованості інтересів сторін, а також інших учасників судового процесу; наявності зв'язку між конкретним заходом щодо забезпечення позову і предметом позовної вимоги, зокрема, чи спроможний такий захід забезпечити фактичне виконання судового рішення в разі задоволення позову; достатньо обґрунтованого припущення, що невжиття таких заходів може істотно ускладнити чи унеможливити ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких він звернувся до суду; запобігання порушенню у зв'язку із вжиттям таких заходів прав та охоронюваних законом інтересів осіб, що не є учасниками цього судового процесу. Крім того, до такої заяви необхідно долучити відповідні докази.

Постанова КГС ВС від 26.02.2020 у справі
№ 921/629/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87891070>

На необхідності дослідження питання про відповідність заявлених заходів забезпечення позову предмету спору КГС ВС також акцентував увагу в постанові від 11.08.2020 у справі № 911/3136/19. Зокрема, колегія суддів зазначила, що задовольняючи вимогу про забезпечення позову шляхом заборони проведення державної реєстрації зміни виконавчого органу – генерального директора, місцевий суд не врахував, що відповідно до Закону України «Про акціонерні товариства» питання про обрання та припинення повноважень голови і членів виконавчого органу належить до компетенції наглядової ради товариства. Крім того, наявними матеріалами справи доказами підтверджено, що питання про звільнення та обрання на посаду генерального директора вирішувалося саме на засіданні наглядової ради.

Отже, заявник не надав доказів того, що питання зміни директора вирішувалося на загальних зборах ПАТ, рішення яких він має намір оскаржити до суду. Водночасу своїй заяві про забезпечення позову позивач не вказує про свій намір оскаржити також відповідне рішення наглядової ради товариства про зміну генерального директора. Тому заявлені заходи забезпечення позову в зазначеній частині не стосуються предмета спору.

Постанова КГС ВС від 11.08.2020 у справі
№ 911/3136/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90909978>

Предметом спору у справі № 916/3844/19 були вимоги акціонера ПАТ, зокрема, про визнання недійсними рішень наглядової ради товариства щодо відчуження 100 % часток у статутних капіталах ТОВ "Складон", ТОВ "Кавіон" та ТОВ "Малві В".

Обґрунтовуючи позовні вимоги, акціонер посилається на те, що прийняття таких рішень не належало до компетенції наглядової ради товариства.

Суд, задовольняючи заяву акціонера, вжив заходів забезпечення позову шляхом заборони загальним зборам акціонерів ПАТ приймати рішення щодо відчуження часток у статутних капіталах ТОВ "Складон", ТОВ "Кавіон", ТОВ "Малві В".

Тобто вжиті заходи забезпечення позову не пов'язані з предметом спору, якиме визнання недійсними саме рішень наглядової ради, а не загальних зборів.

Постанова КГС ВС від 19.10.2020 у справі

№ 916/3844/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92256435>

У справі № 922/2239/20 предметом спору були вимоги акціонера ПрАТ про визнання протиправною бездіяльності ПрАТ, що виражається у нездійсненні приведення складу наглядової ради товариства у відповідність зі статутом ПрАТ та статтею 53 Закону України "Про акціонерні товариства" в частині включення до складу наглядової ради ПрАТ належної кількості незалежних директорів.

КГС ВС, приймаючи нове рішення у цій справі про відмову у задоволенні заяви про забезпечення позову, зазначив, зокрема, таке.

Суд вважає, що наслідком задоволення заяви позивача є порушення співвідношення між можливими негативними наслідками від невжиття заявлених позивачем заходів забезпечення позову, з урахуванням прав (інтересів), про захист яких він просить, з тими негативними наслідками, які можуть настати від вжиття цих заходів для відповідача та осіб, які не є учасниками судового процесу, що свідчить про порушення розумного балансу між приватними і публічними інтересами. Адже як правильно зазначає скаржник, вжиті заходи забезпечення позову фактично блокують його нормальну діяльність. Заборона приймати товариству будь-які рішення є прямим втручанням в його внутрішню та господарську діяльність, з огляду на це забезпечення позову в обраний позивачем спосіб є недоцільним та таким, що не відповідає вимогам процесуального закону.

Постанова КГС ВС від 01.12.2020 у справі

№922/2239/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93229292>

Скасовуючи постанову апеляційного господарського суду та відмовляючи у задоволенні заяви про забезпечення позову у справі № 925/468/19, колегія суддів КГС ВС зазначила таке. Майнові вимоги у цій справі не заявлялися, і позивач як учасник товариства не був власником майна цього товариства. Тож ВС вважає, що обраний судом апеляційної інстанції вид забезпечення позову – накладення арешту на майно, а тим більше на нерухоме майно, яке на момент розгляду заяви вже було

zareestrovano na pravi vlasnosti za tretyoju osoboju, ne e spivmirnim iz zjavlenimi pozovnimi vymogami.

Obраниj sudom apelyacijnoj instanciji vid zabezpečennja pozovu ne перебуває bezposerednjomu zv'язku z korporativnim sporom, što rozglydaється, prizvodитьdo nevipravdanogo обмеження майнових прав відповідача, порушення прав іншого учасника господарського товариства, оскільки арештоване майно фактично було передано йому у власність в рахунок виплати частки у зв'язку з виходом з товариства. Це суперечить частині десятій статті 137 ГПК України, яка визначає, що заходи забезпечення позову не повинні порушувати прав інших акціонерів (учасників) господарського товариства. Зокрема, крім випадків, передбачених частиною дев'ятою цієї статті, заборона вчиняти дії має стосуватися лише акцій або корпоративних прав, безпосередньо пов'язаних з предметом спору.

Суд апеляційної інстанції за заявою учасника справи вжив заходів забезпечення позову в корпоративному спорі шляхом накладення арешту на майно без урахування висновку щодо застосування статті 137 ГПК України у подібних правовідносинах, викладеного в постанові ВС від 26.07.2018 у справі № 911/396/18.

Постанова КГС ВС від 07.08.2020 у справі
№ 925/468/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90827111>

З аналогічних підстав КГС ВС залишив у силі постанову апеляційного господарського суду, якою скасовано ухвалу суду першої інстанції про забезпечення позову у справі № 910/13230/18.

Суд першої інстанції заборонив: суб'єктам державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (державним реєстраторам, нотаріусам) – проводити будь-які реєстраційні дії щодо ТОВ, вчиняти будь-які дії щодо відомостей, які містяться в ЄДР; ТОВ та/або будь-яким іншим особам – організовувати, проводити, брати участь у загальних зборах учасників ТОВ та голосувати з питань порядку денного про обрання голови та секретаря загальних зборів учасників ТОВ, про внесення змін та доповнень до статуту ТОВ, у тому числі приведення статуту ТОВ у відповідність із Законом України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", затвердження статуту ТОВ у новій редакції та його підписання, про уповноваження осіб на державну реєстрацію змін до статуту ТОВ (реєстрацію статуту у новій редакції), про уповноваження особи (осіб) на участь у загальних зборах господарських товариств, учасником (акціонером) яких є ТОВ; - про підтвердження рішень загальних зборів учасників ТОВ від 02.04.2018, від 02.04.2018, від 03.04.2018; підписувати протоколи (рішення) загальних зборів учасників ТОВ, статутні документи та будь-які інші документи ТОВ; розпоряджатися майном, акціями, що належать ТОВ, а також уповноважувати будь-яких осіб на участь у загальних зборах господарських товариств, учасником (акціонером) яких є ТОВ).

КГС ВС зазначив, що застосовані заходи забезпечення позову не є співмірними з предметом спору, суперечать частині п'ять статті 137 ГПК України та порушують права інших учасників господарського товариства. Суд першої інстанції жодним чином не обґрунтував, яким чином невжиття зазначених заходів може істотно ускладнити чи унеможливити ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких він звернувся до суду, зважаючи на те, що провадження у справі зупинено у листопаді 2018 року, у січні 2019 року було усунуто обставини, що викликали його зупинення, і до жовтня 2019 (подання заяви про забезпечення позову) позивач не звертався до суду першої інстанції з клопотання про поновлення провадження у справі у зв'язку з усуненням обставин, що викликали його зупинення.

Постанова КГС ВС від 29.04.2020 у справі
№ 910/13230/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89008779>

Предметом спору у справі № 922/2277/19 є вимога про визнання недійсними рішень загальних зборів учасників ТОВ. Зважаючи на предмет позову та вимоги заяви про забезпечення позову (заборонити державним реєстраторам, визначеним Законом України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань" вчиняти/здійснювати/проводити будь-які реєстраційні дії, передбачені цим Законом щодо ТОВ, а також вносити інші зміни до відомостей про юридичну особу, які містяться в ЄДР), суди першої та апеляційної інстанцій, з урахуванням норм частини четвертої, пункту 4 частини п'ятої, частини десятої статті 137 ГПК України, мали перевірити, які конкретно реєстраційні дії, що пов'язані з предметом спору, варто заборонити проводити суб'єктам державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань (у тому числі державним реєстраторам, нотаріусам тощо), та навести відповідні мотиви у судових рішеннях.

Проте таких дій, визначених процесуальним законом, суди попередніх інстанцій не вчинили, як і не здійснили оцінки обґрунтованості доводів заявника та поданих на їх підтвердження доказів необхідності вжиття відповідних заходів з огляду на адекватність співмірність вимог заявника щодо забезпечення позову.

Зважаючи на викладене, колегія суддів КГС ВС дійшла такого висновку, оскільки судами першої та апеляційної інстанцій було порушено норми процесуального права, зокрема статей 136, 137 ГПК України, то ухвала господарського суду та постанова апеляційного господарського суду у цій справі підлягають скасуванню з направленням справи до суду першої інстанції для здійснення нового розгляду заяви про забезпечення позову.

Постанова КГС ВС від 14.05.2020 у справі
№ 922/2277/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89212680>

У постанові від 01.12.2020 у справі № 916/1199/20 КГС ВС зазначено таке. Заявниками не було надано доказів, а судами не встановлено того, що на позачергових загальних зборах акціонерів ПрАТ, яке мають намір оскаржити заявники, було прийнято рішення про внесення змін до статуту товариства, у тому числі шляхом викладення його у новій редакції, а тому у судів попередніх інстанцій не було достатніх підстав вважати, що заявлені позивачем заходи забезпечення позову щодо заборони державної реєстрації та внесення записів до ЄДР щодо внесення змін до статуту товариства пов'язані саме з рішенням прийнятим на загальних зборах 29.04.2020.

Отже, вжиті судами заходи забезпечення позову у вигляді заборони державним реєстраторам вчиняти реєстраційні дії щодо внесення змін до статуту товариства є неналежними, оскільки жодним чином не забезпечують виконання у подальшому судового рішення у разі задоволення позову, а також не можуть істотно ускладнити чи унеможливити ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав та інтересів заявників.

Постанова КГС ВС від 01.12.2020 у справі
№ 916/1199/20
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93229299>

4.2. Задоволення заяви про забезпечення позову

У справі № 904/2641/19 співвласник ПП звернувся з позовом до ПП та ТОВ, у якому просив визнати недійсним договір купівлі-продажу нерухомого майна, укладений між ПП та ТОВ і скасувати запис про право власності. Позивач подав до господарського суду заяву про забезпечення позову, в якій він просив накласти арешт на нерухоме майно та заборонити органам і суб'єктам, які вчиняти повноваження у сфері державної реєстрації прав, здійснювати будь-які реєстраційні дії щодо нерухомого майна.

КГС ВС підкреслив, що спір у справі, по суті, стосується нерухомого майна, яке відчужене за спірним договором.

Ураховавши обставини цієї справи, суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку, що обраний позивачем спосіб забезпечення у вигляді арешту такого майна є розумним, обґрунтованим та адекватним. Права та інтереси позивача, про захист яких він просить суд, співвідносяться з майновими наслідками заборони відповідачу- 2 та третім особам вчиняти дії щодо розпорядження спірним нерухомим майном.

Суд вважає, що накладення арешту на нерухоме майно, яке є предметом спірного договору, спрямоване на збереження цього майна, яке, за твердженням позивача, відповідач-2 набув незаконно та безпідставно, у зв'язку з чим позивач і звернувся позовом у цій справі. Отже, накладення арешту на спірне майно у цій справі має логічний зв'язок з предметом позовних вимог, і такий захід може забезпечити ефективний захист прав або інтересів позивача в разі ухвалення рішення про задоволення позову. Також висновок суду апеляційної інстанції у цій частині є правильним.

Обґрунтованою визнано позицію апеляційного суду про те, що позаяк фактично предмет спору становить нерухоме майно, право власності на яке підлягає державній реєстрації, то доцільною є і заборона вчиняти щодо спірного нерухомого майна будь-які дії, пов'язані з його державною реєстрацією.

Постанова КГС ВС від 18.03.2020 у справі
№ 904/2641/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88359525>

У постанові від 03.12.2020 у справі № 911/1111/20 з огляду на те, що наявними в матеріалах справи документами підтверджується вчинення відповідачем дії щодозменшення основних засобів товариства, виведення активів на користь іншої юридичної особи, витрачання коштів не для здійснення розрахунків з позивачем, колегія суддів КГС ВС дійшла висновку, що такий захід забезпечення позову, як накладення арешту на кошти у межах ціни позову, є обґрунтованим, адекватними та співмірними заявленим позовним вимогам, забезпечить збалансованість інтересів сторін, реальне виконання судового рішення у разі задоволення позову, а також не призведе до втручання у господарську діяльність відповідача.

Крім того, немає підстав вважати, що застосування такого заходу призведе до не виправданого обмеження прав відповідача чи третіх осіб, оскільки грошові кошти залишається в володінні та користуванні відповідача, а можливість розпоряджатися обмежується на певний час лише щодо частини коштів, якої стосується спір.

Постанова КГС ВС від 03.12.2020 у справі
№ 911/1111/20
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93263304>

У справі № 910/7338/19 Фонд гарантування вкладів фізичних осіб звернувся позовом до Особи_1 про стягнення шкоди, завданої неплатоспроможному банку діями пов'язаної з банком особою, яка має істотну участь у ньому на підставі статті 52 Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб".

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що відповідач, який на дату запровадження у банку тимчасової адміністрації був акціонером та власником істотної участі банку, обіймав посаду голови спостережної ради банку, збільшив статутний капітал за рахунок

“фіктивних коштів”, виведення активів банку. Ці протиправні дії відповідача призвели до погіршення фінансового становища банку та визнання його неплатоспроможним, завдали значної шкоди банку його кредиторам.

Фонд подав заяву про вжиття заходів забезпечення позову, в якій просив: 1) накладити арешт на транспортні засоби, що належать Особі_1; 2) заборонити органам державної реєстрації (перереєстрації) прав на транспортні засоби вчиняти дії з реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку цих транспортних засобів у разі зміни їх власника; 3) накладити арешт на корпоративні права учасника ТОВ_1 та ТОВ_2, що належать на праві власності Особі_1; 4) заборонити суб'єктам державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань вчиняти будь-які дії, пов'язані із зміною засновників (учасників) ТОВ_1 та ТОВ_2; 5) накладити арешт на нерухоме майно (земельні ділянки, квартиру), що належить на праві власності Особі_1, за переліком, наведеним у заяві про забезпечення позову; 6) заборонити будь-яким суб'єктам державної реєстрації прав та органам, які виконують функції державного реєстратора прав, здійснювати будь-які реєстраційні дії щодо відчуження у будь-який спосіб зазначеного нерухомого майна, вносити зміни до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, записи про державну реєстрацію прав та їх обтяжень, скасування державної реєстрації речових прав та їх обтяжень, зміни до таких записів, а також вчиняти будь-які інші дії з цими об'єктами нерухомого майна в межах заявлених позовних вимог.

Залишаючи без змін постанову апеляційного господарського суду, якою задоволено заяву про забезпечення позову, КГС ВС зазначив таке.

Суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку, що дії відповідача з відчуження рухомого та нерухомого майна, які підтверджені доданими позивачем до заяви про вжиття заходів забезпечення позову доказами і не заперечуються відповідачем, свідчать про те, що майно, яке є у відповідача на момент пред'явлення позову до нього, може зникнути, зменшитися за кількістю або погіршитися за якістю на момент виконання судового рішення, а також підтверджують посилення позивача на те, що відповідач має намір відчужити своє майно, що унеможливить виконання в повній мірі судового рішення у цій справі про відшкодування збитків (у разі задоволення позову).

Невжиття наведених позивачем у заяві про забезпечення позову заходів забезпечення позову може істотно ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду в цій справі (у разі задоволення позову), ефективний захист або поновлення порушених прав або інтересів позивача, оскільки у разі, якщо до закінчення розгляду цієї справи відповідач здійснить розпорядження своїм майном або частиною майна будь-який спосіб, зокрема відчужить своє майно (частину майна) на користь інших осіб, позивач не зможе захистити або поновити свої права в межах одного цього судового провадження без нових звернень до суду, що істотно ускладнить чи взагалі

унеможливить ефективний захист та поновлення його порушених чи оспорюваних прав або інтересів, за захистом яких він звернувся з позовом у цій справі.

З огляду на викладене ВС дійшов висновку, що суд апеляційної інстанції правильно забезпечив позов, оскільки заявлені позивачем заходи забезпечення позову обґрунтованими, фактичні обставини, з якими пов'язується необхідність застосування зазначених заходів забезпечення позову, підтверджено доказами, заявлені до вжиття заходи забезпечення позову вважаються адекватними, відповідають предмету позову та є необхідними, оскільки у разі задоволення позову забезпечать ефективний захист та поновлення порушених прав та інтересів позивача, за захистом яких він звернувся з позовом у цій справі. При цьому застосовані апеляційним господарським судом заходи забезпечення позову унеможливають лише розпорядження правом власності і не обмежують відповідача у правах володіння та користування своїм майном.

ВС не бере до уваги посилання відповідача в касаційній скарзі на те, що вжиті судом апеляційної інстанції заходи забезпечення позову у вигляді арешту десяти земельних ділянок, які перебувають в іпотеці НБУ, порушують права та інтереси НБУ як іпотекодержателя цих земельних ділянок, оскільки, як встановив суд апеляційної інстанції на підставі наявних в матеріалах справи доказів, власником цих земельних ділянок є саме відповідач. При цьому положення Закону України "Про іпотеку" не містять заборони/обмеження щодо накладення публічного обтяження (арешту) на іпотечне майно у зв'язку із вжиттям заходів забезпечення позову, про що обґрунтовано зазначив позивач у відзиві на касаційну скаргу.

Земельний кодекс України також не встановлює жодної заборони/обмеження щодо накладення публічного обтяження (арешту) на земельні ділянки товарного сільськогосподарського призначення у зв'язку із вжиттям заходів забезпечення позову.

Постанова КГС ВС від 23.03.2020 у справі
№ 910/7338/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88386312>

У справі № 906/1336/19 Особа_1 звернулася з позовом до ТОВ – 1 та ТОВ – 2, в якому просила визнати недійсними з моменту прийняття рішення загальних зборів учасників ТОВ – 1 від 21.08.2017, договір від 02.11.2018 про передачу (відчуження) виключних майнових прав на знак для товарів і послуг, який укладений між ТОВ – 1 та ТОВ – 2.

Позов обґрунтовано тим, що спірне рішення загальних зборів та договір порушують корпоративні права позивача, якому до 14.12.2018 належала частка у статутному капіталі ТОВ – 1 у розмірі 25 %. Позивач стверджує, що він як учасник та співзасновник товариства не брав участі у зборах засновників 21.08.2017, не був

повідомлений про збори, які фактично не проводилися.

До суду надійшла заява Особи_1 про забезпечення позову шляхом накладення арешту на знак для товарів і послуг, власником якого є ТОВ – 2, до прийняття рішення у справі. КГС ВС, залишаючи у силі рішення судів попередніх інстанцій, якими задоволено заяву про забезпечення позову, зазначив таке.

Зважаючи на обставини цієї справи, суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку, що обраний спосіб забезпечення позову співвідноситься з предметом позову, оскільки позивач просить визнати недійсним договір, яким відчужено майнові права на знак для товарів та послуг. Отже, існує конкретний зв'язок між заходом забезпечення позову і предметом позовної вимоги.

Суди обох інстанцій врахували обставини, що один з учасників ТОВ – 1 є також учасником ТОВ – 2, а за спірними рішеннями передано всі майнові права на знак на товари і послуги, які становлять статутний капітал товариства, до ТОВ – 2. Суди взяли також до уваги, що наразі здійснюються заходи щодо ліквідації ТОВ – 1.

Отже, накладення арешту на спірне майно в цій справі має логічний зв'язок з предметом позовних вимог і такий захід може забезпечити ефективний захист прав або інтересів позивача в разі ухвалення рішення про задоволення позову.

Постанова КГС ВС від 09.09.2020 у справі
№ 906/1336/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91465954>

У постанові від 19.10.2020 у справі № 915/373/20 КГС ВС наголосив на тому, що за своєю суттю арешт майна – це тимчасовий захід, який має наслідком накладення заборони на право розпоряджатися майном з метою його збереження.

У разі вжиття такого заходу власник майна не обмежується у правах володіння та користування своїм майном і не позбавляється їх.

Зважаючи на викладене та норми частини першої статті 137 ГПК України, у разі застосування таких заходів забезпечення позову як накладення арешту на майно та/чи кошти, немає потреби зазначати в резолютивній частині судового рішення про відсутність обмежень, зокрема щодо користування цим майном.

Постанова КГС ВС від 19.10.2020 у справі
№ 915/373/20
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92286812>

У постанові від 26.02.2020 у справі № 921/629/19 КГС ВС дійшов висновку, що встановлення заборони загальним зборам учасників ТОВ приймати рішення про зміну складу учасників товариства та про перерозподіл часток між його учасниками відповідає процесуальному законодавству, адже в рамках справи оскаржуються

рішення загальних зборів товариства, зокрема щодо зміни складу учасників ТОВ, перерозподілу часток між його учасниками, зменшення частки позивача у статутному капіталі ТОВ. У цій частині судом було заборонено приймати загальним зборам учасників товариства визначені судом рішення, які безпосередньо стосуються предмета спору. Заборона загальним зборам учасників ТОВ приймати зазначені рішення жодним чином не вплине на поточну господарську діяльність цього ТОВ, адже вона не впливає на можливість укладання товариством договорів з контрагентами, здійснення виробництва продукції, надання послуг тощо.

Постанова КГС ВС від 26.02.2020 у справі
№ 921/629/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87891070>

Залишаючи без змін рішення судів попередніх інстанцій у справі № 924/710/20, КГС ВС зазначив таке. Закінчення процедури збільшення статутного капіталу відповідача, яка запланована на 25.06.2020, до розгляду судом відповідного спору може суттєво утруднити виконання потенційного рішення суду в справі за позовом заявника до відповідача про визнання недійсним рішення загальних зборів учасників від 06.05.2020, оскільки може мати наслідком подальше оскарження рішення загальних зборів від 25.06.2020, вчинених на його виконання реєстраційних дій, а також всіх наступних рішень загальних зборів, прийнятих учасниками з урахуванням змінених розмірів часток.

Отже, невжиття відповідних заходів забезпечення позову (заборони ТОВ приймати рішення про затвердження розмірів часток учасників та їх номінальної вартості, збільшеного розміру статутного капіталу, редакції статуту товариства з урахуванням збільшеного розміру статутного капіталу) може ускладнити ефективний захист порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких він має намір звернутися.

Постанова КГС ВС від 16.10.2020 у справі
№ 924/710/20
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92256447>

У справі № 905/257/19 Особа_1 звернулася з позовом до КП про визнання недійсними рішень позачергових загальних зборів учасників та змін до статуту, скасування державної реєстрації змін. Позовні вимоги обґрунтовані тим, що рішення загальних зборів КП після 04.08.2016 прийняті особами, що є неналежними учасниками колективного підприємства, що підтверджено рішенням суду у справі № 907/526/17. Позивач подав заяву про забезпечення позову, в якій просив вжити заходів забезпечення позову шляхом накладення арешту на майно, яке на підставі протоколів загальних зборів КП передано від відповідача – КП та перереєстровано на користь Особи_2, шляхом заборони їй користуватися та розпоряджатися зазначеним

майном.

Заяву про забезпечення позову позивач обґрунтував тим, що у серпні 2016 року протоколами зборів Особа_3 переоформила за собою частку в корпоративних правах підприємства за рахунок незаконно виключених учасників у розмірі 89,38 %. Особа_3 переоформила цю частку на пов'язану особу Особа_2. Особа_2 вийшла зі складу учасників КП. Зборами було вирішено протягом місяця виплатити її вартість частки грошима або в натуральній формі.

Заявник зазначав, що в рахунок учасника, який вибув і не входив до підприємства за майном, передано нерухоме майно та все рухоме майно підприємства.

КГС ВС залишив без змін рішення суддів попередніх інстанцій з огляду на таке. Ураховуючи, що кінцевою метою позову в цій справі є поновлення порушених прав, інтересів позивача як учасника КП, зокрема шляхом повернення переданого Особа_2 нерухомого та рухомого майна у власність підприємства, суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованих висновків, що застосування заходу забезпечення позову шляхом заборони Особа_2 вчиняти будь-які дії щодо відчуження у будь-який спосіб належного йому на праві власності рухомого та нерухомого майна, яке на підставі протоколів загальних зборів КП передано та перереєстровано від відповідача – КП на Особу_2, безпосередньо пов'язано з предметом позову і такі заходи обґрунтованими та адекватними.

Постанова КГС ВС від 26.10.2020 у справі
№ 905/257/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92527158>

Найпоширенішим способом забезпечення позовів у корпоративних спрах є заборона вчинення реєстраційних дій. Аналіз судової практики КГС ВС за 2020 рік із цієї категорії спорів засвідчив, що судами задовольняються такі заяви, оскільки заборона вчиняти реєстраційні дії є одним з визначених законом способів забезпечення позову, який передбачений, зокрема, Законом України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань".

Постанова КГС ВС від 26.02.2020 у справі
№ 921/629/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87891070>

Постанова КГС ВС від 12.03.2020 у справі
№ 916/3479/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88171813>

Постанова КГС ВС від 24.06.2020 у справі
№ 902/1051/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90057584>

Постанова КГС ВС від 26.08.2020 у справі
№ 907/73/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91169913>

Постанова КГС ВС від 19.10.2020 у справі
№ 916/30/20
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92256436>

Постанова КГС ВС від 16.12.2020 у справі
№915/2460/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93558922>

5. Докази у корпоративному спорі

У справі № 924/497/19 учасниця приватної фірми (далі – ПФ) звернулася з позовом до ПФ про визнання недійсним рішення власника від 17.11.2007 № 3. Обґрунтовуючи позовні вимоги позивачка зазначила, що в 2015 році їй стало відомо про існування рішення колишнього власника ПФ від 17.11.2007, яке підлягає визнанню недійсним, ураховуючи висновки експертів від 31.03.2015 та від 01.07.2014, з підстав використання при його підписанні факсимільного кліше та нанесення відбитку печатки від імені відповідача не у листопаді 2007 року, а в період з грудня 2013 року по лютий 2014 року.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, в задоволенні позовних вимог відмовлено, зокрема, з огляду на існування рішень господарських судів у іншій справі, якими відмовлено в позові про визнання недійсним оскаржуваного рішення власника ПФ.

Переглядаючи рішення судів попередніх інстанцій у справі № 924/497/19, КГС ВС звернув увагу на те, що відповідно до частини четвертої статті 75 ГПК України обставини, встановлені рішенням суду в господарській, цивільній або адміністративній справі, що набрало законної сили, не доказуються при розгляді іншої справи, у якій беруть участь ті самі особи або особа, стосовно якої встановлені ці обставини, якщо інше не встановлено законом.

Водночас, КГС ВС зазначив, що при вирішенні господарських спорів може бути досліджений і висновок судової експертизи, яку було проведено в межах провадження в іншій справі, в тому числі цивільній, кримінальній, адміністративній. Висновок судової експертизи, яку було проведено в межах провадження в іншій

справі, оцінюється господарським судом у вирішенні господарського спору на загальних підставах як доказ у справі, за умови, що цей висновок містить відповіді на запитання, які виникають у такому спорі, і поданий до господарського суду належним чином засвідченій копії.

Таку саму правову позицію щодо можливості використання в господарському судочинстві висновку експерта, наданого в межах кримінального провадження, викладено в постанові ВП ВС від 19.11.2019 у справі № 918/204/18.

Постанова КГС ВС від 30.04.2020 у справі
№ 924/497/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89008550>

У справі № 904/1339/19, залишаючи без змін рішення судів попередніх інстанцій, якими задоволено позов про визнання недійсним договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ, КГС ВС наголосив на тому, що господарські суди, вирішуючи господарські спори, мають досліджувати на загальних умовах і висновки судової експертизи, яку було проведено в межах провадження в іншій справі, в тому числі цивільної, кримінальної, адміністративної.

Отже, висновок експерта Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, складений за результатами проведення судової почеркознавчої експертизи в рамках кримінального провадження, правомірно оцінений господарськими судами у сукупності з іншими доказами відповідно до вимог закону.

Постанова КГС ВС від 16.06.2020 у справі
№ 904/1339/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89910716>

У постанові від 17.12.2020 у справі № 910/7426/17 КГС ВС зазначив таке. Доводи скаржниці про те, що висновок технічної експертизи дозволив би визначити давність створення спірних договору та протоколу зборів є безпідставними, оскільки навіть у разі проведення такої експертизи її висновок не спростовуватиме висновків судів попередніх інстанцій про неавтентичність наявних на договорі підписів та про те, що волевиявлення позивача на укладення спірного договору станом на 31.03.2017 було відсутнє, та спірні рішення були прийняті на загальних зборів учасників товариства, проведених з порушенням порядку їх скликання, за відсутності повідомлення учасників товариства про скликання зборів та за відсутності необхідного кворуму (за відсутності на зборах позивача, який володіє часткою у статутному капіталі товариства у розмірі 91%).

Постанова КГС ВС від 17.12.2020 у справі
№910/7426/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93661725>

6. Інші процесуальні аспекти, що виникають під час розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав

Пунктом 1 частини п'ятої статті 174 ГПК України встановлено, що суддя повертає позовну заяву і додані до неї документи у разі, якщо заяву подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписано або підписано особою, яка не має права її підписувати.

За результатами перегляду судових рішень у справі № 910/15213/19 колегія суддів касаційної інстанції скасувала постанову апеляційного господарського суду та залишила в силі ухвалу місцевого суду, якою повернуто заявнику позовну заяву і додані до неї документи згідно з пунктом 1 частини п'ятої статті 174 ГПК України.

Релігійна організація_1 звернулася з позовом про визнання недійсним рішення загальних зборів членів релігійної організації_2 від 27.01.2019, скасування розпорядження обласної державної адміністрації "Про реєстрацію Статуту релігійної організації" в новій редакції з новою назвою релігійної організації, визнання незаконними та скасування реєстраційних дій, зазначених у прохальній частині позовної заяви.

Місцевим господарським судом встановлено, що в ЄДР, за кодом юридичної особи, який наведено в позовній заяві як код позивача, зазначена: релігійна організація, яка є відповідачем у справі.

Водночас у ЄДР відсутні актуальні реєстраційні дані щодо юридичної особи – релігійної організації, від імені якої пред'являється позов.

Місцевий господарський суд, на відміну від суду апеляційної інстанції, дійшов правильного висновку, що позовну заяву подано від імені особи, яка не має процесуальної дієздатності та обсяг правосуб'єктності якої взагалі неможливо встановити через відсутність будь-яких актуальних та достовірних реєстраційних відомостей щодо неї особи у ЄДР і установчих документів, які б були чинними на момент подання позовної заяви.

Водночас апеляційний суд помилково виходив лише з предмета спору у справі, не взявши до уваги відсутність у позивача процесуальної дієздатності, необхідної для звернення з цим позовом.

Постанова КГС ВС від 26.03.2020 у справі
№ 910/15213/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88494834>

У постанові від 17.12.2020 у справі № 925/1147/19 КГС ВС дійшов висновку, що громадська організація, яка є об'єднанням громадян, мета створення та діяльність якого прямо та безпосередньо пов'язана із забезпеченням і захистом прав її членів, у цьому разі, які є і співвласниками багатоквартирних будинків, щодо яких призначено управителів, є належним представником інтересів членів цього об'єднання і реальний захист прав її учасників у певних випадках потребує звернення до суду, тому невизнання за громадською організацією самостійного права на звернення до суду в інтересах її членів, призведе до неможливості забезпечення захисту прав її членів і стане не виправданою перешкодою для досягнення мети такої організації.

Постанова КГС ВС від 17.12.2020 у справі
№925/1147/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93783479>

Вирішуючи корпоративний спір, господарський суд повинен встановити наявність в особи, яка звернулася з позовом, суб'єктивного матеріального права або законного інтересу, на захист якого подано позов, а також з'ясувати питання про наявність чивідсутність факту їх порушення або оспорювання.

Постанова КГС ВС від 15.01.2020 у справі
№ 924/645/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/86962259>

Постанова КГС ВС від 12.02.2020 у справі
№ 916/1253/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87656447>

Постанова КГС ВС від 08.10.2020 у справі
№ 911/1888/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92172802>

Постанова КГС ВС від 22.10.2020 у справі
№ 912/3551/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92471480>

Так, у постанові від 30.04.2020 у справі № 924/497/19 КГС ВС дійшов висновку, що корпоративні права позивача не порушені спірним рішенням власника, оскільки на момент його прийняття позивач ще не був учасником (засновником) приватної фірми.

Постанова КГС ВС від 30.04.2020 у справі
№ 924/497/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89008550>

У справі № 925/1158/19 ТОВ звернулося з позовом до ОСББ та Управління з питань державної реєстрації про визнання недійсним рішення установчих зборів ОСББ та скасування державної реєстрації ОСББ.

Залишаючи без змін рішення судів попередніх інстанцій, якими у задоволенні позову відмовлено, КГС ВС наголосив тому, що позивач не довів суду наявність у нього права власності на будинок, а також не надав доказів наявності у нього права власності на житлові та/або нежитлові приміщення у багатоквартирному будинку. Також суди обох інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про безпідставність доводів позивача про порушення відповідачем статті 6 Закону України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку", оскільки повідомлення про проведення установчих зборів направляються в обумовлений зазначеною нормою строк кожному співвласнику будинку.

Статтею 15 ЦК України передбачено, що кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання та на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства. Право кожної особи на звернення до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу закріплено статтею 16 цього Кодексу. Суд шляхом вчинення провадження у справах здійснює захист прав і охоронюваних законом інтересів, які порушені або оспорюються. Наявність права на пред'явлення позову неє безумовною підставою для здійснення судового захисту, а лише однією з необхідних умов реалізації права, встановленого наведеними нормами. Суб'єктивне право на захист – це юридично закріплена можливість особи використати заходи правоохоронного характеру для поновлення порушеного права і припинення дій, які порушують це право.

Вирішуючи спір по суті, господарський суд має встановити наявність у особи, яка звернулася з позовом, суб'єктивного матеріального права або охоронюваного законом інтересу, для захисту якого звернувся позивач, тобто встановити, чи є особа, за позовом якої порушено провадження у справі, належним позивачем. При цьому відсутність права на позов у матеріальному розумінні тягне за собою прийняття рішення про відмову в задоволенні позову, незалежно від інших встановлених судом обставин, оскільки лише наявність такого права обумовлює виникнення в інших осіб відповідного обов'язку перед особою, якій таке право належить і яка може вимагати виконання такого обов'язку (вчинити певні дії) від зобов'язаних осіб.

Постанова КГС ВС від 26.08.2020 у справі
№ 925/1158/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91218102>

У постанові від 15.12.2020 у справі № 910/17629/19 колегія суддів КГС ВС наголосила на тому, що положеннями чинного законодавства не передбачено звернення

учасника юридичної особи до суду за захистом прав чи охоронюваних законом інтересів цієї особи поза відносинами представництва, окрім позовів про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі її посадовою особою.

У цій же постанові КГС ВС також дійшов висновку, що норми чинного процесуального законодавства не передбачають права особи одночасно звертатися з позовом як у власних інтересах, так і в інтересах іншої юридичної особи. Цей висновок впливає із відносності процесуальних відносин та завдання господарського судочинства, метою якого є ефективний захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб чи держави. Ця мета реалізуються через право на звернення до господарського суду у власних інтересах, або в інтересах інших осіб, якщо таке право надано законом.

У цій справі ТОВ "Фав-Україна" звернулося до суду в інтересах ТОВ "Легалплейс". Водночас воно не позбавлене права на звернення до суду з метою захисту своїх порушених, невизнаних чи оспорюваних прав або інтересів шляхом подання відповідної позовної заяви із обґрунтуванням підстав такого звернення та викладенням своїх вимог щодо предмета спору та їх обґрунтування.

Постанова КГС ВС від 15.12.2020 у справі
№910/17629/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93661726>

У постанові від 01.07.2020 у справі № 910/15925/18 КГС ВС зауважив, що на законодавчому рівні не встановлено прямої заборони на оскарження судового рішення у корпоративному спорі учасником юридичної особи, який не брав участі в справі, проте вважає, що суд вирішив питання про його права, інтереси та (або) обов'язки. Навпаки, прямо передбачено, що в такому разі особа має право подати апеляційну скаргу. Проте перегляд справи за скаргами таких осіб, як правило, не здійснюється, оскільки у судовій практиці не визнається порушення їх прав і обмежено коло сторін у корпоративних спорах про визнання недійсними рішень загальних зборів юридичних осіб з підстав недотримання вимог закону та/або установчих документів під час їх скликання та проведення лише учасником (учасниками), право якого на участь у загальних зборах було порушено, і юридичною особою, і, як наслідок, встановлено процесуальні обмеження доступу до суду інших учасників юридичних осіб.

Постанова КГС ВС від 01.07.2020 у справі
№ 910/15925/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90362362>

Щодо необхідності залучення до участі учасників товариства, які внаслідок задоволення позову можуть бути позбавлені своїх часток у статутному капіталі або їх частин у грошовому або відсотковому виразі, як відповідачів у справі, то КГС ВС у

постанові від 18.03.2020 у справі № 905/675/19 зазначив таке.

Відповідно до частини першої статті 48 ГПК України якщо позов подано не до тієї особи, яка повинна відповідати за позовом, суд першої інстанції має право за клопотанням позивача до закінчення підготовчого провадження, а у разі розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження – до початку першого судового засідання, залучити до участі у ній співвідповідача.

Ухвалюючи рішення про відмову в задоволенні позову учасника товариства, який вибув, про відновлення становища, яке існувало до порушення, суд першої інстанції правильно виходив з того, що саме позивач визначає відповідача у справі, і суд не має права зі своєї ініціативи залучити співвідповідача або замінювати неналежного відповідача належним.

Водночас ВС вважає помилковими висновки суду першої інстанції, що приписи ГПК України не встановлюють обов'язку суду ставити на обговорення сторін питання належності особи, до якої заявлено позов.

Відповідно до пункту 3 частини п'ятої статті 13, пункту 4 частини першої статті 182 ГПК України суд, зберігаючи об'єктивність і неупередженість, роз'яснює у разі необхідності учасникам судового процесу їхні процесуальні права та обов'язки, наслідки вчинення або невчинення процесуальних дій. У підготовчому засіданні суд вирішує питання про вступ у справу інших осіб, заміну неналежного відповідача, залучення співвідповідача, об'єднання справ і роз'єднання позовних вимог, прийняття зустрічного позову, якщо ці питання не були вирішені раніше.

Отже, суд, встановивши, що позов подано не до тієї особи, яка повинна відповідати, зберігаючи об'єктивність і неупередженість, зобов'язаний роз'яснити позивачу право подати клопотання про залучення до участі у справі співвідповідача і наслідки невчинення відповідних дій. І лише в такому разі суд має ухвалити рішення про відмову в позові з підстав його подання до неналежного відповідача.

Постанова КГС ВС від 18.03.2020 у справі
№ 905/675/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88495127>

У справі № 910/15925/18 учасник ТОВ (його частка становить 37,5 %) звернувся з позовом до ТОВ про визнання недійсним рішення загальних зборів ТОВ, його статуту в новій редакції, скасування реєстраційної дії щодо ТОВ.

Рішенням господарського суду позов задоволено повністю. Апеляційний господарський суд ухвалою закрити апеляційне провадження за апеляційною скаргою ліквідатора ТОВ на підставі пункту 6 частини першої статті 231 ГПК України, оскільки було встановлено, що відповідно до відомостей, зазначених у витягу з ЄДР щодо відповідача у цій справі внесено запис про припинення юридичної особи за рішенням

засновників.

Цією ж ухвалою суд закриття апеляційне провадження за скаргою другого учасника ТОВ (його частка становиться 62,5 %) відповідно до пункту 3 частини першої статті 264 ГПК України, оскільки після відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою, поданою особою з підстав вирішення судом питання про її права, інтереси та (або) обов'язки, встановлено, що цим судовим рішенням питання про права, інтереси та (або) обов'язки такої особи не вирішувалося.

Учасник ТОВ, який володіє часткою в розмірі 62,5 % статутному капіталі, звернувся касаційною скаргою до КГС ВС. Направляючи справу до апеляційного господарського суду для продовження розгляду, колегія суддів касаційного суду акцентувала увагу, зокрема, на такому.

Проникнення за "корпоративну завісу" або нехтування правосуб'єктністю компанії може бути виправданим лише за виключних обставин, зокрема, якщо точно встановлено, що компанія не може звернутися до конвенційних установ через органи, утворені згідно з її статутом, або у випадку ліквідації – через її ліквідаторів (див. рішення ЄСПЛ у справі "Агротексім та інші проти Греції" (Agrotexim and Others v. Greece), від 24 жовтня 1995 року, пункт 66).

ВС дійшов висновку, що в цій справі існують виключні обставини, зокрема такі:

1) судовим рішенням у справі, що переглядається, за позовом учасника товариства, який володіє часткою у статутному капіталі у розмірі 37,5 %, було визнано недійсним рішення загальних зборів учасників ТОВ, у тому числі з питання порядку денного, яке прямо стосується другого учасника ТОВ (про обрання членом наглядової ради);

2) скаржник є другим учасником товариства, який володіє часткою у статутному капіталі у розмірі 62,5 %; 3) саме товариство, яке є відповідачем у справі, не може особисто здійснювати процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді, оскільки юридична особа є такою, що припинилася в результаті ліквідації, а спір у справі про відміну проведеної державної реєстрації припинення остаточно не вирішений. Отже, закриття апеляційного провадження за скаргою другого учасника ТОВ на підставі пункту 3 частини першої статті 264 ГПК України є помилковим.

Закриття апеляційного провадження, підстави та порядок якого регламентовано статтею 264 ГПК України, не є тотожним із закриттям провадження у справі, яке визначено статтею 231 названого Кодексу (пункт 35 постанови ВП ВС від 15.01.2019 у справі № 911/4007/16, пункт 39 постанови ВП ВС від 10.09.2019 у справі № 910/4896/18).

ВС дійшов висновку, що в разі припинення юридичної особи – сторони у спорі, що не допускає правонаступництва, після ухвалення судового рішення суд апеляційної інстанції не має права постановляти ухвалу про закриття апеляційного провадження,

оскільки така підстава відсутня у переліку, закріпленому в частині першій статті 264 ГПК України.

У такому разі відповідно до частини першої статті 269 ГПК України, суд апеляційної інстанції переглядає справу за наявними у ній і додатково поданими доказами та перевіряє законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції в межах доводів та вимог апеляційної скарги і за наслідками розгляду апеляційної скарги ухвалює судові рішення у формі постанови, якою має право:

- 1) залишити судові рішення без змін, а скаргу без задоволення, якщо судом першої інстанції ухвалено законне й обґрунтоване рішення (пункт 1 частини першої статті 275, частина третя статті 278, частина перша статті 281 ГПК України); або
- 2) скасувати судові рішення повністю або частково і у відповідній частині закрити провадження у справі повністю або частково, якщо судом першої інстанції ухвалено рішення, яке не є законним і обґрунтованим, та після ухвалення судового рішення припинено юридичну особу, яка були однією із сторін у справі, і спірні правовідносини не допускають правонаступництва (пункт 6 частини першої статті 231, пункт 4 частини першої статті 275, частина перша та третя статті 278, частина перша статті 281 ГПК України).

Постанова КГС ВС від 01.07.2020 у справі
№ 910/15925/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90362362>

У постанові від 09.07.2020 у справі № 922/404/19 КГС ВС висловив правову позицію щодо збільшення позовних вимог у корпоративному спорі. Колегією суддів касаційного суду наголошено на тому, що неправомірно під виглядом збільшення розміру позовних вимог висувати нові вимоги, які не були зазначені у тексті позовної заяви.

У цій справі позовні вимоги у збільшеній його частині жодним чином не пов'язані ані з предметом, ані з підставами позову в первісній редакції. При цьому заява позивача про збільшення позовних вимог є фактично поданням окремого позову з іншим предметом та підставами позову, що унеможливорює розгляду поданої позивачем заяви як збільшення розміру заявлених позовних вимог.

Відповідно до частини першої статті 173 ГПК України в одній позовній заяві може бути об'єднано декілька вимог, пов'язаних між собою підставами виникнення або поданими доказами, основні та похідні позовні вимоги.

Однак таке об'єднання позовних вимог є можливим саме в одній позовній заяві при зверненні з позовом до суду, а не шляхом подання нового самостійного позову з додатковими похідними вимогами після порушення провадження у справі для його спільного розгляду з первісним позовом.

Можливість об'єднання декількох позовних вимог шляхом подання заяви про

збільшення розміру позовних вимог до вже поданого позову чинним ГПК України не передбачено.

Вимоги, викладені у заяві про збільшення позовних вимог, не є похідними від вимог позову в первісній редакції, оскільки задоволення позову щодо тлумачення договору дарування іменних акцій та визнання права власності на цій акції за позивачем жодним чином не залежать від задоволення вимоги про розірвання договору відступлення права вимоги.

Постанова КГС ВС від 09.07.2020 у справі
№ 922/404/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90388304>

Розділ II. Захист окремих видів корпоративних прав

1. Позовна давність у корпоративних спорах

Позовна давність – це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу (стаття 256 ЦК України). Статтею 257 ЦК України встановлена загальна позовна давність тривалістю у три роки. Поряд з цим зазначеним кодексом встановлено спеціальну позовну давність тривалістю в один рік для окремих видів вимог, зокрема для вимог про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства (пункт 8 частини 2 статті 258).

Скорочений строк позовної давності щодо вимог про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства, встановлений пунктом 8 частини другої статті 258 ЦК України, який набув чинності 17.06.2018 відповідно до Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", застосовується лише до оскарження рішень ТОВ та ТДВ і не застосовується до вимог про визнання недійсним рішення інших юридичних осіб, у тому числі рішень власників фермерського господарства. Зважаючи на суть спірних правовідносин, вимоги Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", яким встановлена спеціальна позовна давність щодо вимог про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства, не можуть застосовуватися за аналогією закону до вимог про оскарження рішень власників фермерського господарства відповідно до статті 8 ЦК України. У такому разі, оскільки інше не передбачено законом, застосовується загальна позовна давність тривалістю у три роки.

Постанова КГС ВС від 18.03.2020 у справі
№ 904/686/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88494827>

Статтею 258 ЦК України передбачено, що для окремих видів вимог законом може встановлюватися спеціальна позовна давність: скорочена або більш тривала порівняно із загальною позовною давністю.

Так, статтею 50 Закону України "Про акціонерні товариства" встановлено, що в разі, якщо рішення загальних зборів або порядок прийняття такого рішення порушують вимоги цього Закону, інших актів законодавства, статуту чи положення про загальні збори акціонерного товариства, акціонер, права та охоронювані законом інтереси якого порушені таким рішенням, може оскаржити це рішення до суду протягом трьох місяців з дати його прийняття.

Акціонер може оскаржити рішення загальних зборів з передбачених частиною першою статті 68 цього Закону питань виключно після отримання письмової відмови

в реалізації права вимагати здійснення обов'язкового викупу товариством належних йому голосуючих акцій або в разі неотримання відповіді на свою вимогу протягом 30 днів від дати її направлення на адресу товариства в порядку, передбаченому цим Законом.

Визначений статтею 50 Закону України "Про акціонерні товариства" тримісячний строк для оскарження акціонером рішення загальних зборів або порядку прийняття такого рішення є за своєю правовою природою спеціальною (скороченою) позовною давністю. При цьому, частиною першою статті 50 зазначеного Закону передбачено інший початок перебігу позовної давності, ніж загальний порядок, встановлений частиною першою статті 261 ЦК України, а саме: перебіг позовної давності починається з дати прийняття рішення загальних зборів, яке оскаржується.

Отже, для встановлення початку перебігу позовної давності не підлягають дослідженню обставини про те, коли про порушення своїх прав довідався або міг довідатися позивач. Однак такі обставини слід досліджувати для встановлення наявності відсутності підстав для визнання причин пропуску позивачем позовної давності поважними.

Постанова КГС ВС від 09.06.2020 у справі
№ 921/500/16-г/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89767956>

Постанова КГС ВС від 25.06.2020 у справі
№ 921/566/16-г/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90083611>

Визначений статтею 50 Закону України "Про акціонерні товариства" тримісячний строк для оскарження акціонером рішення загальних зборів або порядку прийняття такого рішення є за своєю правовою природою стосовно акціонера господарського товариства спеціальною (скороченою) позовною давністю, а для інших осіб, які оскаржують у судовому порядку рішення загальних зборів, діє загальна позовна давність.

Постанова КГС ВС від 06.02.2020 у справі
№ 916/888/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87478642>

За загальним правилом перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила (стаття 261 ЦК України).

Під можливістю довідатися про порушення права або про особу, яка його порушила, як зазначив КГС ВС під час перегляду рішень судів попередніх інстанцій у справі № 909/52/19, слід розуміти передбачувану неминучість інформування особи про такі

обставини або існування в особи певних зобов'язань як міри належної поведінки, в результаті виконання яких вона мала б змогу дізнатися про відповідні протиправні дії та того, хто їх вчинив.

У позивача була реальна можливість довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила, 07.11.2013 в результаті ознайомлення з матеріалами адміністративної справи.

Суд відхиляє доводи позивача про те, що його обізнаність про відчуження ним корпоративних прав у приватній виробничо-комерційній фірмі не спростовує того, що про обставини вчинення реєстраційних дій щодо зміни власника та керівника приватної виробничо-комерційної фірми, зміни назви фірми він дізнався лише 23.11.2018. Маючи 07.11.2013 відомості про перехід до іншої особи своїх корпоративних прав у фірмі, одноосібним засновником якого він був, позивач мав можливість невідкладно дізнатися про обставини переходу цих прав за відсутності його волевиявлення, проявивши розумні обачність і звичайну зацікавленість щодо стану своїх прав.

Зокрема, за наявності зазначеної інформації позивач міг дізнатися про факт вчинення відповідних реєстраційних дій щодо приватної виробничо-комерційної фірми, аджез огляду на зміст нотаріально посвідченої заяви позивача від 13.06.2006 він був обізнаний про необхідність вчинення таких дій у разі зміни складу засновників (учасників) юридичної особи.

Зважаючи на підписання позивачем заяви від 13.06.2006, а також враховуючи його доводи про вибуття зазначеної заяви з його володіння, суд вважає безпідставним посилання позивача на те, що через зупинення діяльності фірми з 2005 року він був переконаний у неможливості жодних змін у фірмі без його рішення.

Постанова КГС ВС від 03.03.2020 у справі
№ 909/52/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88149755>

КГС ВС у постанові від 01.10.2020 у справі № 916/2556/19 зазначив, що початок перебігу позовної давності збігається з моментом виникнення у зацікавленої сторони права на позов, тобто можливості реалізувати своє право в примусовому порядку через суд.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що позивач не заперечував, що йому було відомо про створення ОСББ з моменту його створення. 29.08.2013 позивача було обрано членом правління ОСББ. Отже, не отримавши повідомлення про проведення установчих зборів, на яких вирішувалось питання про створення ОСББ, позивач розумів про порушення відповідачем вимог статті 6 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» щодо обов'язковості повідомлення його як власника квартири у багатоквартирному будинку про проведення установчих

зборів, однак своїм правом на позов не скористався.

Щодо доводів позивача, що він оскаржує не сам факт створення ОСББ, незаконне створення ОСББ, про що дізнався лише 27.07.2018, то судами попередніх інстанцій правильно зазначено, що позивач не був позбавлений можливості ознайомитися з установчими документами ОСББ раніше. Позивач не надав доказів, що він звертався раніше (до 27.07.2018) до голови правління ОСББ з приводу отримання необхідної інформації та йому було відмовлено в цьому. У той же час саме позивач має довести той факт, що він не міг дізнатися про порушення свого цивільного права, що впливає із загального правила про обов'язковість доведення стороною спору тих обставин, на котрі вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень.

Постанова КГС ВС від 01.10.2020 у справі
№ 916/2556/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92004869>

У статті 267 ЦК України встановлені наслідки спливу позовної давності. За частиною п'ятою зазначеної статті, якщо суд визнає поважними причини пропущення позовної давності, порушене право підлягає захисту.

Аналізуючи застосування приписів частини п'ятої статті 267 ЦК України, КГС ВС зазначив, що позовна давність не є інститутом процесуального права та не може бути відновлена (поновлена) в разі її спливу, але позивач має право отримати судовий захист у разі визнання поважними причин пропуску позовної давності.

Питання щодо поважності цих причин, тобто наявності обставин, які з об'єктивних, незалежних від позивача підстав унеможливили або істотно утруднювали своєчасне подання позову, вирішується судом у кожному конкретному випадку з урахуванням наявних фактичних даних про такі обставини.

Постанова КГС ВС від 09.04.2019 у справі
№ 908/32/15-г
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/81369157>

Як наголосив КГС ВС у постанові від 12.03.2020 у справі № 912/855/19, механізм застосування позовної давності повинен бути достатньо гнучким, тобто він мусить допускати, зокрема, можливість поновлення строку позовної давності, а також корелювати із суб'єктивним фактором, а саме обізнаністю потенційного позивача про факт порушення його права.

Питання поважності причин пропущення позовної давності (наявність обставин, які об'єктивних, незалежних від позивача підстав унеможливили або істотно утруднювали своєчасне подання позову) вирішується господарським судом у кожному конкретному випадку з урахуванням наявних фактичних даних про такі обставини.

Вирішуючи питання про захист порушеного права у разі пропущення позовної давності, суд: а) у визначеному законом порядку встановлює наявність чи відсутність обставин, які обґрунтовують поважність причин пропущення позовної давності; б) вирішує це питання у кожному конкретному випадку з урахуванням наявних фактичних даних про такі обставини; в) оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному та об'єктивному розгляді судовому процесі усіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом.

У розрізі теми позовної давності у корпоративних спорах необхідно звернути увагу на справу № 912/855/19. У цій справі Особа_1 звернулася з позовною заявою до СТОВ про стягнення інфляційних втрат та 3 % річних. Обґрунтовуючи позовні вимоги, позивач посилався на те, що у зв'язку з його виходом зі складу учасників СТОВ 30.08.2012, відповідач, порушивши вимоги статті 54 Закону України "Про господарські товариства", пункту 9.4 статуту СТОВ, не виконав свого обов'язку щодо виплати позивачу вартості частини майна товариства, пропорційної його частці у статутному капіталі, в строк до 12 місяців з дня виходу, тобто до 30.08.2013. Тому позивач вважає, що у нього відповідно до статті 625 ЦК України виникло право вимагати сплати вартості майна з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми.

Передаючи справу на новий розгляд до місцевого господарського суду, КГС ВС вказав на таке.

Суди попередніх інстанцій, вирішуючи питання щодо поважності причин пропущення позовної давності, виходили з того, що позивачем пропущено строк позовної давності через розгляд справи № 912/1238/13, який тривав майже шість років.

Проте, визнаючи поважними причини пропущення строку позовної давності, суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що позивач має право на стягнення інфляційних втрат та 3 % річних за три роки з 26.03.2016 по 01.03.2019, які передували моменту звернення до суду з цим позовом, тобто в межах позовної давності. Такий висновок є взаємовиключним та суперечливим, оскільки судами визнано поважними причини його пропуску, а тому порушене право підлягає захисту.

При цьому колегія суддів взяла до уваги висновок ВП ВС, викладений у постанові від 30.01.2019 у справі № 706/1272/14-ц про те, що суд касаційної інстанції не може оцінювати доводи про поважність причин пропуску позовної давності, оцінку яким надав суд першої інстанції.

Застосувавши позовну давність до частини вимог і ухваливши рішення про часткове задоволення позову та стягнення з відповідача на користь позивача 3 % річних та інфляційних втрат, суди залишили поза увагою питання щодо правомірності нарахування 3 % річних та інфляційних втрат за весь період прострочення, правових підстав і порядку їх нарахування.

Постанова КГС ВС від 12.03.2020 у справі
№ 912/855/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88211886>

2. Захист права учасника (акціонера, члена) на участь в управлінні юридичною особою. Оскарження рішень органів управління юридичної особи

Для визнання недійсними рішень загальних зборів товариства необхідно встановити факт порушення цим рішенням прав та законних інтересів учасника (акціонера) товариства. Якщо за результатами розгляду справи факту такого порушення не встановлено, господарський суд не має підстав для задоволення позову.

Висновок про порушення чи непорушення прав такої особи, а також її охоронюваних законом інтересів, які й впливають безпосередньо зі змісту права, суд має зробити за результатами розгляду справи, зазначивши про це в мотивувальній частині. У такому разі внаслідок задоволення позову позивач отримує належний судовий захист, оскільки буде встановлено факт порушення чи оспорювання його права. Якщо за результатами розгляду справи факту такого порушення не встановлено, а позивач посилається на формальне порушення закону, суд не має правових підстав для задоволення позову.

Постанова КГС ВС від 28.01.2020 у справі
№ 916/495/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87273044>

Постанова КГС ВС від 11.02.2020 у справі
№ 914/484/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87711818>

Постанова КГС ВС від 12.02.2020 у справі
№ 916/1253/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87656447>

Постанова КГС ВС від 05.05.2020 у справі
№ 910/8913/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89108869>

Постанова КГС ВС від 18.06.2020 у справі
№ 922/1393/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89957289>

Постанова КГС ВС від 04.08.2020 у справі
№ 911/1437/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90802061>

Надаючи оцінку аргументам скарги у справі № 916/1253/19, колегія суддів КГС ВС взяла до уваги правову позицію ВП ВС, відповідно до якої суди мають враховувати баланс інтересів усіх учасників і самого товариства, уникати зайвого втручання в діяльність товариства, які вирішуються виключно рішенням загальних зборів учасників товариства, надавати оцінку добросовісності інших учасників, права яких у разі задоволення позовних вимог можуть бути порушені (постанови ВП ВС від 08.10.2019 у справі № 916/2084/17, від 22.10.2019 у справі № 923/876/16, від 03.12.2019 у справі № 904/10956/16).

Позивачка, посилаючись на певні недоліки оголошення про проведення загальних зборів членів кооперативу, обставини їх проведення та оформлення результатів, просила суд визнати незаконним виключно рішення таких зборів про обрання головою правління кооперативу. Проте згідно з протоколом іншу кандидатуру голови правління вона не пропонувала. Незгода позивачки як члена кооперативу з обранням певної особи, головою правління кооперативу відповідною більшістю голосів на загальних зборах з урахуванням голосу позивачки не може свідчити про порушення її корпоративних прав.

Постанова КГС ВС від 12.02.2020 у справі
№ 916/1253/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87656447>

У справі № 927/813/19 учасниця ТОВ звернулася з позовом до ТОВ про визнання недійсним рішення загальних зборів учасників ТОВ та про скасування державної реєстрації зміни керівника ТОВ в ЄДР.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що рішення загальних зборів учасників ТОВ прийнято з порушенням статті 60 Закону України «Про господарські товариства», оскільки протокол загальних зборів товариства є підробленим, а рішення загальними зборами приймалося за відсутності кворуму для проведення загальних зборів.

Відмовляючи у задоволенні позову, суди попередніх інстанцій виходили, зокрема, з того, що питання правомірності прийнятих рішень загальних зборів учасників ТОВ було предметом дослідження господарських судів у іншій справі. Судами було встановлено факт наявності кворуму для прийняття відповідних рішень та наявності протоколу загальних зборів, підписаного головою зборів.

Залишаючи без змін рішення судів попередніх інстанцій, колегія суддів КГС ВС наголосила на такому. Позивачка була присутня на загальних зборах товариства, мала можливість безпосередньо брати участь у визначенні порядку денного та ставити питання на розгляд загальних зборів, голосувала за прийняття рішень, які були прийняті на загальних зборах. Тож вона не довела, що зазначені рішення, загальних зборів порушили її корпоративні права щодо управління товариством.

Задоволення судом позову є можливим лише за умови доведення позивачем

обставин щодо наявності у нього відповідного права (охоронюваного законом інтересу), а також порушення (невизнання, оспорення) зазначеного права відповідачем з урахуванням належності обраного способу судового захисту.

Постанова КГС ВС від 27.05.2020 у справі
№ 927/813/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89518272>

У справі № 918/400/19 співвласниця будинку звернулася з позовом до ОСББ про визнання недійсними рішень установчих зборів та скасування державної реєстрації юридичної особи.

Позов обґрунтовано тим, що рішення установчих зборів ОСББ є недійсним з підстав порушення при його прийнятті положень Закону України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку" про створення ОСББ, зокрема порядку повідомлення власників квартир про проведення установчих зборів, порядку голосування на них та підрахунку кількості голосів, необхідних для створення ОСББ, з урахуванням обов'язкового письмового опитування усіх співвласників будинку, тоді як наявність зазначених порушень є підставою для відмови у державній реєстрації юридичної особи.

Залишаючи без змін рішення судів попередніх інстанцій, яким у задоволенні позову відмовлено, КГС ВС зазначив таке. Співвласників будинку, в тому числі позивачку, було належним чином повідомлено про проведення установчих зборів. На загальних зборах була присутня більшість співвласників будинку, за рішення про створення ОСББ проголосувала більшість присутніх співвласників багатоквартирного будинку. Зазначені результати належно відображені у протоколі установчих зборів ОСББ.

Зважаючи на викладене, суд касаційної інстанції констатував, що судами попередніх інстанцій належним чином встановлено обставини справи, надано їм належну правову оцінку, правильно застосовано положення матеріального законодавства, з дотриманням норм процесуального права, а отже, суди дійшли правомірного висновку про відсутність правових підстав для задоволення позову.

Постанова КГС ВС від 28.05.2020 у справі
№ 918/400/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89539263>

Надаючи оцінку аргументам скаржника у справі № 911/1089/19, КГС ВС, зокрема, акцентував увагу на такому. Посилання скаржника на те, що ТОВ було відомо про реєстрацію учасника за іншою адресою, ніж зазначена у статуті, і відповідач повинен був направити повідомлення про проведення загальних зборів на відповідну адресу, відхилені колегією суддів, оскільки ані Закон України "Про господарські товариства", ані статут не містять вимоги щодо встановлення товариством місця

проживання/перебування учасника товариства. Натомість наслідки неповідомлення учасником товариству про зміну свого проживання/перебування несе сам учасник товариства.

Постанова КГС ВС від 16.06.2020 у справі
№ 911/1089/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89539263>

У справі № 924/451/19 член ЖБК звернувся з позовом до ОСББ та Управління з питань реєстрації про визнання недійсним рішення установчих зборів ОСББ і скасування державної реєстрації ОСББ. Обґрунтовуючи зазначені вимоги, позивач посилався на порушення його прав як члена ЖБК, закріплених Законом України "Про кооперацію", статтями 384, 385 ЦК України, Законами України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку" та "Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку".

Залишаючи без змін рішення судів попередніх інстанцій, яким у задоволенні позову відмовлено, КГС ВС зазначив таке. В аспекті порушення права позивача внаслідок створення ОСББ скаржник покликається на те, що позивач та переважна більшість членів кооперативу виступили проти створення ОСББ, про що прийняли рішення на чергових загальних зборах ЖБК про заборону створення ОСББ.

Відхиляючи твердження позивача про порушення його безпосередніх прав та інтересів внаслідок створення ОСББ, суди попередніх інстанцій встановили, що позивач під час розгляду спору не надав ані рішення співвласників житлового будинку про передання ЖБК функцій з управління багатоквартирним будинком, ані договору на надання послуг з управління будинком, укладеного з усіма співвласниками цього будинку. Позивач не надав доказів здійснення ЖБК господарської діяльності, спрямованої на обслуговування та утримання будинку або спорудження і обслуговування інфраструктури, забезпечення поточної капітального ремонту житлових і нежитлових приміщень тощо.

Чинне законодавство України не виключає можливості створення багатоквартирному житловому будинку, в якому існує обслуговуючий ЖБК, ОСББ, а стаття 5 Закону України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку" передбачає лише можливість реорганізації кооперативу в об'єднання як один з можливих правових механізмів його створення.

Правильним є висновок судів про те, що норми чинного законодавства України не узалежнюють правову можливість створення ОСББ від рішення ЖБК. Тому будь-яке рішення ЖБК про відмову та/або заборону створення ОСББ знаходиться поза його компетенцією та повноваженнями.

Позиція скаржника щодо права члена кооперативу звернутися до суду з позовом цієї справі є цілком обґрунтованою, оскільки право на судовий захист гарантується як

Конституцією України, так і всіма процесуальними кодексами. Водночас захисту підлягає порушене право або охоронюваний законом інтерес, чого позивач у цій справі не довів.

Постанова КГС ВС від 15.10.2020 у справі
№ 924/451/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92675753>

У постанові від 13.02.2020 у справі № 910/3794/19 колегія суддів КГС ВС дійшла таких висновків. Для визнання недійсними рішень загальних зборів товаристваз підстав, які прямо не передбачені законом, необхідно встановити, наскільки ці порушення могли вплинути на прийняття загальними зборами відповідного рішення, та факт порушення цими рішеннями прав і законних інтересів акціонера. ВС звертає увагу, що позивач, посилаючись на встановлені в іншій справі обставини щодо порушення його корпоративних прав, помилково ототожнює поняття «права на управління» та «корпоративні права». Зміст родового поняття «корпоративні права» визначено в статті 167 ГК України. Право на управління, як і право на отримання інформації щодо вартості акцій, є складовими корпоративного права як родового поняття, тобто, є видами корпоративних прав. При цьому право на інформацію не входить до складу права на управління, не є його різновидом, а вважається самостійним видом корпоративних прав, які стаття 167 ГК України зараховує до «інших правомочностей». Отже, порушення права на отримання інформації щодо вартості акцій не свідчить про порушення права акціонера на управління та не є підставою для визнання недійсними рішень загальних зборів, якими не порушено корпоративних прав акціонера.

Відсутність у позивача інформації про загальну вартість акцій, як і інформації стосовно відповідних умов проекту договору про їх викуп, не призвела до порушення права позивача на управління товариством, якому наголошував позивач під час розгляду спору в цій справі, адже позивач у будь-якому разі (володіння або неволодіння інформацією) не був обмежений у реалізації свого корпоративного права на управління товариством, і яке було ним реалізовано під час голосування щодо питань порядку денного зборів.

Голосування позивачем щодо спірних питань порядку денного «проти» не призвело до порушення його права на управління, а лише спричинило виникнення нового права в загальній сукупності корпоративних прав – права вимоги викупу належних позивачу акцій згідно з пунктом 1 частини першої статті 68 Закону України «Про акціонерні товариства». У разі обрання позивачем варіанта голосування «за» або «утримався» відповідного права у позивача б не виникло.

Постанова КГС ВС від 13.02.2020 у справі
№ 910/3794/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87711901>

Доречно проілюструвати прикладом із судової практики обставини, за яких відсутність проекту договору про викуп товариством акцій є однією з підстав для визнання недійсним рішення загальних зборів акціонерів. У постанові КГС від 06.02.2020 у справі № 912/712/19 зроблено, зокрема, такі акценти. Повноваження наглядової ради з підготовки, скликання і проведення загальних зборів, незважаючи на сплив трирічного строку, були дійсними, і акціонер, який володіє більше 10 % акцій, зобов'язаний був дотримуватися порядку скликання позачергових загальних зборів, визначеного в статті 47 Закону України "Про акціонерні товариства", та звернутися з вимогою до наглядової ради ПАТ. Лише після спливу 10 днів від дня пред'явлення вимоги за наявності передбачених законом підстав, він мав право самостійно здійснювати заходи зі скликання позачергових загальних зборів. Виявлені порушення процедури скликання позачергових зборів, передбаченої статтею 47 названого Закону та статутом, а саме відсутність доказів подання акціонером до наглядової ради вимоги про скликання загальних зборів акціонерів та відповідної відмови, а отже, відсутність у нього права скликати такі збори, свідчать про наявність підстав для визнання недійсними рішень, прийнятих на згаданих позачергових зборах.

Позивач був позбавлений можливості ознайомитися з документами, необхідними для прийняття рішень з питань порядку денного. Доказів зворотного матеріали справи не містять, і скаржник їх не надав.

У разі якщо порядок денний загальних зборів передбачає голосування з питань, визначених статтею 68 зазначеного Закону, акціонерне товариство повинно надати акціонерам можливість ознайомитися з проектом договору про викуп товариством акцій відповідно до порядку, встановленого статтею 69 цього Закону. Умови такого договору (крім кількості і загальної вартості акцій) повинні бути єдиними для всіх акціонерів. При цьому суди попередніх інстанцій врахували правову позицію ВС, викладену в постанові від 20.02.2019 у справі № 910/8705/18.

Стаття 36 Закону України "Про акціонерні товариства" має назву "Документи, які надаються акціонерам, та документи, з якими акціонери можуть ознайомитись під час підготовки до загальних зборів". Тобто всі перелічені в статті заходи в часі передують загальним зборам. Отже, це стаття зобов'язує акціонерне товариство надати акціонерам можливість ознайомитися з проектом договору про викуп акцій до проведення зборів. Належне виконання цього обов'язку акціонерним товариством передбачає сукупність послідовних дій: по-перше, виготовлення належного проекту договору, а по-друге, надання акціонеру фізичної можливості з ним ознайомитися.

Відповідачем було порушено процедуру, що передувала внесенню питання про затвердження загальними зборами акціонерів правочинів про відчуження нерухомого майна товариства, що призвело до порушення права акціонерів ПАТ, зокрема позивача, на участь в управлінні акціонерним товариством та надання можливості належним чином підготуватися до участі у цих загальних зборах,

оскільки йому до винесення рішення на голосування не було повідомлено про ринкову ціну акцій, за якою він би міг реалізувати своє право вимоги, та не було надано на ознайомлення проект договору про продаж акцій.

Постанова КГС ВС від 06.02.2020 у справі
№ 912/712/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87478644>

У справі № 924/645/18 акціонерка звернулася з позовом до ПрАТ про визнання недійсним рішення наглядової ради. Позовні вимоги обґрунтовані тим, що відповідачем порушено порядок скликання засідання наглядової ради, позивачка як голова наглядової ради не була присутня на засіданні, спірні рішення прийняті за відсутності кворуму. Наполягаючи на задоволенні позовних вимог, позивачка посилалася на віднайдений нею оригінал протоколу наглядової ради.

На підставі власної оцінки доказів у справі суди першої та апеляційної інстанцій дійшли висновку, що наданий позивачкою примірник протоколу не відповідає вимогам статті 55 Закону України “Про акціонерні товариства” та положенням статуту ПрАТ щодо прийняття рішення і оформлення протоколу. Протокол не містить відомостей про головуючого на засіданні, якому надано право його підпису. Наданий до суду примірник протоколу не відображає прийняття наглядовою радою ПрАТ будь-якого рішення і не породжує правових наслідків.

Постанова КГС ВС від 15.01.2020 у справі
№ 924/645/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/86962259>

2.1. Сторони у спорі про визнання недійсним рішення загальних зборів юридичної особи

У постанові від 13.02.2020 у справі № 916/524/19 КГС ВС наголосив на тому, що відповідачем у справах про визнання недійсним рішення загальних зборів є господарське товариство, а не його окремі учасники (акціонери), оскільки відповідне рішення є результатом волевиявлення не окремого учасника, а загальних зборів учасників як органу товариства.

Постанова КГС ВС від 13.02.2020 у справі
№ 916/524/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87735378>

Недотримання вимог закону та установчих документів юридичної особи під час скликання і проведення загальних зборів ТОВ не може визнаватися порушенням прав тих осіб, які не є учасниками (акціонерами, членами) цієї юридичної особи.

Постанова КГС ВС від 10.06.2020 у справі
№ 914/2259/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89810206>

Постанова КГС ВС від 21.07.2020 у справі
№ 914/1971/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90540453>

Посилання скажника на те, що на момент звернення з апеляційною скаргою він набув прав заставодержателя корпоративних прав, які або належних позивачеві ТОВ, не свідчить про наявність у скажника відповідних корпоративних праву товаристві, зокрема на час прийняття оспорюваного рішення у справі.

Постанова КГС ВС від 21.07.2020 у справі
№ 914/1971/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90540453>

Учасник, який вибув зі складу юридичної особи, може бути стороною корпоративного спору щодо визначення та стягнення належної йому до сплати вартості частки майна юридичної особи, про визнання недійсними рішень про виключення його зі складу юридичної особи, а також про визнання недійсними інших рішень юридичної особи, якщо ці рішення прийняті в період до виходу (виключення) учасника, а відповідні вимоги обґрунтовуються порушенням його корпоративних прав на момент прийняття такого рішення.

У постанові від 15.01.2020 у справі № 913/285/19 колегія суддів КГС ВС звернула увагу на таке. Рішенням загальних зборів учасників ТОВ від 24.10.2008 позивачку виключено зі складу учасників товариства з виплатою 6 995,38 грн вартості частини майна товариства, пропорційної її частці у статутному капіталі товариства. Не погодившись з визначеною сумою вартості частини майна товариства, позивачка 03.08.2017 звернулася до суду з позовними вимогами до ТОВ про стягнення вартості майна товариства пропорційно частці в статутному фонді товариства в розмірі 183 761,50 грн. Постановою апеляційного господарського суду від 04.06.2018 позов задоволено. Під час примусового виконання наказу позивачка дізналася про відсутність нерухомого майна у товариства, оскільки воно передане учасникам (відповідачам у справі) на підставі рішення учасника ТОВ від 07.04.2014 "Про повернення вкладів учасникам, які вийшли з товариства, у натуральній формі". У травні 2019 року позивачка звернулася до господарського суду з позовом про визнання недійсним зазначеного рішення. Оскільки право позивачки на отримання вартості частини майна товариства, пропорційної її внеску до статутного фонду, було захищено в судовому порядку у справі, у якій постановою апеляційного господарського суду з ТОВ на її користь було стягнуто 183 761,50 грн, господарські суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку про те, що оскаржуване нею рішення учасника товариства від 07.04.2014 не порушує її корпоративних прав, з

метою поновлення яких заявлено цей позов, а тому відсутні підстави для задоволення позову. Питання виконання постанови апеляційного господарського суду від 04.06.2018 мають вирішуватися в порядку, визначеному Законом України «Про виконавче провадження».

Щодо доводів касаційної скарги про порушення її права на мирне володіння майном та тверджень, що вартість частини майна товариства є її активом, на який громадянин може розраховувати як на свою власність, то необхідно зазначити, що позивачка була виключена зі складу учасників ТОВ 24.10.2008, а звернулася до суду за захистом своїх прав тільки у серпні 2017 року, тобто тривалий час не вживала дій щодо захисту своїх майнових прав у правовідносинах з ТОВ. Проте право позивачки на отримання вартості частини майна товариства, пропорційної її внеску до статутного фонду, було захищено в судовому порядку та стягнуто 183 761,50 грн на її користь.

Постанова КГС ВС від 15.01.2020 у справі
№ 913/285/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/86962257>

Колегія суддів КГС ВС у постанові від 18.06.2020 у справі № 922/1393/19 наголосила на тому, що орган державної реєстрації не є учасником спірних корпоративних правовідносин, що виникли між товариством та його учасниками з приводу визнання недійсним рішення загальних зборів учасників товариства та виключення окремих осіб зі складу його учасників. Обов'язок органу державної реєстрації здійснити на підставі судового рішення державну реєстрацію змін до відомостей про юридичну особу, що містяться в ЄДР, впливає з вимог закону, зокрема із Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань».

Постанова КГС ВС від 18.06.2020 у справі
№ 922/1393/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89957289>

2.2. Повідомлення про скликання загальних зборів

Обраний особою, що скликає загальні збори учасників товариства, спосіб повідомлення про їх проведення повинен забезпечити реальне персональне повідомлення учасника і не бути лише формальним направленням такого повідомлення.

У разі заперечення учасником факту повідомлення його з боку товариства про проведення загальних зборів обов'язок доказування обставин повідомлення позивача про проведення загальних зборів покладається на відповідача як особу, рішення органу управління якої оспорується.

Постанова КГС ВС від 06.02.2020 у справі
№ 906/307/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87478002>

Постанова КГС ВС від 03.03.2020 у справі
№ 922/756/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87996123>

Постанова КГС ВС від 21.04.2020 у справі
№ 927/411/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88885782>

Постанова КГС ВС від 05.05.2020 у справі
№ 916/1996/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89109009>

Постанова КГС ВС від 08.07.2020 у справі
№ 905/1134/19
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/90540446>

Постанова КГС ВС від 05.11.2020 у справі
№ 910/12792/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92673943>

Законом України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» встановлено два можливі способи повідомлення співвласника про проведення установчих зборів, або шляхом вручення безпосередньо співвласнику під розписку або шляхом надіслання поштового відправлення рекомендованим листом.

Зазначеним Законом чітко не встановлено, що повідомлення про проведення установчих зборів необхідно надсилати на адресу реєстрації співвласників та/або за адресою розташування нежитлового приміщення.

Постанова КГС ВС від 02.12.2020 у справі
№916/86/20
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93296241>

Своєчасне і належне повідомлення учасника товариства про скликання загальних зборів є важливим для формування волі при прийнятті рішень загальними зборами, аби кожен з учасників міг належним чином підготуватися і сформулювати своє бачення щодо питань, які розглядаються на зборах, та повноцінно взяти участь у їх обговоренні.

Для визнання недійсним рішення загальних зборів товариства необхідно встановити факт порушення цим рішенням прав та законних інтересів учасника товариства і з'ясувати дотримання порядку скликання загальних зборів, зокрема щодо

належного повідомлення позивача про такі збори, а також щодо відповідності питань порядку денного зборів питанням порядку денного, які перелічені в отриманому учасником запрошенні на загальні збори учасників товариства.

Постанова КГС ВС від 22.01.2020 у справі
№ 915/99/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87086286>

Постанова КГС ВС від 14.05.2020 у справі
№ 910/3722/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89269310>

Постанова КГС ВС від 18.06.2020 у справі
№ 911/938/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89957313>

Постанова КГС ВС від 16.12.2020 у справі
№ 910/14910/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93624159>

Так, у постанові від 14.05.2020 у справі № 910/3722/18 колегія суддів КГС ВС акцентувала увагу на тому, що недотримання порядку скликання загальних зборів учасників товариства в частині повідомлення позивача про проведення зборів, прийняття ними рішень за відсутності позивача, не повідомленого про їх проведення, є порушенням вимог закону та статуту товариства, а також прав позивача як учасника на участь в управлінні справами товариства.

Установивши факт неповідомлення позивача про час, місце і порядок денний зборів, суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку про наявність правових підстав для визнання недійсними прийнятих на зборах рішень, адже порушено право позивача на управління товариством шляхом участі у загальних зборах його учасників.

Постанова КГС ВС від 14.05.2020 у справі
№ 910/3722/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89269310>

У постанові від 16.12.2020 у справі № 910/14910/18 КГС ВС дійшов висновку, що порушення вимог Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та статуту ТОВ, порушення прав позивача на участь у загальних зборах та управління справами товариства, внаслідок неповідомлення позивача про проведення загальних зборів учасників товариства є підставами для визнання недійсним рішення загальних зборів учасників ТОВ.

Постанова КГС ВС від 16.12.2020 у справі
№ 910/14910/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93624159>

У постанові від 04.08.2020 у справі № 902/495/19 КГС ВС підкреслив, що повідомлення про проведення загальних зборів учасників товариства повинно містити дані про місце проведення загальних зборів і забезпечувати усім учасникам реальну можливість знайти відповідне місце проведення загальних зборів, куди мають прибути учасники з метою реалізації ними свого права на участь у таких зборах.

Постанова КГС ВС від 04.08.2020 у справі
№ 902/495/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90802074>

У справі № 910/15811/17 акціонер звернувся з позовом до ПАТ про визнання недійсним рішення загальних зборів. Позов мотивовано, зокрема, тим, що реєстрація акціонерів та їх представників для участі у загальних зборах відповідача, а також загальні збори відбулися за іншою адресою, ніж та, що була зазначена у повідомленні про їх проведення.

Колегія суддів КГС ВС наголосила на тому, що повідомлення про проведення загальних зборів ПАТ повинно містити дані про місце проведення загальних зборів і забезпечувати усім акціонерам товариства реальну можливість знайти відповідне місце проведення загальних зборів, куди мають прибути акціонери з метою реалізації ними свого права на участь у таких зборах.

На особу, яка скликає загальні збори, покладено обов'язок повідомити акціонерам про достовірне місце їх проведення, чого за встановленими обставинами ні відповідачем, ні третьою особою, яка скликала такі збори, зроблено не було.

Постанова КГС ВС від 06.02.2020 у справі
№ 910/15811/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87602233>

Щодо належних доказів надсилання повідомлення про скликання загальних зборів КГС ВС у постанові від 11.02.2020 у справі № 914/484/18 зазначив таке. Зі змісту статуту товариства вбачається, що повідомлення про скликання загальних зборів надсилається поштовим відправленням кожному акціонеру. Водночас за змістом Закону України «Про поштовий зв'язок» та Правил надання послуг поштового зв'язку, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 05.03.2009 № 270, підтвердженням надання послуг поштового зв'язку може бути квитанція або касовий чек, в якому зазначено найменування оператора та об'єкта поштового зв'язку, які надають послуги, дату, вид послуги, її вартість. Зважаючи на викладене, суди попередніх інстанцій правомірно не врахували довідку ТОВ як належний доказ

здійснення відповідачем повідомлення позивача про проведення оспорюваних загальних зборів.

Крім того, відсутність доказів надіслання позивачу повідомлення про проведення позачергових загальних зборів порушує не лише корпоративне право позивача як акціонера на безпосередню участь у таких загальних зборах, а й на ознайомлення документами, необхідними для прийняття рішень з питань порядку денного, а отже, і підготовки до цих зборів.

Постанова КГС ВС від 11.02.2020 у справі
№ 914/484/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87711818>

У постанові від 27.10.2020 у справі № 905/1531/19 КГС ВС звернув увагу на належність доказів надсилання повідомлення про скликання загальних зборів. Так, колегія суддів наголосила на тому, що квитанція ПАТ «Укрпошта» є лише доказом надання поштових послуг і не містить відомостей ні про відправника, ні про одержувача, ні про вміст відправлення. Надані відповідачем накладна, опис вкладення у цінний лист та квитанція не можуть бути належним доказом, який би підтверджував факт належного повідомлення відповідачем позивача про проведення спірних загальних зборів та їх порядок денний.

З урахуванням встановлених обставин апеляційний суд дійшов правомірного висновку про порушення корпоративних прав позивача на участь у загальних зборах наявність підстав для визнання недійсним оспорюваного рішення загальних зборів та задоволення похідної позовної вимоги про скасування відповідного реєстраційного запису, здійсненого на підставі такого рішення.

Постанова КГС ВС від 27.10.2020 у справі
№ 905/1531/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92500221>

У справі № 910/16643/18 також не було надано суду належних і допустимих доказів на підтвердження обставин повідомлення позивача про скликання та проведення зборів. З посиланням на наведені обставини суди дійшли висновку про порушення прав позивача як члена гаражного кооперативу на участь в управлінні кооперативом, оскільки його не було повідомлено про скликання і проведення спірних загальних зборів, що зумовило неможливість його участі у зборах.

Постанова КГС ВС від 21.10.2020 у справі
№ 910/16643/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92347528>

У справі № 915/99/19 судами також встановлено, що в матеріалах справи відсутні належні, допустимі і достатні докази, якими підтверджується повідомлення позивача

про проведення загальних зборів ТОВ, про їх порядок денний, що є порушенням порядку скликання цих зборів, а також права позивача як учасника товариства часткою у статутному капіталі товариства брати участь в управлінні товариством.

Постанова КГС ВС від 22.01.2020 у справі
№ 915/99/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87086286>

КГС ВС у постанові від 03.11.2020 у справі № 916/3133/17 погодився з висновком попередніх інстанцій щодо наявності безумовних підстав для визнання рішення загальних зборів недійсним, оскільки судами, зокрема, встановлено факт неналежного повідомлення відповідачем позивача про спірні загальні збори.

На підтвердження повідомлення позивача про проведення спірних загальних зборів у спосіб, визначений статутом, а саме у письмовій формі, скаржник посилається на те, що відповідне повідомлення про дату, час і місце проведення загальних зборів було надіслано відповідачем на адресу позивача поштою рекомендованим листом з повідомленням про вручення.

Водночас, надавши оцінку наявній в матеріалах справи копії рекомендованого повідомлення про вручення поштового відправлення, яке містить проставлену відповідачем відмітку "про проведення загальних зборів ТОВ 07.12.2017 та про їх порядок денний", судами встановлено, що 01.11.2017 ТОВ засобами поштового зв'язку направило ПП лист, який був прийнятий об'єктом поштового зв'язку 03.11.2017, про що свідчить поштовий штампель. Однак оскільки цей лист не є листом з оголошеною цінністю, що має наслідком відсутність відповідного опису вкладення до нього, суди дійшли висновку про відсутність об'єктивної можливості перевірити вміст цього поштового відправлення.

Крім того, судами встановлено, що зазначене рекомендоване повідомлення про вручення поштового відправлення містить відмітку та підпис працівника поштового зв'язку про його вручення, однак будь-яких відомостей про особу, яка отримала поштове відправлення, підпису такої особи та дати отримання цього відправлення у рекомендованому повідомленні немає.

Отже, надавши оцінку наявним у матеріалах справи доказам, суди встановили, що зазначене рекомендоване повідомлення про вручення поштового відправлення, а також роздруковка з офіційного веб сайту ПАТ "Укрпошта" про його відстеження, які не містять жодної інформації про особу – отримувача рекомендованого листа, не є належними доказами повідомлення позивача про дату, час та місце проведення 07.12.2017 загальних зборів учасників ТОВ у спосіб, визначений у пункті 6.6 статуту ТОВ, а також про порядок денний цих зборів.

Безумовною підставою для визнання недійсними рішень загальних зборів у зв'язку з порушенням прямих вказівок закону є прийняття загальними зборами

рішень з питань, не включених до порядку денного, на розгляд яких не було отримано згоди усіх присутніх на загальних зборах.

Постанова КГС ВС від 03.11.2020 у справі
№ 916/3133/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92673910>

Так, у постанові від 18.06.2020 у справі № 911/938/19 КГС ВС дійшов висновку, що зі змісту формулювання питання порядку денного загальних зборів безпосередньо не впливає, які рішення будуть прийняті за результатами розгляду зазначеного питання порядку денного, що, в свою чергу, свідчить, що питання, за якими загальними зборами фактично були прийняті рішення, не були відображені у порядку денному.

Отже, оскільки суди попередніх інстанцій встановили, що рішення загальних зборів, які були прийняті за результатами розгляду пункту 2 порядку денного, не відповідали його формулюванню, колегія суддів погоджується з висновком судів попередніх інстанцій про наявність правових підстав для задоволення позовних вимог в цій частині, а саме визнання недійсними рішень загальних зборів учасників ТОВ у зв'язку з порушенням частини п'ятої статті 61 Закону України "Про господарські товариства", що є самостійною та безумовною підставою для визнання недійсними відповідних рішень загальних зборів.

Факт присутності представника позивача на вказаних загальних зборах та його голосування "проти" з такого питання не може бути підставою для відмови в задоволенні позовної вимоги в цій частині з огляду на те, що він не мав змоги підготуватися до розгляду саме зазначеного питання, дати вказівки своєму представнику, як голосувати з такого питання, та вирішити чи може він взагалі довірити участь у таких зборах своєму представнику, зважаючи на конкретні питання, які виносяться на розгляд зборів, чи визнати доцільним узяти участь у зборах особисто.

Постанова КГС ВС від 18.06.2020 у справі
№ 911/938/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89957313>

У справі № 918/636/19 суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про порушення рішенням загальних зборів членів виробничого кооперативу визначених частиною першою статті 12 Закону України "Про кооперацію" прав позивача як члена кооперативу на участь в його управлінні з підстав зміни завчасно доведеного до відома учасників переліку питань порядку денного та нечіткого їх формулювання, що призвело до позбавлення позивача можливості належним чином підготуватися до розгляду таких питань на загальних зборах кооперативу.

Рішення, прийняті загальними зборами за результатами розгляду питань порядку

денного, не відповідають останньому та порушують права позивача на попереднє ознайомлення з переліком питань, що виносилися на голосування, і підготовку до голосування на загальних зборах через необізнаність щодо суті таких питань, а також того, що результати голосування становлять значний інтерес для позивача і є важливими для нього, оскільки стосуються висловлення йому недовіри та звільнення з посади голови, а отже невисвітлення їх у порядку денному не може вважатися законним.

Постанова КГС ВС від 06.08.2020 у справі
№ 918/636/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90802122>

2.3. Кворум загальних зборів

У постанові КГС ВС від 15.01.2020 у справі № 910/3648/19 наголошується на тому, що суд апеляційної інстанції правильно тлумачить пункт 3 глави VIII "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", зазначаючи, що протягом року з дня набрання чинності названого Закону товариства можуть здійснювати свою діяльність на підставі положень статуту, який діє на момент набрання чинності цим Законом, за умови, що положення такого статуту відповідають законодавству, чинному на час набрання чинності Законом.

Як встановили суди обох інстанцій, відповідно до пункту 8.7 статуту ТОВ загальні збори учасників вважаються повноважними, якщо на них присутні учасники (представники учасників), що в сукупності володіють більш як 60 % голосів.

Правильним є висновок апеляційного господарського суду щодо того, що необхідність приведення статутів товариств у відповідність з Законом України "Про господарські товариства" в редакції Закону України "Про внесення змін до статті 60 Закону України "Про господарські товариства" щодо зменшення кворуму загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю" була обов'язковою тільки для тих товариств, що мали державну частку у статутному капіталі. Для всіх інших товариств обов'язкового узгодження положень їх статутів з названим Законом не було передбачено. Отже, суд апеляційної інстанції обґрунтовано відхилив доводи щодо невідповідності пункту 8.7 статуту ТОВ у частині кворуму в розмірі 60 % вимогам статті 60 Закону України "Про господарські товариства".

Постанова КГС ВС від 15.01.2020 у справі
№ 910/3648/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/86962228>

За обставинами справи № 915/99/19 станом на 17.08.2018 (на момент прийняття

оспорюваних рішень) статут ТОВ не був приведений у відповідність до норм Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», діяв статут в редакції від 10.06.2016. Порядок скликання та проведення ТОВ 17.08.2018 загальних зборів учасників визначався, зокрема, статутом ТОВ у редакції від 10.06.2016, за умови, що положення такого статуту відповідають законодавству станом на день набрання чинності Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

Відповідно до пункту 8.8 статуту ТОВ у редакції, чинній на час проведення оспорюваних загальних зборів, загальні збори учасників вважаються повноважними, якщо на них присутні учасники (представники) учасників, що володіють більш як 50 % голосів. Ураховуючи, що позивач володіє часткою статутного капіталу ТОВ у розмірі 50 %, загальні збори відбулися за відсутності кворуму, і тому за змістом пункту 8.8 статуту ТОВ такі збори були неповноважними, а рішення, прийняті на таких зборах, порушують корпоративні права позивача. Відсутність кворуму є безумовною підставою для визнання таких рішень недійсними.

Постанова КГС ВС від 22.01.2020 у справі
№ 915/99/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87086286>

Відповідно до статті 167 ГК України правомочність учасника (акціонера, члена) на участь в управлінні господарською організацією, зокрема, шляхом участі в загальних зборах є однією зі складових корпоративних прав. Тож зазначені права можуть бути визнані порушеними внаслідок недотримання порядку скликання і проведення загальних зборів, якщо учасник не зміг взяти участь у загальних зборах та/або належним чином підготуватися до розгляду питань порядку денного, зареєструватися для участі у загальних зборах тощо, тобто не зміг належним чином реалізувати своє право на участь в управлінні.

ВС погоджується з висновком обох судових інстанцій про те, що під час проведення загальних зборів членів кооперативу був відсутній кворум товариства, що є порушенням статті 15 Закону України "Про кооперацію", пунктів 6.10, 6.11 статуту кооперативу та безумовною підставою для визнання недійсними рішень загальних зборів.

При цьому суди правильно зазначили про відсутність підстав для задоволення позову в частині скасування рішень загальних зборів, оскільки такі вимоги за своєю правовою суттю є альтернативними та чинним законодавством не передбачено одночасне визнання недійсним та скасування рішення загальних зборів.

Постанова КГС ВС від 12.02.2020 у справі
№ 910/7685/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87601386>

У постанові від 28.01.2020 у справі № 916/495/19 КГС ВС підкреслив, що однією з безумовних підстав для визнання недійсними рішень загальних зборів є прийняття загальними зборами рішення за відсутності кворуму для проведення загальних зборів чи прийняття рішення.

ТОВ не надало суду належних та допустимих доказів, які свідчать про наявність самого повідомлення про скликання загальних зборів, у якому викладена обов'язкова інформація про дату, час, місце проведення, порядок денний зборів, а також не надало належних доказів надсилання/вручення такого повідомлення позивачці.

Судами першої та апеляційної інстанцій встановлено, що на загальних зборах учасників товариства був присутній тільки один учасник ТОВ, який володіє 50 % статутного капіталу.

Суд першої інстанції, встановивши, що позивачку не було повідомлено про дату, час, місце проведення загальних зборів учасників товариства та не було ознайомлено з порядком денним зборів, чим позбавлено її права на участь в управлінні товариством через діяльність у вищому органі товариства – загальних зборах, та такі збори були неповноважними, враховуючи відсутність кворуму для проведення загальних зборів, згідно з положеннями пункту 9.8 статуту, дійшов правомірного висновку, з яким погодився суд апеляційної інстанції, про наявність підстав для задоволення позову в частині визнання недійсним рішення загальних зборів учасників ТОВ.

Постанова КГС ВС від 28.01.2020 у справі
№ 916/495/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87273044>

У постанові від 14.05.2020 у справі № 926/1146/19 колегія суддів КГС ВС зауважила проте, що позивач у позовній заяві не вказав слова "кворум", зазначив при цьому про неможливість встановити точну кількість учасників зборів та правомочність зборів загалом з протоколу від 10.07.2016. Суди попередніх інстанцій правильно виходили з того, що відповідно до вимог частини чотирнадцятої статті 10 Закону України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку" наведена обставина є підставою для задоволення позовних вимог та визнання недійсним спірного рішення зборів співвласників багатоквартирного будинку.

Постанова КГС ВС від 14.05.2020 у справі
№ 926/1146/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89268962>

У межах питання, що висвітлюється, звертаємо увагу також на правову позицію КГС ВС щодо визначення достатньої кількості голосів при проведенні установчих зборів ОСББ. Так, у постанові від 02.12.2020 у справі № 910/8144/19 КГС ВС підкреслив, що для цілей визначення достатньої кількості голосів при проведенні установчих зборів

ОСББ переліку необхідних документів законом не визначено. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України наказом від 17.07.2018 № 176 затвердило лише Перелік технічної документації на багатоквартирний будинок.

Тобто, загальна площа квартир чи нежитлових приміщень вказується, насамперед, у технічному паспорті на багатоквартирний будинок.

Суди попередніх інстанцій відхилили доводи позивача щодо відсутності необхідної кількості голосів для прийняття рішення установчих зборів ОСББ, при цьому здійснили перерахунок розміру загальної площі квартир на підставі технічних паспортів на багатоквартирний будинок, виданих на кожен окрему секцію.

З огляду на те, що законом не встановлено переліку документів, на підставі яких має здійснюватися розрахунок загальної площі квартир та нежитлових приміщень співвласників, які беруть участь в установчих зборах, ВС погоджується з висновком судів попередніх інстанцій, що в установчих зборах взяла участь більша кількість співвласників квартир та нежитлових приміщень, які зареєстровані у будинку, оскільки таких висновків суди дійшли внаслідок оцінки доказів у справі у їх сукупності.

Постанова КГС ВС від 02.12.2020 у справі
№910/8144/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93263226>

2.4. Обрахунок голосів учасників, які мають заборгованість перед ТОВ

Учасниця ТОВ звернулася з позовом, зокрема, про визнання недійсним рішення загальних зборів учасників ТОВ про її виключення зі складу учасників товариства.

Господарський суд у задоволенні позову відмовив повністю. Апеляційний господарський суд рішення господарського суду скасував, прийняв нове рішення, яким позов задовольнив. КГС ВС, направляючи справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції, звернув увагу на таке.

Відповідач, звертаючись з касаційною скаргою на постанову суду апеляційної інстанції, зазначив, що суд апеляційної інстанції встановив обставини внесення позивачкою її вкладу до статутного капіталу відповідача на підставі недопустимих доказів, оскільки ані рішення загальних зборів засновників товариства, ані затверджений цим рішенням статут не містять відомостей про внесення засновниками до статутного капіталу товариства майнових вкладів. Акти приймання-передачі, які визнаються судом апеляційної інстанції належним доказом здійснення позивачем внеску до статутного фонду ТОВ, не свідчать, що громадяни діяли як засновники товариства.

Зазначені акти підписані громадянами, а не учасниками ТОВ та не містять інформації щодо передачі зазначеного в них рухомого та нерухомого майна до статутного капіталу ТОВ, а також прийняття їх товариством, що не було враховано судом апеляційної інстанції.

У той же час інші докази на підтвердження виконання позивачкою свого обов'язку з внесення вкладу до статутного капіталу ТОВ, зокрема первинні бухгалтерські документи товариства, статутні документи, аудиторський висновок тощо, судом не витребувалися та не досліджувалися.

Згідно із частиною третьою статті 15 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» голоси, що припадають на частку учасника, який має заборгованість перед товариством, не враховуються при визначенні результатів голосування для прийняття рішення відповідно до частини другої цієї статті (зокрема, про виключення учасника з ТОВ).

У зв'язку з цим підлягає з'ясуванню питання про внесення частки до статутного капіталу ТОВ іншими учасниками, що брали участь у прийнятті оскаржуваного рішення, і відповідно, наявності підстав для врахування їх голосів при визначенні результатів голосування.

Постанова КГС ВС від 23.07.2020 у справі

№ 916/2296/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90540516>

2.5. Окремі аспекти визнання недійсними рішень органів управління АТ

У справі № 916/888/19 загальними зборами акціонерів прийнято рішення, яким порушуються положення статті 53 Закону України "Про акціонерні товариства", оскільки до наглядової ради ПАТ не включено щонайменше двох незалежних директорів, зважаючи на те, що частка держави у статутному капіталі товариства становить 50 % плюс одна акція. Аналогічну правову позицію викладено ВС у постанові від 25.09.2019 у справі № 910/10932/18. Суди встановлено, що порушено корпоративні права позивача, оскільки обрання до наглядової ради двох незалежних директорів забезпечує захист прав акціонерів від можливого зловживання з боку акціонерів, які володіють більше ніж 50 % акцій, зокрема забезпечує реалізацію позивачем своїх прав акціонера товариства на участь у його управлінні.

Постанова КГС ВС від 06.02.2020 у справі

№ 916/888/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87478642>

Щодо вимоги акціонера про визнання недійсними рішень позачергових загальних зборів акціонерів у справі № 914/484/18 суд касаційної інстанції зазначив таке. Задовольняючи позовні вимоги у зазначеній частині, суди попередніх інстанцій

виходили з того, що оскільки судом встановлено нелегітимність наглядової ради, яка сформована рішенням позачергових загальних зборів від 30.12.2017, то скликання цим виконавчим органом позачергових загальних зборів від 12.07.2018 є незаконним та порушує корпоративні права позивача, якого належним чином не повідомлено про їх скликання, про порядок денний, у зв'язку з чим він не зміг взяти участь у проведенні зборів та скористатися іншими корпоративними правами, зокрема підготуватися до розгляду питань порядку денного, що є порушенням його прав.

Постанова КГС ВС від 11.02.2020 у справі
№ 914/484/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87711818>

У постанові від 20.10.2020 у справі № 910/7837/17 КГС ВС наголосив на тому, згідно із частиною першою статті 39 Закону України "Про акціонерні товариства" посадові особи органів товариства та їх афілійовані особи не можуть бути представниками інших акціонерів товариства на загальних зборах.

Установивши, що на час проведення спірних позачергових загальних зборів акціонерів ПАТ Особа_1 перебувала на посаді голови правління ПАТ та на спірних зборах одночасно здійснювала представництво інших акціонерів ПАТ, суди першої та апеляційної інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про те, що в розумінні частини першої статті 39 зазначеного Закону вона не могла бути представником акціонерів ПАТ на спірних загальних зборах.

Постанова КГС ВС від 20.10.2020 у справі
№ 910/7837/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92347500>

2.6. Прохідні вимоги у спорах про визнання недійсним рішення загальних зборів

У постанові від 21.07.2020 у справі № 904/562/19 КГС ВС зазначив, що у зв'язку із задоволенням позову в частині основної вимоги про визнання недійсним рішення зазначених зборів учасників ТОВ, яким позивача незаконно виключено зі складу учасників товариства, підлягають задоволенню і похідні позовні вимоги, оскільки всі наступні рішення та дії відповідача, які, зокрема, пов'язані зі збільшенням статутного капіталу товариства, перетворенням ТОВ на ТДВ, є такими, який вчинені без участі та згоди позивача, що володіє 50 % статутного капіталу товариства.

Постанова КГС ВС від 21.07.2020 у справі
№ 904/562/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90594518>

3. Спори, що виникають під час збільшення статутного капіталу ТОВ

Аналіз судових рішень у спорах, пов'язаних зі збільшенням статутного капіталу ТОВ, виявив, що учасники корпоративних правовідносин ототожнюють такі поняття, як "кредит" і "позика", "вклад до статутного капіталу" і "додатковий вклад".

Так, у постанові від 10.06.2020 у справі № 911/1671/19 КГС ВС підкреслив, що цивільне законодавство України розділяє поняття кредиту та позики. Статтею 13 Закону України «Про господарські товариства» заборонено лише збільшення статутного капіталу господарського товариства за рахунок коштів, одержаних в кредит.

Постанова КГС ВС від 10.06.2020 у справі
№ 911/1671/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89810209>

У постановах від 16.06.2020 у справі № 911/1089/19, від 18.06.2020 у справі № 911/938/19 КГС ВС наголосив, що закон розрізняє поняття внесення вкладу до статутного капіталу товариства під час його створення та додаткових вкладів, тобто таких, що здійснюються при збільшенні вже складеного статутного капіталу.

Постанова КГС ВС від 16.06.2020 у справі
№ 911/1089/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89539263>

Постанова КГС ВС від 18.06.2020 у справі
№ 911/938/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89957313>

Відповідно до вимог закону не допускається звільнення учасника товариства від обов'язку внести первинний вклад до статутного капіталу товариства, заявлений на момент державної реєстрації товариства, тоді як збільшення статутного капіталу вже існуючого товариства шляхом внесення додаткових вкладів учасниками є їх правом, яке реалізується шляхом прийняття відповідного рішення загальними зборами товариства, які самостійно визначають розмір, форму і порядок внесення учасниками додаткових вкладів.

Аналогічна правова позиція викладена в постановах ВС від 03.04.2018 у справі № 911/2340/17 та від 31.10.2018 у справі № 905/2639/17.

Правове регулювання, встановлене частиною другою статті 52 Закону України "Про господарські товариства" та частиною третьою статті 144 ЦК України, стосується наслідків невнесення учасниками своєї частки до закінчення першого року з дня державної реєстрації товариства, а не додаткових вкладів.

3.1. Право загальних зборів учасників ТОВ приймати рішення про встановлення нових строків внесення додаткових вкладів до статутного капіталу

У справі № 912/3551/19 учасник ТОВ – 1 звернувся з позовом до ТОВ – 1, ТОВ – 2 та Особи_1 про визнання недійсним рішення загальних зборів учасників ТОВ – 1 від 28.12.2016; визнання недійсними правочинів з внесення 28.12.2016 ТОВ – 2 та Особою_1 додаткових вкладів до статутного капіталу ТОВ – 1.

Судами встановлено, що 29.05.2013 загальними зборами учасників ТОВ – 1 прийнято рішення про збільшення статутного капіталу ТОВ та визначено строк до 01.07.2013 для внесення додаткових вкладів. Унаслідок невнесення жодним з учасників додаткових вкладів у зв'язку зі спливом визначеного строку були скликані загальні збори на 28.12.2016 з метою повторного встановлення строків внесення додаткових вкладів.

Позивач вважає, що внаслідок порушення вимог статуту під час скликання та проведення загальних зборів 28.12.2016 порушені його права та законні інтереси, оскільки він був позбавлений можливості розглянути та проголосувати за питання, участь у вирішенні яких йому гарантована як статутом ТОВ, а саме: 1) питання про внесення вкладів за інших учасників ТОВ за наслідками невнесення додаткових вкладів згідно з рішенням загальних зборів від 29.05.2013; 2) питання про зменшення статутного капіталу.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, в задоволенні позову відмовлено. Залишаючи без змін рішення судів попередніх інстанцій, КГС ВС акцентувала увагу на такому.

Статутом відповідача-1 та нормами чинного законодавства України не заборонено загальним зборам учасників товариства приймати рішення про встановлення нових (інших) строків, розміру, форми і порядку внесення учасниками додаткових вкладів до статутного капіталу товариства порівняно з тими, які були визначені раніше.

Право на внесення додаткового вкладу за іншого учасника товариства в процедурі збільшення статутного капіталу виникає лише після повного внесення таким учасником власного додаткового вкладу, визначеного рішенням загальних зборів товариства для цього учасника, протягом передбаченого строку.

Як встановлено судами попередніх інстанцій та не заперечується позивачем, у строк, визначений рішенням загальних зборів учасників ТОВ, додаткові вклади для збільшення статутного капіталу ТОВ не були внесені жодним з учасників, зокрема і позивачем.

Оскільки рішення від 29.05.2013 не було реалізоване, а право на внесення додаткового вкладу замість учасника (учасників), що не внесли чи не повністю вніс такий вклад у визначений загальними зборами строк, на момент прийняття оскаржуваного рішення у позивача не виникло, та КГС ВС вважає, що його корпоративні права цим рішенням не були порушені.

Постанова КГС ВС від 22.10.2020 у справі
№ 912/3551/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92471480>

3.2. Захист порушених прав учасників під час збільшення статутного капіталу ТОВ

За загальним правилом, додаткові внески учасників не впливають на розмір їх частки у статутному капіталі, проте це питання може бути по-іншому врегульоване в установчих документах (частина друга статті 51 Закону України "Про господарські товариства", який був чинним на час проведення загальних зборів).

Статутом товариства не було передбачено, що внесення учасниками додаткових внесків має наслідком перерозподіл розміру часток у статутному капіталі.

КГС ВС у справі № 911/938/19 дійшов висновку, що відбулося неправомірне зменшення частки учасника товариства без врахування положення частини другої статті 51 Закону України "Про господарські товариства", що свідчить про невідповідність таких рішень загальних зборів нормам законодавства, принципу верховенства права та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а отже, про порушення прав та законних інтересів учасника товариства, зокрема права на вільне володіння своїм майном (часткою).

Постанова КГС ВС від 18.06.2020 у справі
№ 911/938/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89957313>

У справі № 905/1134/19 встановлено, що рішенням загальних зборів учасників було затверджено збільшення статутного капіталу товариства за рахунок лише одного учасника товариства та новий розмір часток учасників товариства, внаслідок чого частка позивачки у статутному капіталі товариства зменшилася у відсотковому відношенні з 25 % до 24,04 %. При цьому позивачка не була належним чином повідомлена про час, місце проведення зборів, не брала участі на такому засіданні та була позбавлена можливості зробити додатковий вклад у межах суми збільшення статутного капіталу пропорційно до її частки у статутному капіталі. Також суди дійшли законного та обґрунтованого висновку, що таке рішення слід визнати недійсним, оскільки воно порушує корпоративні права позивачки і вимоги статті 18 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" щодо порядку збільшення статутного капіталу за рахунок додаткових вкладів.

Постанова КГС ВС від 08.07.2020 у справі
№ 905/1134/19
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/90540446>

У справі № 916/3007/19 судами встановлено, що відбулося збільшення статутного капіталу за рахунок додаткових вкладів лише двох учасників, без врахування на засадах пропорційності часток інших двох учасників, зокрема позивача, з

відповідним перерозподілом в подальшому часток всіх учасників товариства, що призвело до зменшення частки позивачки з 1,85 % до 0,26 %. Це свідчить про невідповідність рішення загальних зборів нормам законодавства (чинного на момент існування спірних правовідносин), принципу верховенства права і Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також, про порушення прав та законних інтересів учасника товариства.

Крім того, колегія суддів КГС ВС зауважила, що спірним рішенням загальних зборів було втретє збільшено розмір статутного капіталу та, відповідно, здійснено перерозподіл часток. Проте попередні два рішення загальних зборів товариства в цій частині були прийняті з врахуванням часток усіх учасників товариства на засадах пропорційності, чого не було дотримано при прийнятті оспорюваного цією справою рішення загальних зборів.

Постанова КГС ВС від 01.10.2020 у справі
№ 916/3007/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92004867>

4. Спори, пов'язані із захистом права учасника (акціонера) товариства на отримання частини прибутку товариства (дивідендів)

У межах вироблених ЄСПЛ підходів до тлумачення поняття "майно", а саме в контексті статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, це поняття охоплює як "наявне майно", так і активи, включаючи право вимоги, з посиланням на які заявник може стверджувати, що він має принаймні законні очікування щодо ефективного здійснення свого "права власності".

Статтю 1 Першого протоколу Конвенції можна застосовувати для захисту "правомірних (законних) очікувань" щодо певного стану речей у майбутньому, оскільки їх можна вважати складовою частиною власності.

Отже, сплата акціонеру дивідендів, щодо виплати яких було прийнято рішення загальними зборами товариства, надає акціонеру, на користь якого таке рішення прийняте, "законне очікування", що йому будуть такі дивіденди виплачені. Невиплата товариством таких дивідендів акціонеру прирівнюється до порушення права на мирне володіння майном (рішення ЄСПЛ у справах "Брумареску проти Румунії" (пункт 74), "Пономарьов проти України" (пункт 43), "Агрокомплекс проти України" (пункт 166)).

Постанова КГС ВС від 11.08.2020 у справі
№ 910/13193/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90936140>

5. Спори, пов'язані з проведенням аудиторської перевірки діяльності юридичної особи

У постанові від 30.07.2020 у справі № 924/1237/19 колегія суддів КГС ВС наголосила на тому, що особа стає носієм корпоративних прав з моменту набуття права власності на акції АТ або вступу до інших юридичних осіб.

Право вимагати проведення аудиторської перевірки діяльності АТ, яке є корпоративним правом, пов'язаним з діяльністю та управлінням справами товариства, виникає в акціонера з моменту набуття ним права власності на акції АТ, оскільки саме з цього моменту особа стає носієм корпоративних прав. Відмова товариства в задоволенні вимоги про проведення аудиту за період, коли позивач не був акціонером, не може порушувати його корпоративних прав як акціонера.

Постанова КГС ВС від 30.07.2020 у справі
№ 924/1237/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90670346>

У постанові від 29.04.2020 у справі № 922/1859/19 КГС ВС дійшов висновку про те, що право акціонера вимагати проведення аудиту не залежить від бажання самого товариства чи його посадових осіб або доцільності проведення такої перевірки, натомість обов'язок товариства забезпечити аудитору можливість провести перевірку виникає відповідно до прямої вказівки закону.

Колегія суддів, залишаючи рішення судів попередніх інстанцій, якими частково задоволено позов, зазначила таке.

Стаття 75 Закону України «Про акціонерні товариства» є імперативною для товариства у випадку наявності відповідної вимоги акціонера, який є власником більше ніж 10 % акцій товариства. При цьому право акціонера вимагати проведення аудиту не залежить від бажання самого товариства чи його посадових осіб або доцільності проведення такої перевірки, натомість обов'язок товариства забезпечити аудитору можливість провести перевірку виникає відповідно до прямої вказівки закону (до таких висновків дійшов ВС у пункті 5.2.2 постанови від 14.02.2018 у справі № 910/783/17).

Шляхом пред'явлення до товариства вимоги про проведення аудиторської перевірки учасник (акціонер) товариства реалізує своє корпоративне право, пов'язане з діяльністю та управлінням справами товариства (аналогічний правовий висновок викладено в пункті 38 постанови ВП ВС від 16.05.2018 у справі № 904/2194/17).

Оскільки позивачка як акціонер ПрАТ (її частка становить 30,4531 % статутного капіталу товариства), реалізувала своє корпоративне право шляхом звернення до відповідача з вимогою про забезпечення проведення аудиту фінансової звітності ПрАТ, а відповідач не забезпечив проведення такого аудиту, то господарські суди обґрунтовано зобов'язали ПрАТ забезпечити аудитору можливість проведення аудиту фінансової звітності товариства на замовлення акціонера.

Судом першої інстанції, з яким погодився і суд апеляційної інстанції, було відмовлено в позові у частині зобов'язання відповідача надати відповідну податкову звітність та електронну копію бухгалтерської бази, оскільки обов'язок надати аудитору визначений позивачкою перелік документів не встановлений нормами чинного законодавства.

Переглядаючи рішення судів попередніх інстанцій у справі № 924/1237/19, колегія суддів КГС ВС звернула увагу на таке. У постанові ВС від 29.05.2018 у справі № 921/505/17-г/18 наголошено на тому, що не слід ототожнювати поняття одержання інформації про діяльність товариства з поняттям призначення аудиторської перевірки діяльності товариства як права позивача на управління товариством.

Оскільки право на інформацію та право вимагати проведення аудиторської перевірки діяльності акціонерного товариства, є різними корпоративними правами, які регулюються різними матеріальними нормами – статтями 78 та 75 Закону України "Про акціонерні товариства" відповідно, а спірні правовідносини у цій справі виникли саме щодо реалізації права вимагати проведення аудиторської перевірки діяльності АТ, а не права на інформацію, колегією суддів відхиляються доводи касаційної скарги в частині необхідності надання висновку щодо застосування норми частини першої статті 78 Закону України "Про акціонерні товариства", а також спростовуються висновки судів попередніх інстанцій в частині застосування до спірних правовідносин положення пункту 11.5 статуту (про надання інформації) та роз'яснень, викладених в пункті 2.33 постанови пленуму ВГСУ "Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин".

Постанова КГС ВС від 30.07.2020 у справі
№ 924/1237/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90670346>

6. Захист права на отримання інформації про діяльність юридичної особи

Одержання учасником господарського товариства інформації про діяльність товариства у порядку, встановленому установчим документом та законом, є необхідним для реалізації таким учасником своїх корпоративних прав, зокрема правомочностей на участь в управлінні господарською організацією.

Отже внаслідок невиконання господарським товариством свого обов'язку з надання учаснику цього товариства на його вимогу інформації про діяльність товариства у порядку, встановленому установчим документом та законом, можуть бути визнані порушеними як право учасника товариства на інформацію, так і його корпоративні права.

Постанова КГС ВС від 21.01.2020 у справі
№ 906/157/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90670346>

Постанова КГС ВС від 03.12.2020 у справі
№910/13808/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93373105>

Постанова КГС ВС від 24.12.2020 у справі
№911/73/20
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93783768>

У постанові від 03.12.2020 у справі № 910/13808/19 КГС ВС звернув увагу на те, що для задоволення позову про зобов'язання товариства надати учаснику документи, які товариство зобов'язане йому надати, суд має встановити наявність відмови товариства у наданні документів та врахувати здійснення або не здійснення самим учасником товариства конкретних дій для отримання запитуваних документів.

Проте аргументи скажника про те, що наявність згоди товариства надати документи у запропонований товариством спосіб, за відсутності в учасника об'єктивних причин неможливості їх отримати в такий спосіб, не може свідчити про порушення корпоративних прав такого учасника з боку товариства, ВС відхиляються.

З аналізу положень частини п'ятої статті 43 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" вбачається обов'язок товариства (виконавчого органу) протягом 10 днів з дня надходження письмової вимоги учасника товариства надати такому учаснику копії відповідних документів. Вказаний обов'язок не ставиться в залежність від згоди чи незгоди учасника отримати такі документи у запропонований товариством спосіб.

Суд звертає увагу, що відсутність визначеного способу надання інформації не може бути достатньою підставою для відмови товариства надати його учаснику інформацію про свою діяльність у спосіб, в який просить учасник.

Крім того, Суд зауважує, що частина п'ята статті 43 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" передбачає один із способів надання учаснику документів - пересиланням їх поштою.

Постанова КГС ВС від 03.12.2020 у справі
№910/13808/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93373105>

КГС ВС у постанові від 24.12.2020 у справі №911/73/20 зазначив, що за положеннями частини п'ятої статті 43 Закону передумовою для надання запитуваних документів, визначених частиною першою цієї статті, є дія учасника товариства у вигляді надання письмової вимоги про надання таких документів.

Доводи скажника про те, що вимога про надання документів бухгалтерського обліку відсутня в чинному законодавстві, вже були відхилені апеляційним господарським судом з посиланням на пункт тринадцятий частини першої статті 43

Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", яким в контексті з частини п'ятої даної статті передбачено право учасника вимагати бухгалтерські документи без обмеження їх переліку та видів.

Посилання скажника на ймовірну недобросовісність дій позивача та загрозу зловживання отриманою інформацією, не спростовують того факту, що позивач є чинним учасником товариства і він має безумовне право на отримання визначеної законом інформації щодо діяльності товариства.

Постанова КГС ВС від 24.12.2020 у справі
№911/73/20
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93783768>

У постанові від 10.12.2020 у справі № 922/3812/19 КГС ВС підкреслив, що право співвласників багатоквартирного будинку на одержання інформації щодо діяльності ОСББ прямо передбачене законом, зокрема статтею 14 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» та статтею 6 Закону України «Про особливості здійснення права власності співвласниками багатоквартирного будинку», а також статутом ОСББ.

Виконання покладеного на ОСББ обов'язку з надання передбаченої законом інформації забезпечує саме правління об'єднання у межах своїх повноважень відповідно до визначеної законом компетенції щодо ведення діловодства в об'єднанні.

При цьому повідомлення про ознайомлення не може бути формальним. Відомості у повідомленні мають бути конкретними, докладними, вичерпними та точними для надання можливості особі, яка отримує ці відомості, зрозуміти їх правильно та однозначно. Адже необізнаність особи, яка запитує необхідну їй інформацію, про конкретні дату, час та місце проведення ознайомлення або неоднозначність відомостей у повідомленні може перешкодити цій особі реалізувати її права на одержання інформації.

ОСББ може надати позивачу на його запит лише інформацію, передбачену вимогами статті 14 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» та статті 6 Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку».

Відмовляючи у задоволенні позову щодо надання інформації про рішення (протоколи) зборів (у тому числі установчих) співвласників багатоквартирного будинку, протоколів та інших документів ОСББ у вигляді переліку, суд апеляційної інстанції правильно виходив з того, що надання цієї інформації не передбачено ні чинним законодавством, ні статутом відповідача.

Крім того ця позовна вимога кореспондується з іншою вимогою позивача про зобов'язання ОСББ надати для ознайомлення: оригінали рішень (протоколів) зборів (у тому числі установчих) співвласників багатоквартирного будинку за період з червня 2017 року по листопад 2019 року та відповідні листки, яка (вимога) прямо

передбачена статтею 6 Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» та яка підлягає задоволенню.

Відмовляючи у задоволенні позову про надання для ознайомлення останньої редакції статуту ОСББ, суд апеляційної інстанції виходив з того, що в цій частині позову право позивача на отримання інформації відповідачем не порушене, оскільки у відповіді на адвокатський запит голова правління ОСББ вказав код доступу на сайті Мін'юсту, за допомогою якого позивач має можливість ознайомитися з останньою редакцією статуту відповідача, чим виконав свій обов'язок щодо надання цієї інформації.

Відмовляючи у задоволенні позову про надання відповідачем іншої інформації та інших документів на ознайомлення, суд апеляційної інстанції правильно виходив з того, що надання такої інформації відповідачем на вимогу співвласників будинку норми чинного законодавства не передбачають.

Суд апеляційної інстанції правильно відмовив у задоволенні позовних вимог про надання інформації та документів для ознайомлення за період з червня 2017 року до 14.06.2018 з огляду на те, що станом на червень 2017 року право позивача не могло бути порушене, оскільки суб'єктом такого права він став тільки з 14.06.2018 – моменту реєстрації права власності на нежитлові приміщення багатоквартирного будинку.

Постанова КГС ВС від 10.12.2020 у справі
№922/3812/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93498728>

7. **Спори, що виникають з правочинів щодо акцій, часток, паїв, інших корпоративних прав в юридичній особі**

Тривалий час питання юрисдикційності цієї категорії спорів не було вирішено на законодавчому рівні. З огляду на це питання підвідомчості відповідних спорів тому чи іншому суду вирішувалося з урахуванням рекомендацій, які були надані пленумами ВСУ та ВГСУ про те, що такі позови повинні приймати господарські суди за правилами чинного ГПК України, тобто з урахуванням суб'єктного складу учасників спору.

Проте з набуттям чинності новою редакцією ГПК України 15.12.2017 це питання було вирішено на рівні процесуального законодавства.

Відповідно до пункту 4 частини першої статті 20 ГПК України господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності, зокрема справи у спорах, що виникають з правочинів щодо акцій, часток, паїв, інших корпоративних прав в юридичній особі, крім правочинів у сімейних та спадкових правовідносинах.

У справі № 910/4932/19 закрита акціонерна компанія з обмеженою відповідальністю звернулася з позовом до ПП про застосування наслідків

недійсності нікчемного правочину, визнання незаконним набуття права власності ПП на частку статутного капіталу ТОВ у розмірі 55 %, а також на корпоративні права, що випливають з цієї частки, на підставі договору зворотної купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ від 22.11.2012 між закритою акціонерною компанією з обмеженою відповідальністю та ПП.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що ПП не мало права відчужувати частку в статутному капіталі ТОВ до повної оплати її ціни за договором купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ від 18.10.2012; матеріали, надані ПП, свідчать, що договору від 22.11.2012 станом на 22.11.2012 не існувало; позивач не приймав рішення про відчуження часток у статутному капіталі ТОВ та про внесення змін до статуту ТОВ, у зв'язку з чим договір від 22.11.2012 міг виникнути набагато пізніше ніж 22.11.2012; договір готувався поспіхом, не фахівцями в галузі права, з внесенням до нього умов, які неможливо виконати, з незаконною заборорою на участь у товаристві; позивача не повідомлено про проведення загальних зборів, а невідомими особами протиправно та незаконно скликано і проведено загальні збори учасників ТОВ, які були оформлені завідомо підробленими протоколами від 02.04.2018, від 03.04.2018. Матеріально-правовою підставою позову визначено статті 216, 228, 321 ЦК України.

Залишаючи без змін рішення судів попередніх інстанцій, якими у задоволенні позову відмовлено, КГС ВС зазначив таке.

У межах розгляду цієї справи про застосування наслідків нікчемного правочину підлягають юридичній оцінці доводи позивача щодо нікчемності укладеного між сторонами договору зворотної купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ від 22.11.2012, які ґрунтуються на положеннях статті 228 ЦК України.

Відповідно до частин першої, другої статті 228 ЦК України правочин вважається таким, що порушує публічний порядок, якщо він був спрямований на порушення конституційних прав і свобод людини і громадянина, знищення, пошкодження майна фізичної або юридичної особи, держави, АРК, територіальної громади, незаконне заволодіння ним.

При цьому категорія публічного порядку застосовується не до будь-яких правовідносин у державі, а лише щодо суттєвих основ правопорядку.

Положеннями статті 228 ЦК України визначено перелік правочинів, які є нікчемними як такі, що порушують публічний порядок.

До них належать правочини, що посягають на суспільні, економічні та соціальні основи держави, зокрема правочини, спрямовані на використання всупереч закону комунальної, державної або приватної власності; правочини, спрямовані на незаконне відчуження або незаконне володіння, користування, розпорядження об'єктами права власності українського народу – землею як основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, її надрами, іншими природними ресурсами (стаття 14 Конституції України); правочини щодо відчуження викраденого майна; правочини, що порушують правовий режим

вилучених з обігу або обмежених в обігу об'єктів цивільного права тощо.

При кваліфікації правочину за статтею 228 ЦК України потрібно враховувати вину, яка виражається в намірі порушити публічний порядок сторонами правочину або однією зі сторін. Доказом вини може бути вирок суду, постановлений у кримінальній справі, щодо знищення, пошкодження майна чи незаконного заволодіння ним тощо.

Судами попередніх інстанцій не встановлено обставин, з якими закон пов'язує нікчемність правочину внаслідок порушення публічного порядку, і відсутність підстав застосування наслідків нікчемного правочину.

Постанова КГС ВС від 02.07.2020 у справі

№ 910/4932/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90154816>

У справі № 908/225/19 заявлялись позовні вимоги визнати договір купівлі-продажу корпоративних прав ТОВ, укладений між партнерством з обмеженою відповідальністю (далі – ПОВ) та Особою_1, удаваним правочином, вчиненим з метою приховання договору доручення та вирішити спір із застосуванням норм, що регулюють цей правочин, визнавши зазначений договір припиненим.

Залишаючи без змін постанову апеляційного господарського суду, якою в задоволенні позовних вимог відмовлено, КГС ВС виходив з такого.

У матеріалах справи відсутні докази того, що ПОВ та Особа_1 мали умисел укласти договір доручення та приховати договір доручення шляхом укладення договору купівлі-продажу корпоративних прав ТОВ. Умови оскаржуваного договору купівлі-продажу корпоративних прав ТОВ не містять ознак договору доручення згідно зі статтями 1000 – 1007 ЦК України. У матеріалах справи відсутні будь-які доручення, видані позивачем Особі_1, а також Особа_1 заперечує проти укладання саме договору доручення.

Наявність ознак саме правовідносин з купівлі-продажу корпоративних прав ТОВ підтверджується змістом оскаржуваного договору, переходом частки у статутному капіталі ТОВ до Особи_1, внесенням відповідних змін до статуту товариства і ЄДР, а також тим, що після набуття права власності на частку в статутному капіталі ТОВ Особа_1 всі дії здійснювалися не від імені та не в інтересах позивача, а від власного імені як власника юридичної особи.

Особа_1, ставши повноправним власником, розпорядилася своїм майном на власний розсуд та провела реорганізацію відповідно до вимог Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом". Після набуття права власності на частку в статутному капіталі ТОВ Особа_1 всі дії здійснювала не від імені та не в інтересах ПОВ, а від власного імені як власника ТОВ.

Вирішення питання про подальшу діяльність господарського товариства після відчуження часток у статутному капіталі такого товариства належить до компетенції

нового учасника (власника частки), а чинне законодавство України не передбачає необхідності зміни складу учасників господарського товариства для його реорганізації чи ліквідації, зокрема для звернення до господарського суду із заявою про визнання банкрутом відповідно до статті 95 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом".

Не свідчить про удаваність спірного договору купівлі-продажу і нездійснення Особою_1 розрахунків, передбачених цим договором, а не виконання нею своїх грошових зобов'язань є підставою для звернення позивача з позовом до суду про стягнення з неї заборгованості за договором у примусовому порядку.

З матеріалів справи та змісту позовної заяви вбачається, що сам спір поза вимогою визнати правочин удаваним між сторонами відсутній, заявлена позивачем вимога про визнання правочину удаваним є неефективним способом захисту, оскільки навіть у випадку визнання правочину удаваним цей факт не відновить прав позивача при їх реальному порушенні, та матиме наслідком лише встановлення юридичного факту. Сама по собі вимога про визнання правочину удаваним спрямована на встановлення обставин, які є підставою для вирішення спору, зокрема у випадку звернення з позовною вимогою про визнання правочину недійсним, а такий спір у цій справі відсутній. Тому обраний позивачем спосіб захисту його порушених прав або законних інтересів не є ефективним, оскільки матиме наслідком лише те, що відносини сторін за таким правочином регулюватимуться правилами щодо правочину, який сторони насправді вчинили. Ці правила також застосовуватимуться у разі вирішення спору за таким правочином чи стосовно нього.

Постанова КГС ВС від 20.02.2020 у справі
№ 908/225/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87806899>

У постанові від 05.05.2020 у справі № 910/12279/18 КГС ВС погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій про те, що договори купівлі-продажу частки у статутному капіталі (корпоративних прав) ТОВ суперечать положенням частини третьої статті 203 ЦК України, оскільки було відсутнє волевиявлення ТОВ та Компанії на укладення договорів і, відповідно, на продаж належних їм часток в статутному капіталі ТОВ.

Постанова КГС ВС від 05.05.2020 у справі
№ 910/12279/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91436787>

У постанові від 13.10.2020 у справі № 910/13716/19 КГС ВС наголосив на тому, що стаття 1003 ЦК України є спеціальною нормою, яка підлягає застосуванню до цих правовідносин. Отже, у разі виникнення спору, пов'язаного з наявністю чи відсутністю повноважень у повіреного на вчинення певних юридичних дій, судам необхідно виходити з того, що договір доручення або довіреність повинні містити

чітку вказівку на дії, які належить вчинити представнику (повіреному).

Постанова КГС ВС від 13.10.2020 у справі
№ 910/13716/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92228694>

Відсутність у довіреності чіткої вказівки щодо уповноваження Особи_1 на укладення від імені позивача попереднього договору купівлі-продажу частки в статутному капіталі ТОВ свідчить про укладення зазначеного правочину Особою_1 з перевищенням наданих їй повноважень.

Направляючи на новий розгляд до суду першої інстанції справу № 910/14811/18 про визнання недійсним договору купівлі-продажу корпоративних прав (часток у статутному капіталі) ТОВ, КГС ВС акцентував увагу на такому. Суди попередніх інстанцій, розглядаючи справу, обставин укладення договору управління корпоративними правами та здійснення представництва інтересів не встановили, не з'ясували змісту договору та конкретного обсягу повноважень, які власник передає за договором управителю, у зв'язку з чим суд касаційної інстанції позбавлений можливості перевірити правильність застосування судами попередніх інстанцій положень частини першої статті 1037 ЦК України при оцінці правомірності дій управителя з відчуження майна та сформулювати висновок щодо застосування цієї норм, відповідно до встановлених у цій справі обставин.

Колегія суддів КГС ВС зауважила, що визнання позову відповідачкою та прийняття його судами попередніх інстанцій без встановлення існування законних підстав для визнання недійсним договору купівлі-продажу частки в статутному капіталі товариства, яка в подальшому була відчужена відповідачкою на користь третьої особи, порушує права третіх осіб, які набули права на частку після укладення оспореного договору купівлі-продажу.

Постанова КГС ВС від 19.11.2020 у справі
№ 910/14811/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93005973>

Направляючи на новий розгляд до суду першої інстанції справу № 902/66/20 про розірвання договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі ТОВ, КГС ВС звернув увагу на таке. Як вбачається із встановлених обставин, в договорі від 02.11.2018 сторони домовилися про ціну частки, яка становить 770 000 грн. Ця сума була перерахована покупцем протягом періоду з 17.12.2018 по 20.12.2018, про що зазначають обидві сторони договору, в тому числі позивач у відзивах на касаційну скаргу.

Проте 03.12.2020 покупцем та продавцем укладено додаткову угоду № 1 до договору купівлі-продажу частки, в якій змінено ціну частки на 1 155 000 грн.

Відповідно до частини третьої статті 632 ЦК України зміна ціни в договорі після його виконання не допускається. Ураховуючи наведені положення ЦК України, заперечення ТОВ_1 щодо укладення додаткової угоди № 1 саме 03.12.2020, доводи

учасників щодо злочинної змови Особи_1 та ТОВ_2, господарський суд мав насамперед перевірити такі доводи і заперечення сторін, дослідити та встановити дійсний момент фактичного укладення додаткової угоди № 1, з'ясувати, чи було виконано договір купівлі-продажу частки від 02.11.2018 на момент укладення додаткової угоди.

Проте суд першої інстанції, обмежившись посиланням на дату, зазначену сторонами в додатковій угоді, ухилився від дослідження обставини, яка має суттєве значення для вирішення цього спору.

Крім того, місцевим господарським судом необґрунтовано відмовлено в задоволенні клопотання ТОВ_1 про призначення у справі почеркознавчої та технічної експертизи з метою встановлення моменту укладення додаткової угоди № 1, з підстав, що предметом цього позову є розірвання договору, а не оспорювання укладення додаткової угоди

Апеляційний господарський суд, переглядаючи рішення господарського суду першої інстанції, також не врахував необхідності встановлення зазначених спірних обставин для правильного вирішення цього спору та відхилив заперечення апелянта щодо укладення додаткової угоди

№ 1 з посиланням на умови договору купівлі-продажу та положення ЦК України щодо відсутності обмежень на укладення додаткової угоди № 1.

Судам попередніх інстанцій також слід було дослідити, чи належний спосіб захисту свого права обрала Особа_1, пред'явивши позовну вимогу про розірвання спірного договору, чого судами у цій справі зроблено не було.

Постанова КГС ВС від 12.11.2020 у справі
№ 902/66/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99232971668>

У постанові від 01.12.2020 у справі № 912/2849/19 колегія суддів КГС ВС наголосила на тому, що заява члена кооперативу про його вихід зі складу засновників (членів) кооперативу не може бути самостійною правовою підставою для переходу права власності на частку. Водночас письмова форма договору дарування частки може вважатися дотриманою, зокрема, якщо волевиявлення сторін викладено в заяві учасника на ім'я кооперативу та протоколі загальних зборів учасників за умови, що в цих документах зазначено про безоплатність передачі частки, і протокол містить підписи обох сторін правочину (дарувальника і обдаровуваного).

Врахувавши зазначену правову позицію, суд апеляційної інстанції дійшов обґрунтованого висновку про вчинення позивачем і третьою особою договору дарування паю (частки) із дотриманням простої письмової форми, що підтверджується нотаріально посвідченою заявою позивача і протоколом зборів, який містить підписи позивача і третьої особи, а також виконанням рішення зборів, здійснення на його підставі державної реєстрації змін до статуту кооперативу. Зміст договору дарування зафіксований у зазначених документах у їх сукупності, а не в

кожному окремо.

Ані заява позивача про вихід зі складу засновників (членів) кооперативу, ані протокол зборів окремо не є правочином з відчуження належної позивачеві частки в кооперативі, адже жодний із них не є єдиним підписаним сторонами документом, у якому зафіксований зміст такого правочину.

Постанова КГС ВС від 01.12.2020 у справі
№912/2849/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93296138>

У постанові від 02.12.2020 у справі № 912/2751/16 колегія суддів КГС ВС підкреслила, що чинне законодавство України не забороняє передачу в заставу корпоративних (майнових) прав на частку в статутному капіталі товариства.

Як правильно зазначили суди попередніх інстанцій предметом застави у спірних правовідносинах є корпоративні (майнові) права на частку в статутному капіталі товариства, а не особисте немайнове право участі у товаристві.

Постанова КГС ВС від 02.12.2020 у справі
№ 912/2751/16
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93263294>

7.1. Переважне право купівлі частки у статутному капіталі ТОВ

У постанові від 15.10.2020 у справі № 916/2303/19 колегія суддів КГС ВС акцентувала увагу на тому, що учасники ТОВ користуються переважним правом купівлі частки в іншого учасника товариства за наявності у нього наміру здійснити відчуження такої частки саме шляхом укладення договору купівлі – продажу. У разі відступлення учасником товариства своєї частки іншим чином, ніж продаж, зокрема шляхом дарування, переважне право на її придбання в інших учасників товариства не виникає, про що обґрунтовано зазначили суди попередніх інстанцій.

Постанова КГС ВС від 15.10.2020 у справі
№ 916/2303/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92252443>

8. Оскарження правочинів, укладених виконавчим органом юридичної особи з третіми особами

8.1. Спори про визнання недійсними правочинів, укладених директором товариства, за позовом цього товариства

У справі № 911/786/18 ТОВ "В" звернулося з позовом до ТОВ "К" про визнання недійсним з моменту укладення договору купівлі – продажу адміністративної будівлі як такого, що вчинений внаслідок зловмисної домовленості колишнього директора позивача із співвласниками та керівником покупця – ТОВ "К" всупереч інтересам позивача.

ВС при виборі і застосуванні норм права до спірних правовідносин враховує висновки, викладені в постанові ВП ВС від 22.10.2019 у справі № 911/2129/17. Так, у цій справі ВП дійшла висновку про можливість застосування частини перша статті 232 ЦК України у вирішенні позовів про визнання правочину, вчиненого керівником юридичної особи, внаслідок зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою стороною. При цьому для визнання правочину недійсним на підставі цієї статті необхідним є встановлення умислу в діях представника тобто представник усвідомлює, що вчиняє правочин всупереч інтересам довірителя та бажає (або свідомо допускає) їх настання, а також наявності домовленості представника однієї сторони з іншою стороною і виникнення через це несприятливих наслідків для довірителя.

Судом апеляційної інстанції встановлено обставини, які вказують на наявність умислу, зловмисної домовленості представників сторін під час укладення договору щодо на користь ТОВ "К" (його співвласників) відчужений об'єкт нерухомості всупереч інтересам позивача, що й стало підставою для задоволення позову та визнання недійсним договору відповідно до частини першої статті 232 ЦК України.

Постанова КГС ВС від 15.01.2020 у справі
№ 911/786/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87273014>

8.2. Спори про визнання недійсними правочинів, укладених директором товариства, за позовом учасника цього товариства

Аналіз постанов КГС ВС за 2020 рік у цій категорії спорів засвідчив, що суд дотримується єдиної правової позиції, яка полягає у такому.

За договором, укладеним господарським товариством, права та обов'язки набуває саме товариство як сторона договору. При цьому сукупність прав та обов'язків безпосередньо учасників цього товариства в результаті укладення товариством договору жодним чином не змінюється.

Повноваження діяти від імені юридичної особи є можливістю створювати, змінювати, припиняти цивільні права та обов'язки юридичної особи (стаття 239 ЦК України). Таке повноваження не належить до корпоративних прав учасника юридичної особи.

Підписання виконавчим органом товариства договору з іншою особою без передбаченої статутом згоди учасників цього товариства може свідчити про порушення прав та інтересів самого товариства у його відносинах з іншою особою – стороною договору, а не корпоративних прав його учасника, оскільки директор діяв саме від імені товариства, а не його учасника.

Інтереси товариства можуть не збігатися з інтересами окремих його учасників, а інтереси учасників товариства також не завжди збігаються. Тому, вирішуючи питання щодо ефективності обраного позивачем способу захисту, суди мають враховувати баланс інтересів усіх учасників та самого товариства, уникати зайвого

втручання в питання діяльності товариства, які вирішуються виключно зборами учасників товариства.

Відсутність порушення спірним договором прав та інтересів позивача є самостійною підставою для відмови у позові, тому відсутні підстави надавати оцінку дійсності спірного договору.

Наведена правова позиція викладена в постановвах ВП ВС від 08.10.2019 у справі № 916/2084/17, від 15.10.2019 у справі № 905/2559/17, від 03.12.2019 у справі № 904/10956/16. В ухвалах від 17.12.2019 у справі № 916/1731/18, від 13.01.2020 у справі № 910/10734/18, від 15.09.2020 у справі № 904/920/19 ВП ВС зазначила, що не вбачає підстав для відступу від правового висновку щодо застосування норм права, викладеного в зазначених постановвах.

Постанова КГС ВС від 21.01.2020 у справі
№ 910/5676/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87214781>

Постанова КГС ВС від 21.01.2020 у справі
№ 924/273/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87118345>

Постанова КГС ВС від 04.02.2020 у справі
№ 910/1935/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87396584>

Постанова КГС ВС від 24.06.2020 у справі
№ 910/23635/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90083613>

Постанова КГС ВС від 13.11.2020 у справі
№ 904/920/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93037838>

Постанова КГС ВС від 19.11.2020 у справі
№ 902/753/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92996845>

Постанова КГС ВС від 19.11.2020 у справі
№ 904/3282/16
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/93005966>

Постанова КГС ВС від 16.12.2020 у справі
№910/14910/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93624159>

Постанова КГС ВС від 17.12.2020 у справі
№910/18867/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93742815>

Постанова КГС ВС від 22.12.2020 у справі
№916/1731/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93783669>

Постанова КГС ВС від 22.12.2020 у справі
№909/260/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93783694>

Постанова КГС ВС від 23.12.2020 у справі
№910/7579/16
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93783659>

У постанові від 21.01.2020 у справі № 910/5676/18 КГС ВС наголосив на такому. Аргументи позивача про наявність виключних обставин, що надали йому право діяти фактично в інтересах товариства у зв'язку з тим, що він є власником 50 % частки в статутному капіталі ТОВ та не може самостійно представляти його інтереси, діяти від імені товариства чи самостійно змінити директора ТОВ, є безпідставними, оскільки наведений вище висновок ВП ВС має загальний характер та не залежить від виконання учасником товариства одночасно функцій його директора або розміру частки учасника у статутному капіталі товариства.

Постанова КГС ВС від 21.01.2020 у справі
№ 910/5676/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87214781>

У постанові від 19.11.2020 у справі № 904/3282/16 КГС ВС погодився з висновком апеляційного господарського суду про те, що позивач як учасник ТОВ, який вважає свої корпоративні права порушеними внаслідок вчинення товариством правочинів щодо передачі у власність іншим особам належного ТОВ нерухомого майна, не позбавлений права (разом з іншими учасниками) у будь-який час ініціювати питання щодо скликання позачергових зборів учасників товариства з метою належного реагування на факт укладення таких правочинів та розгляду питання щодо порушення або непорушення прав і законних інтересів ТОВ (його учасників). Якщо збори учасників товариства дійдуть висновку про порушення вчиненими правочинами прав та законних інтересів товариства, то воно має право звернутися до суду з відповідним позовом.

Постанова КГС ВС від 19.11.2020 у справі
№ 904/3282/16
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/93005966>

8.3. Прийняття директором ТОВ одноосібного рішення про відчуження корпоративних прав

Як встановили суди попередніх інстанцій у справі №925/1147/18, директор ТОВ_Особа – 1, діючи від імені цього товариства, одноособово на загальних зборах учасників ТОВ – 2 прийняв рішення про надання дозволу на продаж частки ТОВ – 1 іншій особі – Особа_2 та про зміну складу учасників ТОВ – 2. Фактично на цих загальних зборах директор ТОВ – 1 здійснив розпорядження корпоративними правами ТОВ – 1.

За змістом пункту 15.2. статуту ТОВ – 1 до компетенції директора товариства належить вирішення усіх питань діяльності цього товариства, за винятком тих питань, що належать до компетенції зборів учасників. Повноваження директора визначені у пунктах 15.7. 15.11 статті 15 статуту ТОВ – 1. Однак, як встановили суди, вирішення питання щодо розпорядження належними ТОВ – 1 корпоративними правами не віднесене до визначених статутом повноважень директора.

Повноваження директора з неврегульованих статутом питань мають здійснюватися директором виключно на підставі рішення зборів учасників товариства. Загальні збори учасників ТОВ – 1 не приймали рішення щодо відчуження частки ТОВ – 2 іншим особам та не уповноважували директора товариства на розпорядження корпоративними правами ТОВ – 1.

Питання про відчуження учасником товариства своєї частки є корпоративним і його вирішення належить до компетенції власника такої частки (учасника товариства). Проте у корпоративних відносинах між товариством та його учасником директор іншого товариства (юридичної особи) не є власником корпоративних прав товариства-учасника та не має права за відсутності відповідного рішення загальних зборів учасників товариства, до компетенції яких закон відносить вирішення усіх питань його діяльності, вирішувати це питання. Тобто вирішення питання про розпорядження корпоративними правами товариства, яке є учасником іншого товариства, за відсутності відповідного рішення загальних зборів товариства-учасника виходить за межі повноважень директора товариства-учасника.

Прийняття директором ТОВ – 1 одноособово рішення про відчуження корпоративних прав товариства за відсутності відповідного рішення загальних зборів учасників цього товариства свідчить про те, що директор як виконавчий орган, порушивши положення частини третьої статті 92 ЦК України, діяв недобросовісно та з перевищенням наданих йому статутом повноважень, а прийняте ним рішення не є таким, що прийняте в інтересах товариства. Це рішення порушує права та законні інтереси ТОВ – 1 як учасника ТОВ – 2, що є підставою для визнання цих рішень загальних зборів недійсними.

За змістом спірного договору він був укладений (підписаний) від продавця директором цього товариства. Отже, укладаючи спірний договір, покупець був обізнаний про те, що Особа_1 є директором ТОВ – 1, діє від імені цього товариства та за вимогам закону діє відповідно до статуту товариства в межах повноважень,

визначених статутом та законом, що презюмує обізнаність покупця за спірним договором зі статутом ТОВ – 1, згідно до яким діяв директор цього товариства при укладенні спірного договору. Однак ні чинне законодавство, ні статут ТОВ – 1 не містять положень, які б відносили вирішення питань, пов'язаних з корпоративними правами товариства в іншому товаристві, зокрема питання відчуження корпоративних прав, до компетенції виконавчого органу товариства, який сам по собі (без належного уповноваження його загальними зборами учасників товариства) не уособлює власника цих прав.

Покупець за спірним договором при укладенні договору мав діяти обачно, добросовісно, розумно та дотримуватися вимог чинного законодавства, був обізнаний зі статутом продавця. ВС погоджується з висновками судів попередніх інстанцій про те, що покупцю було відомо про відсутність у виконавчого органу ТОВ повноважень на вирішення питань щодо розпорядження часткою ТОВ у інших підприємствах та повноважень на розпорядження часткою.

Постанова КГС ВС від 30.04.2020 у справі
№ 925/1147/18
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/89008536>

8.4. Схвалення правочину, вчиненого представником ТОВ з перевищенням повноважень

Схвалення спірного правочину продавцем має відбуватися у належній формі, яка встановлена статутом ТОВ, тобто загальними зборами цього товариства. Не може бути схвалений правочин особою, яка його вчинила з перевищенням повноважень, без надання їй відповідного права загальними зборами. У матеріалах справи відсутні докази схвалення ТОВ, зокрема загальними зборами учасників цього товариства, спірного правочину. Натомість ТОВ визнає цей договір недійсним в судовому порядку у цій справі.

Постанова КГС ВС від 30.04.2020 у справі
№ 925/1147/18
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/89008536>

8.5. Спир про визнання недійсним значного правочину АТ

Акціонер звернувся до господарського суду з позовом до ЗАТ про визнання недійсним рішення позачергових загальних зборів акціонерів ЗАТ з питання № 4 порядку денного, яким схвалено правочини, що були укладені протягом 2017 року.

Позовні вимоги обґрунтовані порушенням порядку реалізації права позивача, який зареєструвався для участі у загальних зборах та голосував проти прийняття загальними зборами рішення про схвалення значного правочину, вимагати здійснення обов'язкового викупу акціонерним товариством належних йому простих акцій.

Рішенням господарського суду у справі № 925/1224/18, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, позов задоволено повністю.

Під час перегляду рішень судів попередніх інстанцій, вирішуючи питання про правильне застосування у подібних правовідносинах норм пункту 4 частини першої статті 2 та частини другої статті 70 Закону України "Про акціонерні товариства", КГС ВС виходив з такого.

Відповідно до абзацу першого частини другої статті 70 Закону України "Про акціонерні товариства" ринкова вартість майна, що є предметом значного правочину, визначається з урахуванням ПДВ.

Відповідно до пункту 4, 5 Порядку подання фінансової звітності, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2000 № 419 (у редакції, що діяла на момент вчинення правочину), датою подання фінансової звітності для підприємства вважається день фактичної її передачі за належністю, а у разі надсилання її поштою – дата одержання адресатом звітності, зазначена на штемпелі підприємства зв'язку, що обслуговує адресата. Річна фінансова звітність повинна бути подана не пізніше 28 лютого наступного за звітним року.

Якщо значний правочин вчиняється до 28 лютого поточного року і підприємство не виконало свого обов'язку щодо подання фінансової звітності за минулий рік, то вартість активів для цілей цього Закону визначається за даними останньої річної фінансової звітності акціонерного товариства, яка була подана відповідно до пункту 4) Порядку зазначеного на момент вчинення значного правочину.

З метою дотримання порядку, встановленого для прийняття рішення про надання згоди на вчинення значного правочину (його схвалення), слід виходити з даних останньої оприлюдненої фінансової звітності на момент вчинення такого правочину, а не з тієї, яка буде оприлюднена в майбутньому, хоч і в установлені для цього строки.

Постанова КГС ВС від 09.09.2020 у справі
№ 925/1224/18
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/91466069>

8.6. Укладення правочину з перевищенням повноважень уповноваженою особою ПрАТ

З огляду на приписи статей 92, 237 – 239, 241 ЦК України для визнання недійсним договору, укладеного юридичною особою з третьою особою, з підстави порушення встановленого обмеження повноважень щодо представництва юридичної особи не має самостійного юридичного значення факт перевищення повноважень органом чи особою, яка відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступає від її імені, як і сам по собі факт скасування довіреності представнику, який у період її чинності здійснював свої права та виконував обов'язки за цією довіреністю.

Такий договір може бути визнаний недійсним із зазначених підстав у тому разі, якщо буде встановлено, що сама третя особа, контрагент юридичної особи за договором, діяла недобросовісно і нерозумно. Тобто третя особа знала або за всіма обставинами, проявивши розумну обачність, не могла не знати про обмеження повноважень щодо представництва юридичної особи чи про припинення дії довіреності, виданої представнику юридичної особи, який укладає договір від її імені.

Постанова КГС ВС від 10.03.2020 у справі
№ 910/24075/16
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/88149904>

8.7. Оскарження договору про відчуження майна фермерського господарства як цілісного майнового комплексу

Фермерське господарство як цілісний майновий комплекс може бути відчужене на підставі нотаріального посвідченого договору купівлі-продажу за умови наявності відповідного рішення членів фермерського господарства.

Беручи до уваги те, що суди попередніх інстанцій встановили відсутність згоди членів фермерського господарства на його відчуження як цілісного майнового комплексу та недотримання вимоги закону про нотаріальне посвідчення договору купівлі-продажу, його відчужено майно фермерського господарства як цілісного майнового комплексу, ВС вважає, що висновки судів першої та апеляційної інстанцій стосовно недійсності рішення членів цього господарства та нікчемності цього договору є обґрунтованими та законними, а також такими, що ґрунтуються на правильному застосуванні положень частини другої статті 22 Закону України "Про фермерське господарство", частини першої статті 220, частини першої статті 657 ЦК України.

Постанова КГС ВС від 18.03.2020 у справі
№ 904/686/19
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/88494827>

9. Спори між юридичною особою та її посадовою особою (у тому числі посадовою особою, повноваження якої припинені) про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) такої посадової особи, за позовом власника (учасника, акціонера) такої юридичної особи, поданим в її інтересах

Ця категорія спорів має низку специфічних особливостей, до яких належать такі.

Відповідно до пункту 12 частини першої статті 20 ГПК України справи у спорах між юридичною особою та її посадовою особою (у тому числі посадовою особою, повноваження якої припинені) про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) такої посадової особи, за позовом власника (учасника, акціонера) такої юридичної особи, поданим в її інтересах, належать до виключної

юрисдикції господарських судів.

Спори між юридичною особою та її посадовою особою (у тому числі посадовою особою, повноваження якої припинені) про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) її посадової особи, розглядаються господарським судом виключно за місцезнаходженням юридичної особи (частина сьома статті 30 ГПК України).

За статтею 54 ГПК України правом подавати зазначений позов наділено власника (учасника, акціонера) юридичної особи, якому належить 10 і більше відсотків статутного капіталу товариства (крім привілейованих акцій) або частка у власності юридичної особи якого становить 10 і більше відсотків.

Характерною ознакою цієї категорії спорів є те, що в разі відкриття провадження за таким позовом юридична особа, в чий інтерес подано позов, набуває статусу позивача, але не має права здійснювати свої процесуальні права та обов'язки без згоди власника (учасника, акціонера), який подав позов. Посадова особа, до якої пред'явлений позов, не має права представляти юридичну особу та призначати іншу особу для представництва юридичної особи у цій справі.

Процесуальне законодавство надає право іншому співвласнику (учаснику, акціонеру) цієї юридичної особи, якому належить 10 і більше відсотків статутного капіталу товариства (крім привілейованих акцій) або частка у власності юридичної особи якого становить 10 і більше відсотків, приєднатися до поданого позову шляхом подання до суду відповідної заяви. Після чого він набуває таких самих процесуальних прав та обов'язків, як і власник (учасник, акціонер), який подав позов. Але вжиття таких дій є можливим лише до закінчення підготовчого засідання у справі.

Відмова від позову, зменшення розміру позовних вимог, зміна предмета або підстави позову, укладення мирової угоди, відмова від апеляційної або касаційної скарги, заяви про перегляд рішення суду за нововиявленими або виключними обставинами є можливими лише за письмовою згодою всіх власників (учасників, акціонерів), які у цій справі діють в інтересах юридичної особи.

До нормативно-правової бази цієї категорії спорів також належать стаття 89 ГК України, статті 22, 92, 1166 ЦК України.

Так, у постанові від 07.05.2020 у справі № 910/5100/19 колегія суддів КГС ВС зауважила, що для застосування такої міри відповідальності як відшкодування збитків необхідною є наявність усіх чотирьох загальних умов відповідальності, а саме: протиправна поведінка; збитки; причинний зв'язок між протиправною поведінкою та завданими збитками; вина. За відсутності хоча б одного з цих елементів цивільна відповідальність не настає.

При цьому саме на позивача покладено обов'язок доведення факту протиправної поведінки, розміру завданої шкоди та прямого причинного зв'язку між порушенням зобов'язання та шкодою.

Залишаючи без змін постанову апеляційного господарського суду у справі № 922/2187/16, якою позов до генерального директора ПАТ задоволено, КГС ВС підкреслив, що обов'язок керівника проявляти належне піклування про справи компанії означає, що керівник компанії повинен проявляти розумне піклування про її справи, використовувати необхідні професійні навички і здійснювати свої повноваження з необхідною ретельністю.

Постанова КГС ВС від 24.06.2020 у
№ 922/2187/16
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90057586>

Направляючи на новий розгляд до суду першої інстанції справу № 905/1347/19, КГС ВС вказав на таке. ТОВ, від імені якого діяла його учасниця, звернулося з позовом до свого генерального директора з вимогами про стягнення завданих збитків, які виникли внаслідок дострокового розірвання відповідачем договорів оренди земельних ділянок, які повинні були бути в оренді позивача ще до 2022 року. У результаті розірвання таких договорів оренди з лютого 2018 року по травень 2018 року кількість орендованих позивачем земельних ділянок зменшилася з 6589,0487 га до 3579,0480 га.

Право користування земельними ділянками, отримане ТОВ на підставі договорів оренди землі з власниками цих ділянок, є належним позивачеві майном на той проміжок часу, на який договори є чинними. Дострокове розірвання цих договорів з подальшим їх переоформленням на фермерське господарство, керівником та засновком якого є відповідач, може свідчити про недобросовісність дій особи як керівника ТОВ.

Відповідач не заперечує факту розірвання договорів оренди земельних ділянок від імені ТОВ та подальше укладення договорів оренди з фермерським господарством, по суті, в своїх інтересах, не спростовує аргументів позивача щодо загальної площі земельних ділянок, які вибули з користування позивача. Загалом позиція відповідача зведена до висновку, що він як директор ТОВ діяв у межах повноважень, визначених статутом позивача. Проте суди не з'ясували мети вчинення відповідачем правочинів щодо розірвання договорів оренди землі від імені ТОВ, чи є в цих правочинах особиста заінтересованість генерального директора, чи не були вони вчинені необачно та марнотратно щодо ТОВ, чи спрямовані дії генерального директора на забезпечення стійкого фінансово-економічного стану ТОВ, як це передбачено пунктом 11.2 статуту позивача, тощо. Хоча саме на цих доводах ґрунтується позиція позивача, яку він послідовно підтримував упродовж розгляду справи у судах попередніх інстанцій.

Отже, висновки судів попередніх інстанцій про правомірність поведінки відповідача без з'ясування зазначених обставин є передчасними.

10. Спори, що виникають у процесі реалізації процедури squeeze-out

У справі № 908/137/18 ОСОБА_2, ОСОБА_9, ОСОБА_5, ОСОБА_6, ОСОБА_7, ОСОБА_3 звернулися до господарського суду з позовом до ТОВ про визнання недійсним правочину щодо зобов'язання акціонерів ПАТ продати прості акції на вимогу відповідача відповідно до публічної безвідкличної вимоги про придбання акцій у всіх власників акцій товариства.

Позов мотивований тим, що правочин щодо обов'язкового викупу акцій ПАТ, вчинений на підставі статті 65-2 Закону України "Про акціонерні товариства", є неправомірним та здійснений на порушення норм Конституції України та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція), оскільки встановлений зазначеною нормою механізм примусового викупу акцій міноритарних акціонерів (далі – процедура сквіз-аут) є дискримінаційним відносно міноритарних акціонерів (особливо для працівників корпоративізованих підприємств, що набули акції у процесі їх приватизації) і не відповідає конституційним засадам, а саме щодо дії в Україні принципу верховенства права, відповідно до якого Конституція України має вищу юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Також позивачі зазначили, що спірний правочин був укладений з порушенням принципу вільного волевиявлення.

КГС ВС передав справу разом з касаційною скаргою на розгляд ВП ВС, оскільки можливість поставити під сумнів конституційність Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах" стосовно запровадження статті 65-2 Закону України "Про акціонерні товариства", прийнятого на виконання міжнародних зобов'язань України, є виключною правовою проблемою, вирішити яку необхідно для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики.

Направляючи справу на новий розгляд до місцевого господарського суду, ВП ВС вказала на таке.

Забезпечення можливості примусового викупу акцій може відповідати інтересам суспільства. Проте ця процедура, як і будь-який інший спосіб примусового відчуження об'єктів права власності, має застосовуватись у виключних випадках задля досягнення легітимної мети та з дотриманням балансу інтересів усіх акціонерів, у тому числі щодо виплати власником домінуючого контрольного пакета акцій компенсацій міноритарним акціонерам у розмірі справедливої вартості належних їм акцій.

У разі оскарження міноритарними акціонерами процедури примусового відчуження

належних їм акцій суд має встановити: 1) чи проводилась ця процедура відповідно до норм закону; 2) чи здійснювалась вона з легітимною метою, а саме чи відповідали мотиви мажоритарних акціонерів суспільним інтересам у запровадженні цієї процедури; 3) чи є запропонована міноритарним акціонерам вартість викупу акцій справедливою, та відповідно, чи дотриманий критерій пропорційності втручання у права позивачів.

Критерій пропорційності вимагає співрозмірного обмеження прав і свобод людини для досягнення публічних цілей. Дотримання вказаного критерію передбачає, що втручання у право власності, навіть якщо воно здійснюється згідно з національним законодавством і в інтересах суспільства, все одно буде розглядатися як порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції, якщо не було дотримано розумного балансу між втручанням у право особи та інтересами суспільства. Одним із важливих елементів дотримання критерію пропорційності при втручанні в право на мирне володіння майном є надання справедливої та обґрунтованої компенсації.

Перевіряючи доводи позивачів щодо порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції у спірних правовідносинах, суди першої та апеляційної інстанцій мали б установити, чи містить процедура обов'язкового продажу акцій, передбачена статтею 65-2 Закону України "Про акціонерні товариства", чіткий та прозорий порядок визначення ціни акцій, та чи містять положення Закону України "Про акціонерні товариства" запобіжники проти можливої недобросовісної поведінки власників товариств, які мають можливість занизити вартість акцій під час їх викупу, і, як наслідок, чи здатні встановлені у наведеній нормі умови компенсації, які не повинні створювати непропорційний тягар для міноритарних акціонерів, гарантувати повне відшкодування вартості майна (акцій). Наведене надасть можливість зробити висновок, чи може вважатися визначеною справедливо зазначена у публічній вимозі ціна акцій, за умови, що міноритарний акціонер законом не наділений правом впливати на визначення ціни викупу у нього акцій.

ВП ВС зазначає, що запровадження нормативного регулювання, при якому, залежно від обраного способу визначення ціни акцій, їх вартість може відрізнятись в рази, не може гарантувати отримання міноритарним акціонером в усіх випадках справедливої компенсації за обов'язковий продаж акцій, та відповідно, дотримання у таких відносинах критерію пропорційності втручання у право власності.

Запровадження державою спеціальної процедури з примусового відчуження акцій на користь приватних осіб в будь-якому випадку має супроводжуватись встановленням гарантій захисту прав особи, яка позбавляється майна, і такі гарантії мають бути передбаченими саме у цій процедурі.

Втім зазначених гарантій для міноритарного акціонера законодавче регулювання спірних правовідносин не містить, а можливість міноритарного акціонера захистити свої права в загальному порядку, визначеному нормами ЦК України, у спосіб пред'явлення вимоги про стягнення з особи, на користь якої відбулося примусове відчуження акцій, грошових коштів у розмірі різниці між визначеною ціною у

публічній безвідкличній вимозі та справедливою ціною таких акцій або ж у спосіб визнання недійсним зазначеного правочину, не може вважатися достатньою гарантією захисту прав цього учасника, адже за таких обставин обов'язок доказування справедливої ціни викупу акцій буде здійснюватися вже після фактичної втрати слабшою, в цих відносинах, стороною права власності та супроводжуватись необхідністю понесення останньою значних витрат на проведення оцінки майна товариства, сплату судового збору, витрат на професійну правничу допомогу тощо.

При цьому ВП ВС зазначає, що оскільки норма статті 65-2 Закону України "Про акціонерні товариства" не визначає спеціальних способів захисту прав міноритарних акціонерів права та інтереси яких були порушені примусовим викупом акцій за ціною меншою за їх ринкову вартість, то особи, які вважають, що їх права та інтереси на акції були порушені вчиненням такого правочину, можуть самостійно обирати між визначеними нормативними приписами способами їх захисту. Звідси, обраний позивачами у цій справі спосіб захисту прав є таким, що відповідає приписам статті 16 ЦК України, статті 20 ГК України.

Постанова ВП ВС від 24.11.2020 у справі
№ 908/137/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93336732>

11. Спори, пов'язані з виходом (виключенням) учасника (члена) зі складу юридичної особи

11.1. Вихід учасника з ТОВ

У постанові від 07.04.2020 у справі № 910/7674/18 ВП ВС виклала правову позицію щодо визначення моменту виходу учасника з ТОВ. Вихід з товариства є одностороннім правочином його учасника, вчиненим у письмовій формі у вигляді заяви про вихід з товариства, підписаної учасником.

Такий правочин, хоч і вчиняється за волевиявленням однієї особи, спричиняє юридичні наслідки для інших осіб, зокрема виникнення у товариства обов'язку виплатити колишньому учаснику вартість його частки у встановлений строк. Тому неодмінною умовою для реалізації учасником вчиненого ним волевиявлення на припинення участі в товаристві є повідомлення товариства про прийняте рішення.

Отже, вихід з товариства є безпосередньою дією учасника, спрямованою на припинення корпоративних відносин з товариством з ініціативи його учасника, вчинення якої реалізується учасником шляхом подання ним до товариства заяви в письмовій формі.

У зв'язку із цим моментом виходу учасника з товариства є дата подання ним заяви про вихід відповідній посадовій особі товариства або вручення заяви цим особам органами зв'язку.

Щодо строків, наведених у статті 148 ЦК України, то вони мають значення для визначення моменту, коли у товариства настає строк виконання перед особою, яка вийшла з товариства, своїх обов'язків, пов'язаних з таким виходом.

Постанова ВП ВС від 07.04.2020 у справі
№ 910/7674/18
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/90111800>

У постанові від 08.09.2020 у справі № 916/2968/19 КГС ВС звернув увагу на відсутність правових підстав для ототожнення виходу учасника з ТОВ та переходу частки (її частини) учасника в статутному капіталі ТОВ до іншої особи.

Відступлення учасником ТОВ частки у статутному капіталі товариства, передбачене статтею 147 ЦК України та статтею 53 Закону України "Про господарські товариства", є відчуженням частки. Таке відчуження потребує волевиявлення особи, яка відчужує частку, й особи, яка приймає частку у власність. Відступлення (відчуження) частки не є самостійним непоіменованим видом договору, оскільки воно відбувається шляхом укладання договору купівлі-продажу, міни, дарування тощо. Наведене відповідає правовій позиції ВП ВС, викладеній у постанові від 01.10.2019 у справі № 909/1294/15.

Натомість право учасника на вихід із ТОВ, передбачене статтею 148 ЦК України та статтею 54 Закону України "Про господарські товариства", реалізується ним шляхом вчинення одностороннього правочину – подання товариству відповідної заяви про вихід. І такий правочин не потребує зустрічного волевиявлення чи згоди інших учасників товариства, самого товариства.

З огляду на викладене КГС ВС суд погоджується з висновком суду апеляційної інстанції про те, що для проведення державної реєстрації змін до установчих документів, які пов'язані зі зміною складу засновників (учасників) юридичної особи, заявнику, крім передбаченого частиною першої статті 29 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань" переліку документів, достатньо надати державному реєстратору будь-який з наведених у частині третій зазначеної статті Закону додаткових документів, у тому числі й заяву фізичної особи про вихід зі складу засновників (учасників).

Оскільки спірні у справі реєстраційні дії вчинені саме внаслідок виходу позивачів зі складу учасників товариства, апеляційний господарський суд обґрунтовано відхилив твердження позивачів про те, що обов'язковою умовою для проведення зазначених реєстраційних дій є подання оригіналу договору про перехід або передання частки в статутному капіталі товариства, а також доводи про порушення державним реєстратором передбаченого законом порядку проведення державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи щодо відомостей про склад засновників.

У справі № 916/2968/19 Особа_1 та Особа_2 звернулися з позовом до міської ради в особі юридичного департаменту про визнання протиправними та скасування

реєстраційних дій щодо змін до установчих документів, відомостей про склад засновників ТОВ. Позивачі вважають дії відповідача про внесення спірного запису до ЄДР протиправними, оскільки вони вчинені за відсутності належним чином оформленого договору купівлі-продажу (міни, дарування) часток позивачів у статутному капіталі ТОВ.

Колегія суддів КГС ВС, залишаючи без змін рішення судів попередніх інстанцій, якими у позові відмовлено, виходила з такого. Суди правильно зазначили, що вихід засновника (учасника) з товариства є безумовним суб'єктивним правом учасника. При цьому товариство є суб'єктом лише пасивного обов'язку не перешкоджати реалізації цього права. Реалізація права на вільний вихід з товариства шляхом подання відповідної заяви учасником є одностороннім правочином, від якого учасник може відмовитися, зокрема шляхом подання відповідної заяви про відкликання заяви про вихід.

Вихід зі складу учасників товариства не пов'язується ані з рішенням зборів учасників, ані з внесенням змін до установчих документів товариства. У зв'язку з цим моментом виходу учасника з товариства є дата подання ним заяви про вихід відповідній посадовій особі товариства або вручення заяви цим особам органами зв'язку. Наведений висновок відповідає правовій позиції ВП ВС, викладеній у постанові від 02.10.2019 у справі №127/16567/17.

З огляду на викладене вважає обґрунтованим висновок судів попередніх інстанцій про те, що подані позивачами заяви про вихід зі складу учасників ТОВ, за відсутності доказів їх відкликання, свідчать про наявність волевиявлення позивачів на припинення корпоративних відносин у товаристві. Оскільки позивачі вийшли зі складу учасників ТОВ 06.03.2013 відповідно до підписаних ними і нотаріально посвідчених заяв, то проведена 07.03.2013 державна реєстрація змін до установчих документів товариства не порушує їхніх корпоративних прав.

Постанова КГС ВС від 08.09.2020 у справі
№ 916/2968/19
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/91528611>

У постанові від 02.12.2020 справі № 910/13957/19 КГС ВС звернув увагу на встановлений законом виняток із правила щодо свободи виходу учасника із ТОВ. Зокрема, у постанові зазначено, що з аналізу норм частини 2 – 5 статті 24 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та частина 5 статті 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» вбачається, що у випадку, якщо частка у статутному капіталі товариства становить 50 або більше відсотків, учасник може вийти з товариства лише за згодою інших учасників. Зокрема для здійснення державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу у випадку виходу одного з учасників товариства, якому належить 50 і більше відсотків, іншим учасникам необхідно надати згоду на вихід, справжність підписів на якій повинна засвідчуватися нотаріально.

За таких обставин, відсутні підстави для задоволення позову про зобов'язання ТОВ провести державну реєстрацію змін у статуті ТОВ у зв'язку із виходом позивачки зі складу учасників товариства на підставі заяви про вихід учасника, оскільки відсутня згода іншого учасника, а надання такої згоди є правом, а не обов'язком учасника.

Постанова КГС ВС від 02.12.2020 у справі
№ 910/13957/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93329963>

11.2. Виключення учасника з ТОВ

У постанові від 18.06.2020 у справі № 922/1393/19 КГС ВС вкотре наголосив на тому, що виключення учасника зі складу учасників товариства належить до питань діяльності товариства, вирішення яких в судовому порядку буде розцінюватися як втручання суду у господарську діяльність товариства, зокрема у виключну компетенцію загальних зборів учасників товариства, та призведе до порушення судом одного із загальних принципів господарювання, визначених у статті 6 ГК України, щодо заборони незаконного втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у господарські відносини.

Колегія суддів КГС ВС, зокрема, зазначила таке. Зі змісту статей 52, 59, 64 Закону України «Про господарські товариства», а також статей 15, 30 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» вбачається, що прийняття рішення про виключення учасника з господарського товариства закон відносить до компетенції загальних зборів учасників товариства, а не суду. Про виключення з ТОВ будь-кого з його учасників має бути прийнято відповідне рішення на загальних зборах учасників товариства в порядку, передбаченому законом та установчими документами. Виключення учасника з товариства судом є втручанням у господарську діяльність товариства, а тому суд не має права брати на себе функції органів управління товариством; суд лише перевіряє обґрунтованість та законність прийняття рішення про виключення учасника у разі подання ним позову про визнання такого рішення недійсним.

Аналогічні висновки викладені у постановках КГС ВС від 20.03.2018 у справі № 923/650/17 та від 09.04.2019 у справі № 923/650/17, від 18.04.2018 у справі № 922/1590/17, від 19.09.2018 у справі № 916/34/18, від 11.06.2019 у справі № 34/17-4952-2011.

Постанова КГС ВС від 18.06.2020 у справі
№ 922/1393/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89957289>

У справі № 910/13957/19 відмовлено учасникові у вимозі зобов'язати товариство виключити його зі складу учасників. КГС ВС підкреслив, що виключення учасника можливе за умови дотримання таких вимог: 1) наявність визначених законом

підстав (прострочення внесення вкладу, неподання заяви про вступ до товариства спадкоємцями чи правонаступниками);

2) прийняття рішення про виключення здійснюється лише вищим органом товариства – загальними зборами учасників (частина друга статті 30 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»).

З огляду на те, що законом передбачені вимоги та підстави для виключення учасника зі складу товариства, а також те, що прийняття такого рішення є виключною компетенцією загальних зборів, учасник товариства не має права вимагати в судовому порядку зобов'язати товариство виключити його зі складу учасників та провести державну реєстрацію змін до відомостей в ЄДР.

Постанова КГС ВС від 02.12.2020 у справі
№ 910/13957/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93329963>

У постанові від 16.12.2020 у справі № 910/10463/19 колегія суддів КГС ВС звернула увагу на те, що відповідно до пункту першого частини першої статті 116 ЦК України, статті 10 Закону України "Про господарські товариства" (в редакції, що діяла станом на дату проведення загальних зборів) участь в управлінні справами товариства, зокрема шляхом участі у загальних зборах та голосування на них, є правом, а не обов'язком учасника товариства.

Оскільки статут є локальним нормативним актом, тому у разі, якщо його положення суперечать закону, слід керуватися саме нормами закону. Отже, зважаючи на те, що відповідно до закону участь у загальних зборах є правом учасника, положення статуту, які визначають таке право обов'язком, суд не повинен брати до уваги при вирішенні спору про виключення учасника з ТОВ з підстав невиконання обов'язку, закріпленого у статуті.

Таким чином, відсутність позивача на загальних зборах учасників не може свідчити про невиконання або неналежне виконання ним обов'язків учасника товариства та бути підставою для його виключення зі складу учасників, навіть, якщо відповідні положення закріплені у статуті.

Постанова КГС ВС від 16.12.2020 у справі
№910/10463/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93701477>

У справі № 909/61/19 Особа_1 звернулася до господарського суду з позовом до ТОВ про визнання недійсним рішення загальних зборів учасників ТОВ про виключення її з числа учасників товариства з пропорційним розподілом її частки між іншими учасниками та затвердження нової редакції статуту. Особу_1 виключено із числа учасників ТОВ у зв'язку з невнесенням нею частки до статутного капіталу, а також невиконанням обов'язків учасника товариства.

Колегія суддів КГС ВС, залишаючи без змін рішення судів попередніх інстанцій,

якими позов задоволено, зазначила, зокрема, таке. Виключення учасника з товариства за Законом України "Про господарські товариства" фактично було санкцією за невиконання корпоративних обов'язків перед товариством. Закон України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" передбачає лише дві підстави для виключення учасника з ТОВ/ТДВ: невнесення ним вкладу (частина друга статті 15), а також смерть учасника, якщо його спадкоємці не звернулися до ТОВ/ТДВ із заявою про вступ (частина друга статті 23).

Оскільки положення пункту 3.3 статуту ТОВ не відповідали Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", але відповідали законодавству, чинному станом на день набрання чинності згаданим Законом, суди попередніх інстанцій правильно застосували до спірних правовідносин пункт 3.3 статуту та, встановивши, що у позивачки немає обов'язку щодо внесення своєї частки до статутного капіталу, а стосовно невиконання обов'язків учасника товариства рішення не містить належного обґрунтування для застосування до учасника такої санкції як виключення, правильно дійшли висновку про наявність правових підстав для задоволення позовних вимог про визнання недійсним рішення загальних зборів учасників товариства про виключення позивачки з ТОВ.

Постанова КГС ВС від 18.06.2020 у справі
№ 909/61/19
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/89957308>

У справі № 922/2120/19 Особа_1 звернулася з позовною заявою до ТОВ, в якій просить: визнати недійсним рішення загальних зборів ТОВ; скасувати запис про державну реєстрацію змін до установчих документів юридичної особи щодо зміни статутного або складеного капіталу, інших змін, зміни складу або інформації про засновників.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що спірним рішенням загальних зборів позивача безпідставно було виключено зі складу учасників ТОВ з посиланням на невиконання своїх зобов'язань перед товариством з оплати свого внеску до статутного капіталу; позивачу відповідно до Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» не було надіслано письмове попередження про прострочення з інформацією про невнесений своєчасно вклад (частину) та додатковий строк, наданий для погашення заборгованості; позивача не було повідомлено про проведення спірних загальних зборів.

Залишаючи без змін постанову суду апеляційної інстанції, якою позов задоволено, КГС ВС відхилив доводи касаційної скарги про те, що апеляційний господарський суд безпідставно застосував до спірних правовідносин положення Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

Так, станом на 28.12.2012 (граничний строк сплатити позивачем внеску до статутного фонду ТОВ) був чинним Закон України «Про господарські товариства», а станом на 23.08.2018 – дату проведення спірних загальних зборів, на яких було

виключено позивача зі складу учасників ТОВ з посиланням на прострочення сплати внеску, набрав чинності Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (17.06.2018), яким визнано таким, що втратив чинність Закон України «Про господарські товариства» у частині, що стосується товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю.

Отже, на момент виникнення спірних правовідносин, а саме вчинення відповідачем дій щодо виключення позивача зі складу учасників ТОВ, діяв Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». З огляду на це суд апеляційної інстанції дійшов правомірного висновку про застосування до спірних правовідносин положень названого Закону, в тому числі щодо дій товариства у разі прострочення учасником внесення вкладу чи його частини.

Постанова КГС ВС від 03.03.2020 у справі
№ 922/2120/19
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/88050849>

У постанові від 18.06.2020 у справі № 922/1393/19 КГС ВС роз'яснив, що порядок збільшення статутного капіталу за рахунок додаткових вкладів визначено в статті 18 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», відповідно до якої учасники товариства можуть збільшити статутний капітал товариства за рахунок додаткових вкладів учасників та/або третіх осіб за рішенням загальних зборів учасників. За змістом зазначеної статті, яка є чинною на цей час, вона не передбачає такого виду корпоративної відповідальності за невиконання (неналежне виконання) учасником свого обов'язку із внесення додаткового вкладу до статутного капіталу товариства як виключення учасника з товариства. Натомість названа стаття визначає, які рішення мають прийняти загальні збори учасників товариства після спливу строку для внесення додаткових вкладів. Згідно цієї статті вирішення питань, пов'язаних із внесенням/невнесенням учасником товариства свого додаткового вкладу, закон відносить саме до виключної компетенції загальних зборів.

Постанова КГС ВС від 18.06.2020 у справі
№ 922/1393/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89957289>

У постанові від 21.07.2020 у справі № 904/562/19 КГС ВС наголосив, що визначений статтею 15 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" правовий механізм виключення учасника товариства, який має заборгованість із внесення вкладу, може бути застосований лише у випадку прострочення внесення вкладу чи його частини учасником, що взяв участь у створенні товариства.

Постанова КГС ВС від 21.07.2020 у справі
№ 904/562/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90594518>

У постанові від 05.03.2020 у справі № 905/1076/16 КГС ВС висловив правову позицію щодо ситуації, коли з ТОВ виключають учасника, який одночасно є і керівником цього товариства.

Якщо одна особа одночасно є і учасником товариства, і його керівником, то її неможливо розглядати ізольовано лише з одного аспекту діяльності, оскільки з керівника ніхто не знімав обов'язків дотримуватися положень статуту, а, навпаки, керівник безпосередньо впливає на процеси волевиявлення товариства, укладає від його імені правочини, що мають правові наслідки для закладу. Особа, маючи статус учасника Університету, повинна усвідомлювати, що її дії, в тому числі як керівника, не повинні йти в розріз з метою діяльності Університету або перешкоджати досягненню цілей закладу, учасником якого вона є. Отже, статус керівника та учасника Університету в цій справі переплелися, що презюмує їх спільну та нерозривну правову відповідальність.

Постанова КГС ВС від 05.03.2020 у справі
№ 905/1076/16
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88149748>

11.3. Розрахунки при виході (виключенні) учасника з ТОВ

Тривалий час у практиці вирішення корпоративних спорів існував дуалізм правових позицій щодо вирішення питання про встановлення вартості частини майна товариства, належної до сплати учасникові, який вийшов (виключений) з товариства. Так, у постанові Пленуму ВСУ від 28.10.2008 № 13 "Про практику розгляду судами корпоративних спорів" надавалася така рекомендація судам: "У випадку не врегульованості в установчих документах вартість частини майна товариства, що підлягає виплаті, повинна відповідати вартості чистих активів товариства, що визначається в порядку, встановленому законодавством, пропорційно його частці в статутному капіталі товариства на підставі балансу, складеного на дату виходу (виключення)". У свою чергу, пленум ВГСУ у постанові від 25.02.2016 № 4 "Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин" рекомендував судам враховувати, що учасник ТОВ має право вимагати проведення з ним розрахунків на підставі дійсної (ринкової) вартості майна товариства.

Крапка у цьому питанні була поставлена ВП ВС у постанові від 24.04.2018 у справі № 925/1165/14, у якій вона відступила від висновку щодо застосування норми права в подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленій постанові ВСУ від 18.11.2014 у справі № 910/10168/13 (який відповідав рекомендаціям, висловленим у постанові пленуми ВСУ від 28.10.2008 № 13) та висловила правову позицію,

аналогічну наведений у постанові пленуму ВГСУ від 25.02.2016 № 4.

Аналіз судової практики з розгляду корпоративних спорів ВС у 2020 році засвідчив, що суди дотримуються єдиної позиції у питанні встановлення вартості частини майна товариства, належної до сплати учасникові, що вийшов (виключений) з товариства, яка відповідає правовій позиції, викладеній у постанові ВП ВС від 24.04.2018 у справі № 925/1165/14.

Вартість частини майна товариства, належна до сплати учаснику, що вийшов (виключений) з товариства, повинна визначатися з розрахунку вартості усього майна, яке належить товариству, в тому числі основних засобів, нематеріальних активів, оборотних активів, майна невиробничого призначення тощо з урахуванням майнових зобов'язань товариства. При цьому за наявності спору між учасником товариства та самою юридичною особою щодо визначення вартості майна, учасник товариства має право вимагати проведення з ним розрахунків на підставі дійсної вартості чистих активів товариства, а не на підставі вартості, за якою майно обліковується у товаристві. Взяття майна на облік за певною вартістю є односторонньою вольовою дією товариства, яка не може бути беззаперечним доказом дійсної вартості майна. Сторони можуть доводити дійсну вартість майна будь-якими належними доказами (постанови КГС ВС від 16.01.2020 у справі № 924/27/18, від 03.03.2020 у справі № 902/368/19, від 23.07.2020 у справі № 903/744/19, від 15.09.2020 у справі № 910/17473/16).

Так, у справі № 924/27/18 з метою визначення розміру вартості частки у майні товариства, яка підлягає виплаті позивачці, судом апеляційної інстанції взято до уваги наявний у матеріалах справи висновок експерта.

Постанова КГС ВС від 16.01.2020 у справі
№ 924/27/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/87150885>

Направляючи на новий розгляд до суду першої інстанції справу № 902/368/19, КГС ВС вказав на таке. Суди попередніх інстанцій належним чином не встановили дійсної вартості частини майна, яка належить до сплати позивачеві, з урахуванням належного дослідження зібраних у справі доказів та встановлення усіх суттєвих обставин.

Так, задовольняючи позовні вимоги про стягнення на користь позивача 550 000,00 грн, суд першої інстанції всупереч вимогам частини четвертої статті 238 ГПК України не зазначив, якими наявними у матеріалах справи доказами підтверджується факт, що вартість частини майна ТОВ, пропорційна частці позивача, становить саме названу суму коштів.

Суди першої та апеляційної інстанцій залишили поза увагою, що відповідно до вимог статей 13, 74 ГПК України щодо змагальності сторін на позивача покладений обов'язок обґрунтувати свої вимоги поданими до суду доказами та довести обставини, на які він посилається як на підставу своїх вимог. Натомість відповідач

повинен довести свої заперечення проти доводів і доказів позивача.

Постанова КГС ВС від 03.03.2020 у справі
№ 902/368/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88149753>

Справу № 910/17473/16 колегією суддів КГС ВС було направлено на новий розгляд до суду апеляційної інстанції з огляду на таке. Суд погоджується з твердженням суду першої інстанції про те, що право на одержання вартості частини майна при виході з господарського товариства виникає в учасника товариства лише після внесення ним частки у визначеному розмірі до статутного капіталу товариства. У разі якщо учасник не повністю вніс (не повністю оплатив) свій вклад до статутного капіталу товариства, йому виплачується дійсна вартість частки пропорційно внесеній (оплаченій) частині вкладу. Також касаційний погоджується з твердженням суду першої інстанції про те, що в разі якщо при вирішенні спору буде встановлено, що на момент виходу (виключення) учасника у товариства відсутні чисті активи, господарський суд відмовляє у відповідному позові через відсутність у товариства майна, вартість якого підлягає виплаті.

За висновком КГС ВС, наведені обставини щодо дійсної вартості майна господарського товариства, внесення учасником товариства своєї частки до статутного капіталу господарського товариства та, відповідно, вартості частини майна, що підлягає виплаті учаснику внаслідок його виходу зі складу учасників, мають бути встановлені судами на підставі дослідження наданих учасниками доказів як кожного окрема, так і в сукупності з дотриманням вимог господарського процесуального законодавства.

Однак зі змісту оскаржуваної постанови вбачається, що суд апеляційної інстанції не повною мірою виконав наведені вимоги процесуального законодавства, тому дійшов передчасного висновку щодо дійсної вартості частини майна, яка належить до сплати позивачеві, адже такий висновок не заснований на належному встановленні обставин на підставі дослідження усіх наданих учасниками справи доказів.

Так, зміст оскаржуваної постанови свідчить, що суд апеляційної інстанції при вирішенні спору відхилив доводи товариства щодо невнесення позивачем до статутного капіталу ТОВ внеску, який дорівнює 19,08 % статутного капіталу, пославшись лише на виписку з реєстраційної картки суб'єкта підприємницької діяльності – юридичної особи щодо реєстрації-перереєстрації-внесення змін, протокол загальних зборів учасників ТОВ та пояснення представника позивача про те, що внесок був внесений у 1995 році, але документальне підтвердження цього не збереглося.

При цьому апеляційний господарський суд не надав жодної правової оцінки (взяв до уваги чи відхилив), з урахуванням, зокрема, положень статей 76 – 78 ГПК України, доказам, наданим ТОВ для спростування обставин внесення позивачем свого

внеску до статутного капіталу товариства. На думку КГС ВС, за відсутності дослідження судом під час розгляду справи доказів однієї із сторін будь-які висновки щодо вірогідності певних доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи, є передчасними.

Щодо розміру частки позивача у статутному капіталі ТОВ суд апеляційної інстанції зазначив, що згідно з висновком експерта за результатами проведення судово-економічної експертизи частка участі позивача у статутному фонді ТОВ при його створенні становила 14,15 %, а враховуючи зменшення статутного фонду та внесення змін щодо складу учасників товариства, частка позивача в статутному фонді ТОВ розрахунково обґрунтована в розмірі 19,08 %.

Проте, на думку КГС ВС, суд апеляційної інстанції, залишив поза увагою, що відповідно до статті 104 ГПК України висновок експерта для суду не має заздалегідь встановленої сили і оцінюється судом разом з іншими доказами за правилами, встановленими статтею 86 цього Кодексу, та безпосередньо на підставі наявних у справі доказів не досліджував наведені обставини щодо визначення розміру частки позивача у статутному фонді ТОВ при його створенні, зміни розміру цієї частки у зв'язку зі зменшенням статутного фонду з урахуванням підстав і правових наслідків такого зменшення.

Дослідивши фінансовий звіт товариства станом на 31.12.2015, висновки судово-економічної та оціночно-будівельної експертизи щодо відповідного нерухомого майна, апеляційний господарський суд виходив з того, що ринкова вартість майна становить 3 207 300,00 грн і ТОВ на основі цієї суми передало у депозит нотаріусу 17 687,00 грн з метою проведення розрахунку з позивачем щодо належної йому частки 19,08 % у статутному капіталі ТОВ.

Водночас суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що належна до сплати позивачеві внаслідок його виходу з ТОВ частка майна з урахуванням дійсної (ринкової) вартості основних засобів, нематеріальних активів товариства та за вирахуванням зобов'язань ТОВ становить 635 045,40 грн. Однак в оскаржуваній постанові відсутнє жодне обґрунтування того, яким чином визначена наведена сума, як вона співвідноситься з ринковою вартістю усього майна ТОВ та чи враховує кошти, внесені товариством у депозит нотаріусу.

Постанова КГС ВС від 15.09.2020 у справі
№ 910/17473/16
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/91589580>

У постанові від 12.03.2020 у справі № 912/855/19 КГС ВС висловив таку правову позицію щодо застосування статті 625 ЦК України у спорах про стягнення вартості частини майна ТОВ, пропорційної частці учасника, який вийшов з товариства. У постанові ВСУ від 12.12.2011 у справі № 14/214(10), викладено правову позицію про те, що учасник господарського товариства, який вийшов з його складу, має право вимагати сплати вартості майна з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми на

підставі статті 625 ЦК України.

Вимагати сплати суми боргу з урахуванням індексу інфляції, а також 3 % річних є правом кредитора, яким він наділений нормативного закріпленими способами захисту майнового права та інтересу.

Нарахування інфляційних втрат здійснюється окремо за кожен період часу, протягом якого діяв відповідний індекс інфляції, а одержані таким чином результати підсумовуються за весь час прострочення виконання грошового зобов'язання.

Розмір боргу з урахуванням індексу інфляції визначається із суми боргу, що існувала на останній день місяця, в якому платіж мав бути здійснений, помноженої на індекс інфляції, визначений Державною службою статистики України, за період прострочення, починаючи з місяця, наступного за місяцем, у якому мав бути здійснений платіж, і за будь-який місяць (місяці), у якому (яких) спостерігалася інфляція. При цьому до розрахунку мають включатися й періоди часу, в які індекс інфляції становив менше одиниці (тобто відбулося дефляція).

Аналогічна правова позиція щодо застосування частини другої статті 625 ЦК України викладена у постанові ВП ВС від 04.06.2019 у справі № 916/190/18 та постанові об'єднаної палати КГС ВС від 05.07.2019 у справі № 905/600/18.

Постанова КГС ВС від 12.03.2020 у справі
№ 912/855/19
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/88211886>

12. Спори щодо корпоративних прав як спільного майна подружжя

КГС ВС вважає обґрунтованим застосування судом апеляційної інстанції пункту 1 частини 1 статті 231 ГПК України щодо позовної заяви третьої Особи-З, оскільки у ній предметом захисту визначено по суті право спільної сумісної власності третьої Особи-З, яка не є учасником відповідного ПП. Розгляд справ у таких спорах не належить до компетенції господарських судів.

При цьому КГС ВС враховує, що з моменту внесення коштів до статутного капіталу господарського товариства вони є власністю самого товариства, зазначені спільні кошти (майно) подружжя втрачають ознаки об'єкта права спільної сумісної власності подружжя. Право на компенсацію вартості частини коштів виникає в іншого подружжя лише щодо спільних коштів, а не статутного капіталу, і лише в тому разі, коли спільні кошти всупереч статті 65 ЦК України були використані одним із подружжя саме для внесення вкладу до статутного капіталу.

У разі передання подружжям свого майна для здійснення підприємницької діяльності шляхом участі одного з них у заснуванні господарського товариства це майно належить зазначеному товариству на праві власності, подружжя набуває відповідне майнове право, яке реалізується одним із подружжя (засновником) шляхом участі в управлінні товариством, а друге подружжя набуває право вимоги виплати йому певних сум у разі поділу майна між подружжям. Аналогічна правова

позиція викладена у постанові ВСУ від 03.07.2013 у справі № 6-61цс13.

Тобто внесення до статутного капіталу юридичної особи спільних коштів подружжя має наслідком виникнення відповідних корпоративних прав лише у того з подружжя, хто є учасником (акціонером, членом) такої юридичної особи, і саме він має право звернутися до господарського суду за захистом корпоративного права в разі його порушення.

Водночас зі змісту позовної заяви третьої Особи-3 вбачається, що вона обґрунтовує свої позовні вимоги посиланням на порушення корпоративних прав позивача у статутному капіталі ПП та, як наслідок, порушення її прав саме як співвласника відповідного до положень статті 60 Сімейного кодексу України, що передбачає право спільної сумісної власності на майно, набуте подружжям у період шлюбу. Отже, спір за позовними вимогами третьої Особи-3 не підлягає вирішенню господарським судом.

Постанова КГС ВС від 03.03.2020 у справі

№ 909/52/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88149755>

У справі № 916/2813/18 Особа_1 звернулася з позовом до Особи_2, Особи_3 про визнання недійсним укладеного 13.07.2015 між відповідачами договору дарування частки у статутному капіталі ПП. Позовні вимоги обґрунтовані тим, що Особа_1 не уповноважувала Особу_2 на розпорядження спільним сумісним майном – статутним капіталом ПП.

Позивач вказав, що ПП було створено Особою_2 01.09.2001 під час перебування з ним у шлюбі на основі майна, яке знаходилося у їхній спільній сумісній власності, зокрема за спільно нажиті кошти подружжя. До 13.07.2015 Особі_2 належало 60 % статутного капіталу, Особі_1 – 20 %, Особі_3 – 20 %. 13.07.2015 Особою_2 без відома позивача укладено оспорюваний договір дарування частки у статутному капіталі, відповідно до якого Особа_2 подарувала Особі_3 частку статутного капіталу ПП у розмірі 40 %.

Отже, як стверджує позивач, Особа_2 за договором дарування без його згоди розпорядилася майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, а тому, на його думку, цей правочин має бути визнаний судом недійсним через відсутність необхідних повноважень у співвласника, який його вчинив.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, задоволенні позову відмовлено. КГС ВС з огляду на виявлення виключної правової проблеми і необхідність забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовної практики, ухвалою від 09.09.2020 передав справу на розгляд ВП ВС, акцентувавши увагу на такому.

Питання юрисдикції. Предметом спору є визнання недійсним укладеного одним із подружжя без згоди іншого з подружжя договору дарування частки (корпоративних прав) ПП, яке було створено за рахунок майна, що належить до спільної сумісної

власності подружжя.

Правовими підставами для визнання договору недійним позивачем наведено статті 60, 61, 66 Сімейного кодексу України, статтю 369 ЦК України та рішення Конституційного Суду України від 19.09.2012 у справі № 17-рп/2012 за конституційним зверненням ПП "ІКІО" щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України.

Аналогічні за своїм характером спори розглядаються як судами загальної, так і судами господарської юрисдикції, у тому числі КЦС ВС та КГС ВС. Висновок ВП ВС щодо застосування положень частини першої статті 19 ЦПК України та пункту 4 частини першої статті 20 ГПК України дасть можливість судам однаково вирішувати питання, пов'язані з юрисдикцією таких спорів. Визначення правового режиму майна ПП. Існують дві різні позиції ВС (ВСУ) та Конституційного Суду України щодо правового режиму спільного майна подружжя, за рахунок якого утворилося майно приватного підприємства (Рішення КСУ від 19.09.2012

№ 17-рп/2012 у справі № 1-8/2012; постанови ВСУ від 03.07.2013 у справі № 6-61цс13, від 02.10.2013 у справі № 6-79цс13; постанови ВС від 10.10.2018 у справі № 569/6236/16-ц та від 12.11.2019 у справі № 918/598/18).

Правова природа ПП та співвідношення ПП і ТОВ. На законодавчому рівні існує прогалина щодо визначення, чи є ПП окремою організаційно-правовою формою юридичної особи, або ототожнення його з підприємницьким (господарським) товариством. Є проблемним питання, чи поширюються на ПП положення законів, якими регламентовано діяльність господарських товариств.

Ухвала КГС ВС від 09.09.2020 у справі
№ 916/2813/18
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/91466067>

На момент складання цього огляду за результатами вивчення практики розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів ВП ВС ще не ухвалено постанову у справі № 916/2813/18.

Розділ III. Практика розгляду спорів щодо цінних паперів

1. Підвідомчість

Постанова ВП ВС від 26.05.2020 у справі № 910/8322/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89825063>

Позовними вимогами у цій справі є визнання недостовірною інформації, наведеної в постанові НКЦПФР від 09.02.2018 № 30-ЦА-УП-Т про те, що ПрАТ 11.03.2014 здійснювало операції купівлі-продажу акцій ПАТ – 1 на ПАТ – 2 за ціною 30,0049 грн, та зобов'язання відповідача відкликати постанову як таку, що містить недостовірну інформацію.

Скасовуючи ухвалу господарського суду про закриття провадження у справі, суд апеляційної інстанції виходив з того, що спір є приватноправовим, що унеможлиблює розгляд справи в порядку адміністративного судочинства.

ВП ВС не погодився з наведеним висновком суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Критеріями розмежування судової юрисдикції, тобто передбаченими законом умовами, за яких певна справа підлягає розгляду за правилами того чи іншого виду судочинства, є суб'єктний склад спірних правовідносин, предмет спору та характер спірних матеріальних правовідносин у їх сукупності. Крім того, таким критерієм може бути пряма вказівка в законі на вид судочинства, у якому розглядається визначена категорія справ.

Відповідно до частини другої статті 4 ГПК України юридичні особи та фізичні особи – підприємці, фізичні особи, які не є підприємцями, державні органи, органи місцевого самоврядування мають право на звернення до господарського суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів у справах, віднесених законом до юрисдикції господарського суду, а також для вжиття передбачених законом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням.

Категорії справ, віднесені до юрисдикції господарського суду, визначені у ГПК України. У пункті 14 частини першої названої статті зазначено, що господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку зі здійсненням господарської діяльності (крім справ, передбачених частиною другою цієї статті), та інші справи у визначених законом випадках, зокрема, справи у спорах про захист ділової репутації, крім спорів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем або самозайнятою особою.

Натомість відповідно до статті 19 КАС України юрисдикція адміністративних судів поширюється на справи у публічно-правових спорах, зокрема: спорах фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи індивідуальних актів), дій чи бездіяльності, крім випадків, коли для розгляду таких спорів законом встановлено інший порядок судового провадження; спорах між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих

повноважень.

Згідно з пунктом 7 частини першої КАС України суб'єкт владних повноважень – це орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їх посадова чи службова особа, інший суб'єкт при здійсненні ними публічно-владних управлінських функцій на підставі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень, або наданні адміністративних послуг.

Отже, до компетенції адміністративних судів належать спори фізичних чи юридичних осіб з органом державної влади, органом місцевого самоврядування, їхньою посадовою або службовою особою, предметом яких є перевірка законності рішень, дій чи бездіяльності цих органів (осіб), прийнятих або вчинених ними під час здійснення владних управлінських функцій, крім спорів, для яких законом установлений інший порядок судового вирішення.

Предметом позову в цій справі є визнання недостовірною інформації, яка міститься в названій постанові.

За приписами частини першої статті 5 Закону України від 30.10.1996 № 448/96-ВР «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» державне регулювання ринку цінних паперів здійснює НКЦПФР.

Згідно з пунктом 4 частини першої, пунктами 13, 14–2, 37–1 частини другої зазначеного Закону основними завданнями НКЦПФР є захист прав інвесторів шляхом застосування заходів щодо запобігання і припинення порушень законодавства на ринку цінних паперів, застосування санкцій за порушення законодавства у межах своїх повноважень. НКЦПФР відповідно до покладених на неї завдань, окрім іншого: здійснює контроль за дотриманням законодавства і призначає державних представників на фондових біржах та у депозитаріях; встановлює порядок розгляду справ про правопорушення на ринку цінних паперів; встановлює наявність ознак маніпулювання на фондовому ринку.

Пунктом 14 частини першої статті 8 Закону України "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні" має право, зокрема, накладати адміністративні стягнення, штрафні та інші санкції за порушення чинного законодавства на юридичних осіб та їх працівників, аж до анулювання ліцензій на здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів.

Пунктом 11 частини першої статті 11 названого Закону встановлено, що НКЦПФР застосовує до юридичних осіб фінансові санкції за умисні дії, що мають ознаки маніпулювання на фондовому ринку, визначені цим Законом, у розмірі від десяти до п'ятдесяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або в розмірі до ста п'ятдесяти відсотків прибутку (надходжень), одержаних в результаті цих дій.

З наведеного випливає, що негативні наслідки для юридичної особи (у тому числі за дії, що мають ознаки маніпулювання на фондовому ринку) виникають у разі прийняття НКЦПФР рішення (постанови) про накладення фінансових санкцій (штрафу) під час здійснення комісією державного регулювання ринку цінних

паперів.

Публічно-правовим вважається, зокрема, спір, у якому одна зі сторін виконує публічно-владні управлінські функції, тобто хоча б один суб'єкт законодавчо вповноважений владно керувати поведінкою іншого суб'єкта, а той зобов'язаний виконувати вимоги та приписи такого владного суб'єкта, у яких одна особа може вказувати або забороняти іншому учаснику правовідносин певну поведінку, давати дозвіл на передбачену законом діяльність тощо. Необхідною ознакою суб'єкта владних повноважень є виконання ним публічно-владних управлінських функцій саме в тих правовідносинах, у яких виник спір (див., наприклад, постанови ВП ВС від 23.05.2018 у справі № 914/2006/17, від 04.09.2018 у справі № 823/2042/16, від 02.04.2019 у справі № 137/1842/16-а).

НКЦПФР на виконання наданих їй владних повноважень винесено постанову про накладення санкцій за правопорушення на ринку цінних паперів за умисні дії ПрАТ, що мають ознаки маніпулювання на фондовому ринку. Сутністю накладення санкції за правопорушення на ринку цінних паперів є покарання правопорушника, яке застосовується, зокрема, з метою запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами. Отже, орган, який застосовує покарання, владно керує поведінкою правопорушника, а той зобов'язаний виконувати вимоги та приписи такого органу. Тож названа постанова НКЦПФР є рішенням суб'єкта владних повноважень, а спір – публічно-правовим, оскільки відповідає напрацьованим ВП ВС критеріям такого спору, які наведено вище.

ВП ВС також звернула увагу на те, що позовна вимога про визнання недостовірною інформації, наведеної в постанові відповідача, не може бути предметом окремого судового розгляду. Недостовірність відповідної інформації (тобто такої, що, на думку позивача, не відповідає дійсності або викладена неправдиво) може бути самостійною підставою для звернення до суду з позовом про визнання протиправним та скасування рішення суб'єкта владних повноважень, у якому така інформація міститься.

Отже, ВП ВС у цій справі визнала обґрунтованим висновок суду першої інстанції про закриття провадження у справі, оскільки спір про визнання недостовірною інформації, наведеної в постанові відповідача (НКЦПФР), має вирішуватися в порядку адміністративного судочинства як спір із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності під час здійснення владних управлінських функцій.

При цьому необхідно враховувати, що оскарження дій суб'єкта владних повноважень не завжди свідчить про наявність публічно-правового спору, адже визначення юрисдикції спору залежить від того, чи пов'язаний спір із захистом позивачем своїх корпоративних прав.

Нагадаємо, що раніше ВП ВС зазначала, що спір про оскарження рішення НКЦПФР щодо реєстрації випуску акцій підлягає розгляду в порядку господарського судочинства як такий, що зумовлений необхідністю захисту корпоративних та

майнових прав.

Постанова ВП ВС від 14.05.2019 у справі № 2а10585/10/2670

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/82188571>

ВП ВС, скасовуючи судові рішення попередніх судових інстанцій та закриваючи провадження у справі, зазначила, що звернення позивачів до суду із цим позовом зумовлене необхідністю захисту їх корпоративних та майнових прав, а не прав у сфері публічно-правових відносин, що виключає розгляд цієї справи в порядку адміністративного судочинства.

До компетенції адміністративних судів належать спори фізичних чи юридичних осіб з органом державної влади, органом місцевого самоврядування, їхньою посадовою або службовою особою, предметом яких є перевірка законності рішень, дій чи бездіяльності цих органів (осіб), прийнятих або вчинених ними під час здійснення владних управлінських функцій, крім спорів, для яких законом установлений інший порядок судового вирішення.

Публічно-правовий спір має особливий суб'єктний склад. Участь суб'єкта владних повноважень є обов'язковою ознакою для того, щоб класифікувати спір як публічно-правовий. Проте сама участь у спорі суб'єкта владних повноважень не дає підстав ототожнювати спір із публічно-правовим та зараховувати його до справ адміністративної юрисдикції. Визначаючи предметну юрисдикцію справ, суди повинні виходити із суті права та/або інтересу, за захистом якого звернулася особа, заявлених вимог, характеру спірних правовідносин, змісту та юридичної природи обставин у справі.

Визначальною ознакою справи адміністративної юрисдикції є суть (зміст, характер) спору. Публічно-правовий спір, на який поширюється юрисдикція адміністративних судів, є спором між учасниками публічно-правових відносин і стосується саме цих відносин.

При цьому визначальним принципом здійснення правосуддя в адміністративних справах є принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі з обов'язком суб'єкта владних повноважень доказувати правомірність своїх дій, бездіяльності чи рішень, на відміну від визначального принципу господарського судочинства, який полягає у змагальності сторін. Суд, який розглянув справу, що не належить до його юрисдикції, не може вважатися «судом, встановленим законом» у розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Аналогічний висновок викладений у постановах ВП ВС від 05.06.2018 у справі № 805/4506/16-а та від 16.10.2018 у справі № П/811/1296/17.

2. Належний спосіб захисту в спрах про цінні папери

Результати проведеного дослідження свідчать, що є випадки, коли заявлені позовні вимоги були неналежними та неефективними щодо відновлення прав позивача,

адже позивач зобов'язував відповідача (депозитарія) зробити те, що не входить до його обов'язків, визначених законом.

Постанова КГС ВС від 15.01.2020 у справі 910/6514/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/87056175>

У цій справі суд касаційної інстанції, зокрема, визнав безпідставними доводи скаржника, що обраний позивачем спосіб захисту не відповідає вимогам чинного законодавства.

Так, скаржник вказував на те, що умовами договору застави не передбачено права позивача на звернення стягнення на предмет застави шляхом набуття у власність облігацій скаржника, а Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» не передбачає можливості звернення стягнення в іншому порядку, ніж це встановлено зазначеним Законом, і тому обраний НБУ спосіб захисту не відповідає вимогам чинного законодавства. Однак колегія суддів касаційної інстанції визнала необґрунтованою таку правову позицію з огляду на те, що пунктом 2.2.2 договору застави сторони погодили, що заставодержатель - позивач має право в разі невиконання заставаодавцем – АТ умов, передбачених кредитним договором, і неможливості списання відповідно до статті 73 Закону України «Про Національний банк України» у безспірному порядку заборгованості з кореспондентського рахунку заставаодавця та його філій здійснити продаж державних облігацій України третім особам або переведення державних облігацій у власність заставодержателя і за рахунок отриманих коштів задовольнити всі свої вимоги за цим договором.

Постанова КГС ВС від 02.07.2020 у справі № 910/13202/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/82857115>

Верховний Суд погодився з правильним по суті висновком суду першої інстанції щодо відсутності підстав для задоволення позову про встановлення нікчемності договорів купівлі-продажу цінних паперів з огляду на таке.

Якщо недійсність правочину встановлена законом, то визнання недійсним такого правочину судом не вимагається; визнання недійсним нікчемного правочину законом не передбачається, оскільки нікчемним правочин є за законом. Отже, такі способи захисту, як встановлення нікчемності правочину і визнання недійсним нікчемного правочину, не є способами захисту прав та інтересів, визначеними законом (наведена правова позиція викладена у постанові ВП ВС від 04.06.2019 у справі № 916/3156/17).

При цьому згідно із частиною другою статті 5 ГПК України суд відповідно до викладеної в позові вимоги позивача може визначити у своєму рішенні спосіб захисту, який не встановлений законом, лише за умови, що законом не передбачено ефективного способу захисту порушеного права чи інтересу. Отже, суд може застосувати не встановлений законом спосіб захисту лише за одночасної наявності двох умов: по-перше, якщо дійде висновку, що жодний установлений законом спосіб захисту не є ефективним саме у спірних правовідносинах; по-друге, якщо дійде

висновку, що задоволення викладеної у позові вимоги позивача призведе до ефективного захисту його прав чи інтересів.

ВП ВС неодноразово звертала увагу на те, що застосування конкретного способу захисту цивільного права залежить як від змісту права чи інтересу, за захистом якого звернулася особа, так і від характеру його порушення, невизнання або оспорення. Зазначені право чи інтерес мають бути захищені судом у спосіб, який є ефективним, тобто таким, що відповідає змісту відповідного права чи інтересу, характеру його порушення, невизнання або оспорення та спричиненим цими діями наслідкам. Подібні висновки сформульовані, зокрема, у постановках ВП ВС від 05.06.2018 у справі № 338/180/17, від 11.09.2018 у справі № 905/1926/16, від 30.01.2019 у справі

№ 569/17272/15-ц.

За наявності спору щодо правових наслідків недійсного правочину, одна із сторін якого чи інша заінтересована особа вважає його нікчемним, суд перевіряє відповідні доводи та у мотивувальній частині судового рішення, застосувавши відповідні положення норм матеріального права, підтверджує чи спростовує обставину нікчемності правочину (Аналогічна правова позиція викладена в постанові ВП ВС від 10.04.2019 у справі № 463/5896/14-ц).

Зважаючи на викладене, встановлення нікчемності правочинів не є належним способом захисту прав, оскільки не матиме реального відновлення порушених прав позивача, адже нікчемний правочин є недійсним за законом.

Отже, позовна вимога про встановлення нікчемності (недійсності за законом) договорів купівлі-продажу цінних паперів не могла бути задоволена, оскільки позивач просив застосувати неналежний спосіб захисту.

Постанова КГС ВС від 28.04.2020 у справі № 910/10553/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89008475>

Державна іпотечна установа подала позов до господарського суду про визнання припиненими з 25.01.2016 відносин позики, що склалися між нею і ПАТ на підставі договорів купівлі-продажу цінних паперів та проспекту емісії облігацій. Оскільки 25.01.2016 відбулося дострокове повернення позики через перенесення з поточного рахунку позивача на інший рахунок банку коштів, то такі правовідносини є припиненими на підставі частини третьої статті 1049 ЦК України.

За результатами нового розгляду справи рішенням господарського суду, залишеним без змін постановами апеляційного господарського суду та КГС ВС, у позові відмовлено.

КГС ВС зазначив, що в цій справі заявлено позов про визнання припиненими з 25.01.2016 відносин позики, що склалися між Державною іпотечною установою та ПАТ на підставі договорів купівлі-продажу цінних паперів та проспекту емісії облігацій. Однак ЦК України, ГК України, іншими законодавчими актами не передбачено можливості захисту прав та/або інтересів особи у такий спосіб, як

визнання припиненими певних відносин, у тому числі позики.

За своєю правовою природою така вимога є вимогою про визнання (встановлення) юридичного факту (тобто факту, який має юридичне значення) у вигляді припинення з певної дати відносин позики, а підтвердження (визнання) чи, навпаки, непідтвердження факту не є належним способом судового захисту прав та/або законних інтересів і не може здійснюватися як результат розгляду відповідної позовної вимоги.

3. Визнання недійсним договору купівлі-продажу цінних паперів

Цінні папери є об'єктами права власності, а тому можуть відчужуватися на підставі правочинів, у тому числі договору купівлі-продажу, договору дарування, договору міни, спадкування, звернення стягнення на заставлене майно тощо.

Статтею 139 ГК України визначено, що цінні папери є особливим видом майна суб'єкта господарювання.

Можливість обігу цінних паперів, передання їх у заставу визначається законодавством про відповідний вид цінного папера, а для емісійних цінних паперів – також умовами розміщення (проспектом емісії тощо).

На правочини стосовно цінних паперів поширюються загальні правила про недійсність правочинів, установлені главою 16 ЦК України та главою 22 ГК України (з урахуванням специфіки правового режиму цінних паперів, особливостей їх обігу, обліку прав на них).

Відповідно до статті 16 ЦК України кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу. Способом захисту цивільних прав та інтересів може бути, зокрема, визнання правочину недійсним. Частиною першою статті 215 ЦК України передбачено, що підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами першою – третьою, п'ятою та шостою статті 203 цього Кодексу.

Недійсним є правочин, якщо його недійсність встановлена законом (нікчемний правочин). У цьому разі визнання такого правочину недійсним судом не вимагається (частина друга статті 215 ЦК України). Якщо недійсність правочину прямо не встановлена законом, але одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом, такий правочин може бути визнано судом недійсним (оспорюваний правочин) (частина третя статті 215 ЦК України).

Постанова КГС ВС від 17.09.2020 у справі № 904/4262/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91653032>

Постановою КГС ВС скасовано частково рішення попередніх судових інстанцій та передано справу на новий розгляд до господарського суду, оскільки одним з аргументів позивача щодо визнання недійсним договору купівлі-продажу цінних паперів було те, що заборгованість на підставі договору купівлі-продажу штучно створеною з метою здійснення в подальшому контролю у справі про банкрутство. Однак цей аргумент позивача залишився без відображення і аналізу судами першої та апеляційної інстанцій.

Судами попередніх інстанцій не було досліджено питання про наявність у ТОВ ліцензії з професійної діяльності на фондовому ринку, що є обов'язковою вимогою для здійснення такої діяльності (частина третя статті 16 Закону України «Про цінні папери і фондовий ринок» в редакції Закону України від 23.02.2006 № 3480-IV, чинний на 02.08.2010). При цьому це питання ставилося КГС ВС від 05.02.2019 при направленні справи на новий розгляд.

Крім того, суд першої інстанції зазначив, що відповідач-2 виконав свої зобов'язання за договором та передав відповідачу-1 цінні папери у строк, передбачений пунктом 5.1 договору, а саме прості іменні акції ВАТ у кількості 26 403 227 шт., що підтверджується сертифікатами акцій та витягом з реєстру власників іменних паперів ВАТ, складеним реєстратором ТОВ станом на 30.08.2010. Проте інформація про власників цінних паперів ВАТ істотно відрізняється від даних Агенства з розвитку інфраструктури фондового ринку, яке є уповноваженою особою з розкриття інформації емітентом цінних паперів у загальнодоступній базі даних НКЦПФР стосовно ринку цінних паперів.

Постанова КГС ВС від 10.11.2020 у справі № 910/1997/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92796346>

Особа-1 звернулася до господарського суду з позовом до ТОВ про визнання недійсним генерального договору щодо взаємовідносин в процесі продажу цінних паперів та договору купівлі-продажу цінних паперів. Позов мотивований тим, що генеральний договір і договір купівлі-продажу цінних паперів є недійсними в частині істотних умов, що визначають ціну та загальну вартість цінних паперів у рублях Російської Федерації, оскільки такі умови суперечать приписам Положення про порядок іноземного інвестування, затвердженого постановою Правління НБУ від 10.08.2005 № 280.

Постановою апеляційного господарського суду скасовано рішення господарського суду, ухвалено нове рішення про задоволення позовних вимог у повному обсязі.

Оскільки при укладенні генерального договору і договору купівлі-продажу цінних паперів сторони узгодили умови щодо ціни та порядку оплати, які передбачають здійснення відповідачем іноземних інвестицій в Україну в іноземній валюті

(російських рублях), що не входить до переліку валют, визнаних НБУ конвертованими для цілей застосування законодавства щодо інвестування, КГС ВС погодився з висновком суду апеляційної інстанції про невідповідність наведених умов спірних договорів законодавству України, що регулює зазначені правовідносини.

Постанова КГС ВС від 07.10.2020 у справі № 910/20487/13

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92587606>

ПрАТ звернулося до господарського суду із заявою до ТОВ та ПАТ про визнання недійсним договору купівлі-продажу цінних паперів з відстроченням платежу, предметом якого є купівля-продаж відсоткових іменних облігацій.

Постановою апеляційного господарського суду скасовано рішення господарського суду про задоволення позову та ухвалено нове рішення, яким відмовлено в задоволенні позовних вимог повністю.

Скасовуючи постанову апеляційної інстанції, КГС ВС зазначив, що апеляційний господарський суд всупереч приписам частини першої статті 282 ГПК України, не погодившись із висновками місцевого суду, не спростував їх з посиланням на наявні у справі докази та норми чинного законодавства, залишив без жодної правової оцінки, зокрема, доводи і заперечення позивача, викладені у відзиві на апеляційну скаргу, відтак прийняв постанову при неповному з'ясуванні обставин, на які посилаються учасники провадження у справі, а також не виконав вказівок, наведених у постанові КГС ВС від 15.03.2018 у цій справі.

Водночас, на думку колегії суддів КГС ВС, дослідження та надання оцінки всім наявним у справі доказам та доводам учасників справи в їх сукупності з метою з'ясування питання ціни облігацій є обов'язковим при розгляді спору в цій справі.

4. Про зобов'язання вчинити певні дії щодо виконання умов договору з купівлі-продажу цінних паперів

Статтею 610 ЦК України унормовано, що порушенням зобов'язання є його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання). Відповідно до пункту 4 частини першої статті 611 ЦК України у разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом, зокрема відшкодування збитків та моральної шкоди.

Частиною першою статті 22 ЦК України визначено, що особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування. Згідно з пунктом 2 частини другої статті 22 ЦК України збитками є доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода).

У частині другій статті 224 ГК України зазначено, що під збитками розуміються витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною.

За частиною першою статті 193 ГК України та статтею 526 ЦК України зобов'язання мають виконуватися належним чином відповідно до умов закону, інших правових актів, договору, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться.

Постанова КГС ВС від 15.01.2020 у справі № 922/3447/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/87086254>

ТОВ звернулося з позовом до відповідача-1 (ТОВ), що діє від власного імені в інтересах та за рахунок активів Пайового закритого недиверсифікованого венчурного інвестиційного фонду, про зобов'язання його виконати всі необхідні дії для передачі у власність позивача цінних паперів шляхом надання депозитарній установі договору купівлі-продажу цінних паперів та відповідних розпоряджень для передачі цінних паперів, а також про стягнення з нього суми штрафу, завданих збитків у вигляді неотриманого відсоткового доходу, інфляційних втрат та 3 % річних. Ухвалою господарського суду було залучено до участі у справі ПАТ як співвідповідача (відповідач-2).

Рішенням господарського суду позовні вимоги задоволені повністю. Суд першої інстанції виходив з того, що відповідно до договору купівлі-продажу цінних паперів позивач придбав у відповідача-1 облігації, сплативши йому певну суму. Згодом відповідач-1 надав депозитарній установі договір та відповідні розпорядження для передачі пакета цінних паперів зі свого рахунку на рахунок в цінних паперах позивача, проте відповідач-2, порушивши частини восьмої статті 6 Закону України «Про депозитарну систему України» та Положення про провадження депозитарної діяльності затвердженого, не виконав відповідних розпоряджень і тому відповідно до договору купівлі-продажу цінних паперів зобов'язаний сплатити штраф у розмірі 25 % від загальної суми цього договору, відшкодувати позивачу збитки у вигляді неотриманого відсоткового доходу та інфляційні втрати, що нараховані на суму неотриманого відсоткового доходу за цінними паперами.

Постановою апеляційного господарського суду назване рішення господарського суду скасовано та ухвалено нове про відмову в позові. Суд апеляційної інстанції, відмовляючи в задоволенні позову, виходив з того, що заявлені позивачем вимоги впливають із зобов'язальних правовідносин між позивачем та відповідачем-1 і не мотивовані договірними, деліктними або іншими позадоговірними правовідносинами між позивачем та відповідачем-2.

З огляду на те, що відповідачем-2 не було допущено порушення виконання зобов'язання стосовно позивача, КГС ВС погодився з висновком суду апеляційної інстанції про відсутність підстав для стягнення нарахованих позивачем штрафу, збитків, інфляційних втрат та 3 % річних, оскільки відповідач-2 не є стороною договору, на підставі якого ґрунтуються зазначені позовні вимоги.

КГС ВС відхилив доводи заявника, що суд апеляційної інстанції безпідставно не брав до уваги, що вина відповідача-1 відсутня у невиконанні зобов'язань за договором купівлі-продажу цінних паперів, оскільки таке невиконання відбулося саме з вини відповідача-2 як депозитарної установи, яка відмовилася проводити депозитарні операції за рахунком у цінних паперах ТОВ на підставі його розпоряджень, внаслідок чого не відбулося переходу права власності на цінні папери відповідно до договору купівлі-продажу цінних паперів.

Колегія суддів КГС ВС зауважила, що перш ніж розглядати такий елемент складу правопорушення як вина, потрібно встановити протиправну поведінку заподіювача щодо позивача у справі. З огляду на те, що між позивачем та відповідачем-2 не було ні договірних, ні будь-яких інших зобов'язань, суд касаційної інстанції визнав безпідставними твердження позивача щодо наявності вини відповідача-2 у неприйнятті до виконання розпоряджень, оскільки підставою позову у справі, що розглядається, є договір купівлі - продажу цінних паперів, укладений між позивачем та відповідачем -1, а відповідач -2 не був стороною цього договору.

Твердження скаржника, що відповідач-2 всупереч вимогам частини восьмої статті 6 Закону України «Про депозитарну систему України» несвоєчасно повідомив відповідача-1 про відмову у виконанні його розпоряджень щодо передачі цінних паперів, судом касаційної інстанції також були відхилені, оскільки, як правильно зазначено судом апеляційної інстанції, відповідач-2 надав мотивовану відповідь про відмову в прийнятті до виконання розпорядження у строк, встановлений частиною восьмою статті 6 Закону України «Про депозитарну систему України», а саме: на наступний робочий день за днем прийняття від відповідача-1 розпорядження щодо вчинення всіх необхідних дій для подальшої передачі цінних паперів покупцю.

5. Щодо визначення сторін у спорі про тлумачення договору дарування акцій, зокрема належного відповідача

Постанова КГС ВС від 09.07.2020 у справі № 922/404/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90388304>

ТОВ-1 звернулося до господарського суду з позовною заявою до ТОВ-2, в якій просило розірвати укладений між ними договір відступлення права вимоги. Обґрунтовуючи позовні вимоги в частині розірвання договору відступлення права вимоги позивач зазначив, що нездійснення оплати покупцем є істотним порушенням

умов договору другою стороною. Матеріально-правовою підставою позову визначено статтю 651 ЦК України.

До господарського суду позивач подав заяву про збільшення розміру позовних вимог, у якій він просив суд:

- здійснити тлумачення змісту договору дарування акцій від 19.12.2006, укладеного між ТОВ-1 та Особою-1 в частині визначення моменту виникнення права власності ТОВ-1 на 1 315 акцій ЗАТ, що є предметом зазначеного договору дарування;
- визнати станом на 27.10.2010 право власності ТОВ-1 на 1 315 акцій ЗАТ, придбаних ТОВ-1 за договором дарування акцій від 19.12.2006, укладеним між ТОВ-1 та Особою-1.

В обґрунтування зазначених вимог у заяві про збільшення розміру позовних вимог позивач зазначив, що питання про кількість належних позивачу-1 станом на 27.10.2010 акцій ЗАТ вирішувалося судами неодноразово, при цьому в різних справах суди дійшли суперечливих висновків. Так, постановою апеляційного господарського суду від 22.05.2018 у справі № 908/922/17, залишеною без змін постановою ВС від 24.07.2018, з посиланням на постанову апеляційного господарського суду від 28.05.2013 у справі № 908/496/13 та постанову Вищого господарського суду України від 27.08.2013 у справі № 908/496/13, сказано на належність позивачу станом на 27.10.2010 лише 1007, а не 2 322 акцій ЗАТ. Водночас постановою апеляційного господарського суду від 02.08.2016 у справі № 908/253/14, яка була залишена без змін постановою Вищого господарського суду України від 15.11.2016 у цій же справі, встановлено належність позивачу станом на 27.10.2010 саме 2 322 акцій ЗАТ. В обох випадках зроблено так висновки в частині визначення моменту виникнення права власності ТОВ-1 на 1 315 акцій ЗАТ, що є предметом зазначеного договору дарування: право власності ТОВ-1 на 1 315 акцій ЗАТ, придбаних ТОВ-1 за договором дарування акцій від 19.12.2006, укладеним між ТОВ-1 та Особою-1, виникло 19.12.2006, тобто з моменту укладення договору дарування акцій від 19.12.2006.

Рішенням господарського суду позовні вимоги задоволено повністю. Розірвано договір відступлення права вимоги від 22.04.2014 № 1324/12-67, укладений між ТОВ-1 та ТОВ-2.

Тлумачення змісту договору дарування акцій від 19.12.2006, укладеного між ТОВ-1 та Особою-1, в частині визначення моменту виникнення права власності ТОВ-1 на 1315 акцій ЗАТ, що є предметом зазначеного договору дарування, здійснено так: право власності ТОВ-1 на 1 315 акцій ЗАТ, придбаних ТОВ-1 за договором дарування акцій від 19.12.2006, укладеним між ТОВ-1 та Особою-1, виникло

19.12.2006, тобто з моменту укладення договору дарування акцій від 19.12.2006.

Право власності ТОВ-1 на 1 315 акцій ЗАТ, придбаних ТОВ -1 за договором дарування акцій від 19.12.2006, укладеним між ТОВ-1 та Особою-1 Визнано станом на 27.10.2010.

Постановою апеляційного господарського суду рішення господарського суду в частині задоволення позовних вимог про здійснення тлумачення змісту названого договору дарування акцій від 19.12.2006 в частині визначення моменту права власності ТОВ-1 на 1 315 акцій ЗАТ, що є предметом зазначеного договору дарування, та про визнання станом на 27.10.2010 права власності ТОВ-1 на 1 315 акцій ЗАТ скасовано та прийнято нове рішення, яким у задоволенні позовних вимог відмовлено. В іншій частині рішення залишено без змін.

Скасовуючи рішення місцевого суду в частині задоволення позовних вимог про тлумачення змісту договору дарування та визнання права власності на акції ЗАТ у кількості 1 315 шт., суд апеляційної інстанції зазначив, що позивач, звертаючись із вимогами про тлумачення змісту договору дарування акцій від 19.12.2006, укладеного між ТОВ-1 та Особою-1, визначив відповідачем ТОВ-2, яке взагалі не є стороною цього договору, тоді як Особа-1, що є дарувальником за договором, у цій справі виступає у статусі третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору на стороні відповідача, тобто не є зобов'язальною особою у цьому процесі, на яку безпосередньо спрямовані вимоги позивача.

Суд апеляційної інстанції зазначив, що позовні вимоги, якими позивач доповнив позовну заяву шляхом подання заяви про збільшення розміру позовних вимог, жодним чином не пов'язані ані з предметом, ані з підставами поданого позову в первісній редакції.

КГС ВС погодився з правовою позицією господарського суду апеляційної інстанції та залишив постанову апеляційного господарського суду без змін, зазначивши таке.

Статтею 213 ЦК України визначено, що тлумачення правочину може здійснюватися як сторонами, так і на вимогу однієї із сторін судом. Частинами третьою, четвертою зазначеної статті передбачено правила тлумачення правочину, які визначаються за таким принципом: при неможливості витлумачити положення договору шляхом використання вузького кола засобів залучаються нові критерії перевірки правильності того чи іншого трактування умов договору.

Підставою для тлумачення судом угоди є наявність спору між сторонами угоди щодо її змісту, невизначеність і незрозумілість буквального значення слів, понять і термінів тексту всієї угоди або її частини, що не дає змоги з'ясувати дійсний зміст угоди або її частини, а волевиявлення сторони правочину не дозволяє однозначно встановити її намір. Тлумачення не створює, а лише роз'яснює існуючі умови угоди.

Тобто в розумінні наведених приписів на вимогу однієї або двох сторін договору суд

може постановити рішення про тлумачення змісту цього договору без зміни його умов. При цьому, зважаючи на те, що метою тлумачення правочину є з'ясування змісту його окремих частин, який становить права та обов'язки сторін, тлумачення слід розуміти як спосіб можливості виконання сторонами умов правочину. Тому тлумачення договору є можливе до початку виконання сторонами його умов.

Аналогічна правова позиція викладена у постановках ВС від 25.07.2018 у справі № 317/39/17, від 14.02.2018 у справі № 925/106/17, від 05.02.2020 у справі № 910/15161/18.

6. Про розірвання договору купівлі-продажу пакета акцій під час приватизації

Статтями 610, 611 ЦК України унормовано, що порушенням зобов'язання є його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання). У разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом.

Згідно зі статтею 188 ГК України зміна та розірвання господарських договорів в односторонньому порядку не допускається, якщо інше не передбачено законом або договором.

Відповідно до частини другої статті 651 ЦК України договір може бути розірвано за рішенням суду на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом. Водночас істотним вважається таке порушення стороною договору, коли внаслідок завданої цим шкоди друга сторона значною мірою позбавляється того, на що вона розраховувала при укладенні договору.

Частиною другою статті 27 Закону України "Про приватизацію державного майна" визначено як виключну підставу для розірвання договору купівлі-продажу об'єкта приватизації в порядку, передбаченому законодавством, невиконання умов договору купівлі-продажу у зв'язку з банкрутством приватизованого підприємства або підприємства, до якого було передано приватизований об'єкт. Це узгоджується з приписами статті 651 ЦК України.

Постанова КГС ВС від 07.05.2020 у справі № 904/299/16

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/89183353>

ФДМУ звернувся до господарського суду з позовом до ТОВ-1 та ТОВ-2 про розірвання договору купівлі-продажу пакета акцій ВАТ за конкурсом, укладеного ним та ТОВ-1, а також зобов'язання депозитарної установи – ТОВ-2 списати з рахунку цінних паперів ТОВ-1 пакет акцій ПАТ – третьої особи на рахунок Держави Україна (керуючий рахунком ФДМУ). Позовні вимоги обґрунтовані неналежним виконанням відповідачем ТОВ-1 умов договору, внаслідок невиконання яких держава не отримала

очікуваного ефекту від реалізації пакета акцій.

Справа розглядалася господарськими судами неодноразово. Під час нового розгляду справи ТОВ-1 звернулося до господарського суду із зустрічною позовною заявою до ФДМУ про визнання названого договору недійсним в частині деяких пунктів. Рішенням господарського суду в задоволенні первісного позову відмовлено повністю, зустрічний позов задоволено. Постановою апеляційного господарського суду назване рішення скасовано частково, в задоволенні зустрічного позову відмовлено повністю.

Колегія суддів КГС ВС погодилася з висновками судів попередніх інстанцій про відсутність правових підстав для задоволення первісного позову з огляду на те, що позивач не довів обставин істотного порушення ТОВ-1 зобов'язань за спірним договором, внаслідок чого інша сторона зазнала б збитків. При цьому позивач також не обґрунтував та не довів наявності складових елементів правопорушення, з якими законодавство пов'язує виникнення збитків (шкоди) (протиправна поведінка, розмір збитків (шкоди), причинний зв'язок між протиправною поведінкою і збитками, вина).

Крім того, порушення або невиконання певних пунктів названого договору не можуть призводити до правового наслідку у вигляді позбавлення іншої сторони договору того, на що вона розраховувала під час укладення договору, оскільки за наведеними пунктами договору позивач не повинен був нічого отримувати, адже цими пунктами договору з урахуванням вимог Концепції передбачався обов'язок ТОВ-1 здійснити інвестування на користь ВАТ – третьої особи, акції якої на момент внесення таких інвестицій належали ТОВ-1, а не державі в особі позивача. Суди попередніх інстанцій правильно врахували, що ставлячи вимогу про розірвання договору, позивач посилається на невиконання деяких пунктів договору, порушення яких було зумовлене об'єктивними, незалежними від ТОВ-1 підставами. При цьому позивачем не заперечується, а матеріали справи не містять доказів зворотного, що ТОВ-1 належним чином виконало решту обов'язків за договором, що є значною частиною всіх зобов'язань порівняно з обсягом невиконаних зобов'язань.

Колегія суддів КГС ВС визнала обґрунтованим те, що невиконання ТОВ-1 пункту 11.1.2 договору було спричинено некоректністю його викладення, яка була допущена в момент укладення договору та полягала у невизначенні органу, якому мало бути передано певне майно. До того ж у зв'язку із зміною обставин, які неможливо було передбачити на час укладення договору, відбулася зміна переліку майна.

Отже, порушення умови договору, яка була сформульована без достатньої ясності, що спричинило неможливість її належного виконання у встановлений строк, не може бути підставою для розірвання такого договору.

7. Вексель

Відповідно до статті 14 Закону України «Про цінні папери і фондовий ринок» вексель – цінний папір, який посвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця або його наказ третій особі сплатити після настання строку платежу визначену суму власнику векселя (векселедержателю).

Особливості видачі та обігу векселів, здійснення операцій з векселями, погашення вексельних зобов'язань та стягнення за векселями визначаються законом.

Закон України «Про обіг векселів в Україні» визначає особливості обігу векселів в Україні, який полягає у видачі переказних та простих векселів, здійсненні операцій з векселями та виконанні вексельних зобов'язань у господарській діяльності, відповідно до Женевської конвенції 1930 року, якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі, з урахуванням застережень, обумовлених додатком II до цієї Конвенції, та відповідно до Женевської конвенції 1930 року про врегулювання деяких колізій законів про переказні векселі та прості векселі, Женевської конвенції 1930 року про гербовий збір стосовно переказних векселів і простих векселів.

Відповідно до статті 625 ЦК України боржник не звільняється від відповідальності за неможливість виконання ним грошового зобов'язання. Боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом.

Статтею 48 Уніфікованого закону встановлено, які платежі має право вимагати векселедержатель від особи, проти якої заявлена вимога.

Отже, якщо спірні правовідносини сторін врегульовано вексельним законодавством, яким не передбачено стягнення інфляційних втрат у разі прострочення виконання вексельного зобов'язання, положення статті 625 ЦК України не підлягають застосуванню до таких правовідносин.

Постанова КГС ВС від 15.01.2020 у справі № 920/16/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/86961706>

ПАТ звернулося до господарського суду з позовом до відповідача (ПАТ) про стягнення заборгованості за векселем, 6 % річних та інфляційних втрат. Позовні вимоги обґрунтовані несвоєчасною оплатою векселя.

Спир у справі розглядався господарськими судами неодноразово. Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, провадження у справі в частині стягнення з відповідача на користь позивача

заборгованості за векселем закрито. У решті позову відмовлено. Суди дійшли висновку, що Уніфікованим законом не передбачено покладення на зобов'язану за векселем особу інших платежів, ніж зазначені в Уніфікованому законі, зокрема не надано можливості пред'являти до стягнення збитки від інфляції.

КГС ВС зазначив, що суди попередніх інстанцій дійшли правомірного висновку про те, що положення статті 625 ЦК України у цій справі не підлягають застосуванню, оскільки спірні правовідносини сторін врегульовано вексельним законодавством, яким не передбачено стягнення інфляційних втрат у разі прострочення виконання вексельного зобов'язання. У зв'язку з цим вони правильно та обґрунтовано відмовили у задоволенні позовної вимоги про стягнення з відповідача інфляційних втрат.

ВС дотримується висновку про застосування норм ЦК України, які регулюють відповідальність за прострочення виконання зобов'язань до правовідносин, пов'язаних з обігом векселів, лише у разі вказівки на це в актах вексельного законодавства, зазначених в Законі України «Про обіг векселів в Україні». Названу правову позицію викладено в постановках від 15.05.2018 у справі № 904/8714/17, від 22.05.2018 у справі № 904/8713/17, від 23.05.2018 у справі № 904/8710/17, від 23.05.2018 у справі № 904/8711/17, від 16.10.2018 у справі № 914/34/18, 31.10.2018 у справі № 904/9951/17, від 13.05.2019 у справі № 904/63/18, від 13.05.2019 у справі № 904/65/18, від 21.11.2019 у справі № 920/19/18, від 03.12.2019 у справі № 920/14/18, від 04.12.2019 у справі № 920/20/18, від 15.01.2020 у справі № 920/16/18, від 28.01.2020 у справі № 920/18/18, від 14.05.2020 у справі № 920/12/18, від 14.05.2020 у справі № 920/12/18.

Постанова КГС ВС від 18.02.2020 у справі № 920/15/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87711866>

ПАТ-1 звернулося до господарського суду з позовом до ПАТ-2 про стягнення основного боргу, 6 % річних, інфляційних втрат. Позовні вимоги обґрунтовані тим, що позивач є законним держателем простого векселя, виданого відповідачем, а відповідач як векседавець зобов'язаний здійснити на користь позивача платіж за зазначеним векселем внаслідок настання строку платежу за ним. Однак відповідач не виконав своїх зобов'язань та платіж за вказаним векселем не здійснив.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановами апеляційного господарського суду, позов задоволено частково. Стягнуто з ПАТ-1 на користь ПАТ-2 заборгованість за векселем, провадження в частині стягнення з ПАТ-1 на користь ПАТ-2 6 % річних закрито, в решті позову відмовлено.

КГС ВС погодився з наведеними позиціями судів, а щодо стягнення плати за векселем та відсотків на суму векселя в розмірі 6 % зазначив таке.

Пунктами 1, 2 частини першої статті 48 Уніфікованого закону передбачено, що держатель може вимагати від особи, проти якої він використовує своє право регресу, суму неакцептованого або неоплаченого переказного векселя з відсотками, якщо вони були обумовлені, відсотки в розмірі шести від дати настання строку платежу.

За умовами пункту 5 статті 2 Закону України "Про обіг векселів в Україні" відсотки, про які йдеться у пункті 2 статті 48 і пункті 2 статті 49 Уніфікованого закону, на суму векселів, як виданих, так і тих, що підлягають оплаті на території України, нараховуються, з розміру облікової ставки НБУ на день подання позову і від дня настання строку платежу (з дня платежу) до дня подання позову, відповідно.

З аналізу наведених правових норм випливає, що нарахування відсотків на підставі пункту 2 частини першої статті 48 Уніфікованого закону здійснюється з дня, наступного за тим, який визначено для здійснення платежу, і припиняється в день, коли векселедержатель фактично отримав платіж від особи, до якої пред'явив позов, чи від іншої зобов'язаної за векселем особи, незалежно від того, чи було раніше ухвалено судове рішення про стягнення цих сум.

Початок строку нарахування спірних відсотків пов'язується з днем настання строку платежу.

Відповідно до статті 34 Уніфікованого закону переказний вексель строком за пред'явленням підлягає оплаті при його пред'явленні, тобто в день його належного пред'явлення до платежу.

Статтею 76 Уніфікованого закону передбачено, що простий вексель, строк платежу в якому не зазначено, вважається таким, що підлягає оплаті за пред'явленням. При відсутності особливого зазначення, місце, де видано документ, вважається місцем платежу і, разом з тим, місцем проживання векселедавця.

Уніфікований закон не вирішує питання про те, що саме слід розуміти під пред'явленням векселя та не встановлює такої конкретної процедури, однак під пред'явленням цілком розумно вважати подію, яка вказує на те, що вимога платежу та векселедержатель стали відомі платнику.

Як встановлено судами першої та апеляційної інстанцій, у березні 2015 року приватним нотаріусом було направлено ПАТ-2 телеграму-вимогу з пропозицією здійснити оплату.

Відповідно до частин першої, третьої статті 44 Уніфікованого закону відмова в акцепті або у платежі повинна бути підтверджена засвідченим автентичним документом (протест у неакцепті або у неплатежі). Протест у неплатежі за переказним векселем, який підлягає оплаті на визначену дату або у визначений строк від дати складання чи від пред'явлення, повинен бути здійснений в один із двох робочих днів, які настають

за днем, у який вексель підлягає оплаті.

Судами попередніх інстанцій також встановлено, що у зв'язку з невиконанням ПАТ-2 вимоги про оплату векселя приватним нотаріусом видано протест про неоплату зазначеного векселя.

Отже, враховуючи обставини, встановлені судами першої та апеляційної інстанцій, вимога платежу за векселем та векселедержатель векселя стали відомі платнику, а здійснення протесту векселя нотаріусом про неоплату свідчить про належне пред'явлення зазначеного векселя.

З огляду на викладене суди першої та апеляційної інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про те, що позивач як держатель векселя оригінал якого досліджувався судом першої інстанції, має право вимагати від відповідача як векседавця стягнення плати за зазначеним векселем та відсотків на суму векселя в розмірі 6 %

8. Облігації

Постанова КГС ВС від 15.01.2020 у справі № 910/6514/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87056175>

НБУ звернувся до господарського суду з позовом до ПАТ-1 про звернення стягнення в рахунок погашення заборгованості за кредитним договором суми на предмет застави (цінні папери) за договором застави облігацій Державної іпотечної установи шляхом передачі у власність позивача предмета застави, а також з вимогами до ПАТ-2 про зобов'язання направити Національному депозитарію України розпорядження про розблокування та переказ цінних паперів з рахунку в цінних паперах, який належить ПАТ-1, на рахунок позивача.

Рішенням господарського суду в задоволенні позовних вимог відмовлено повністю.

Ухвалою апеляційного господарського суду затверджено мирову угоду від 01.10.2019, укладену між Національним банком України, ПАТ-1 та ПАТ-2, рішення господарського суду визнано нечинним, а провадження у справі закрито.

КГС ВС, залишаючи рішення апеляційної інстанції, зокрема, зазначив таке.

Доводи заявника, що суд апеляційної інстанції, виносячи оскаржувану ухвалу, не врахував, що спір у справі, що розглядається, стосується прав, інтересів та обов'язків Кабінету Міністрів України, який всупереч вимогам статті 49 ГПК України не був залучений до участі у справі, незважаючи на те, що він є єдиним засновником та гарантом Державної іпотечної установи, ВС відхиляються, оскільки Кабінет Міністрів України гарантує виконання емітентом зобов'язання будь-якій особі, що є власником облігацій, а тому перехід права власності на цінні папери від однієї особи до іншої жодним чином не впливає на обсяг зобов'язань гаранта та не порушує прав та інтересів Кабінету Міністрів України.

Крім того, доводи скаржника, що умовами договору застави не передбачено права НБУ на звернення стягнення на предмет застави шляхом набуття у власність облігацій Державної іпотечної установи, а Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» не передбачає можливості звернення стягнення в іншому порядку, ніж це встановлено зазначеним законом, і тому обраний НБУ спосіб захисту не відповідає вимогам чинного законодавства, є безпідставними, оскільки пунктом 2.2.2 договору застави сторони погодили, що застагодержатель – НБУ має право в разі невиконання заставодавцем – АТ умов, визначених кредитним договором, та неможливості списання відповідно до статті 73 Закону України «Про Національний банк України» у безспірному порядку заборгованості з кореспондентського рахунку заставодавця та його філій здійснити продаж державних облігацій України третім особам або переведення державних облігацій у власність заставодержателя і за рахунок отриманих коштів задовольнити всі свої вимоги за цим договором.

Підготовлено Судовою палатою для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду та Управлінням забезпечення роботи судової палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів секретаріату КГС ВС

Застереження: видання містить короткий огляд окремих судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої у судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua